

replanbas / et eode modo ceterorū singulū. at voluptas: ipas perficit opationes. perficit igit et ipm vivere: quod ipi appetit. cum ratione igitur voluptatē affectant omnes: siquē ipa vntutū / q̄ vivere perficit / quod expectibile est. sed hoc in loco querere vtrum ob voluptatē vivere expectemus: an voluptatē ob viue- re nullum impediētiā faciamus. cōtra etiā hec sunt / neq̄ separatiōe abinuicē admittūt. nam / si sine opatione non sit voluptas: et omne opationē ipa voluptas perficit.

Habe et specie voluptates differre vidēt. **H**āc ea que sūt diuersa specie /a Cap. V diuersis perfici putam. Sic enī vidēt / et ea q̄ a natura / et ea que ab arte oficiūt. vt aialia / arboros / pictura / statua / dom' / vas / et similia. similitur igit r opationes differētes specie /a differētib' specie pficiunt. opationes autē mētis / ab opationib' / sensus: et he rur- sus inter sese differūt specie. igit et voluptates q̄ ipas perficiūt. **H**oc aut et ex eo patēbit: q̄a vnaqueq̄ voluptas est. si p̄pria opationi / quā perficit. p̄pria enī voluptas auget opationē Qui nāq̄ cum voluptate operant' / singula magis discernūt / atq̄ exactius cōprehendūt. velu ti geomētre sūt qui geometrica gaudēt contēplationē: magisq̄ intelligūt singula. Similitur et qui musicā amant / et qui eodū extruendārū delectant' arte / ceterorū singulū oēs in opere. p̄- ficiunt. p̄prio: hoc ipō se oblectātes. voluptates igitur auget opationes. at ea que auget: p̄- pio sua igit. que vero diuersis specie p̄pria sunt: et ipsa diuersa specie sunt. **H**ec etia magis hoc ex eo videbit' ita esse: q̄a voluptates que a diuersis sūt / impedimētō sūt opationib'. Qui nāq̄ sūt siles delectant' / nequē mētē sermōibus adhibere / si quēpiā audierit modulāte: ma- gis modulādū gaudēs arte / q̄ opatiōe p̄fen. voluptas igit ea q̄ a modulādū facultate poit: opationē q̄ est circa sermōis corūpit. hoc idē et in ceteris euenire vsu vidēt: cū circa duo si- mul quisp̄a operat'. Operatio namq̄ iucundior alteram excludit. et si multū voluptate p̄cedat: magis extrudit: atq̄ adeo ut neq̄ op̄ref p̄ illā. Quocirca cū vebemētē aliquate gaude- mus / non multo aliud agimus: et alia facimus: cum parum nobis alia placēt. ut et in specta- culis: qui bellaria vult / tum id maxime faciunt: cum viles sunt qui contēdūt. **L**um igitur p̄pria queoam voluptas exactas opationes reddat: et diuturniores: ac meliores efficiat / alieno vero et tenuent: atq̄ corumpant: constat ipsas inter sese vehementer distare. **A**lie- ne namq̄ voluptates id fere quod p̄prio doloze efficiunt. Et tēni p̄prio doloze opati- ones ipsas corūpūt. ut si huic scribere: illi rationem subducere iucundū est / atq̄ molestū: hic nō scribit. ille rationem non subducit: quippe cum doloze afferat opatiō. **L**irca igitur opatiōes cōtrariū a p̄prios voluptant' / et doloze / accidit. atq̄ voluptates / doloze sive p̄prios sūt / q̄ in opatiōe p̄ se ipsa sūt. Alienas vō voluptates dicit' eo q̄ simile q̄ / atq̄ ipsi doloze efficiūt. corūpūt enī et si nō sūt opatiōes. **L**ū aut opationes p̄bitate differāt atq̄ iprobī- tate: et alie quidē sūt expectēde / alie vero fugiēde / et alie neutre: similit' sese habēt et volupta- tēs. nā vnicūq̄ opatiōi est. p̄pria queoā voluptas. que igitur studiose p̄pria est: ea r proba / que vero p̄prie: ea est ip̄roba. **E**t enī et cupiditates honestarū quidē laudabiles sūt: turpiū vero vituperabiles. **A**dgis aut. p̄prie sūt opatiōib' voluptates que sūt i ipsis: q̄ ipse cupidi- tates. he nāq̄ se iūte sūt: et tēpous / et natura. ille vero p̄prie que sūt opatiōibus / atq̄ adeo in iustitie vt cōtēno sūt: si idē sit opatiō / et voluptas. nō tamē ipsa voluptas mētis. est videri turm / neq̄ sensus. est enī absurdū. sed quia nō separāt: idē quibusdā vidēt. **E**t sic igitur opatiōes sūt diuersis: sic et voluptates. differt aut visus a tactu puritate: et auditus / ac odorat' a gustu. Similit' igit et voluptates differūt. et ab his ite me que sūt mētis. et he rursum dif- ferentiā inter sese suscipiūt. **E**t idē aut vnicūq̄ aialū r. p̄pria queoā est voluptas: sicut et opus. est enī ea que comitat' opationē. In singulis enī intuenē ita esse videbit'. alia nāq̄ vo- luptas est equi / alia canis / alia hoīs. quē admodū et Heraclitus dicit: afinū stramina magis optare q̄ aurū. afinis enī pabulū auro iucidi' est. **V**oluptates igit ee q̄ sunt diuersorū specie / differūt specie: eas vero q̄ sūt eodē / cōstentē est rationi diuersas nō esse. **I**n hominibus autē non mediocriter discrepāt. Eadē enī alios doloze afficiunt: alios delectant. et alios quī- dem molesta sunt / odioq̄ habētur: aliis vero iucunda / ac amabilia sūt. hoc et in dulcibus ac- cidit. non enī eadē dulcia febicitant' atq̄ sano vidēt. neq̄ calidū idē infirmo / atq̄ optimā habitudinem habentē videtur. Similitur et in aliis accidit. **I**n omnibus autem talibus idē est tale vidēt: q̄ si hoc recte dicat: quē admodū r videt' r est: atq̄ vlt' r bon'

hoc ipso quo talis est / omniū est mensura: erunt et voluptates profecto que huic videntur / et iucunda quibus gaudet ipse. Atq̄ non mirum est si ea que huic molesta sunt: alii videntur esse iucunda. multe namq̄ corupte / et deprauationē q̄z hominū sunt. iucunda autē non sunt: sed his / et ita dispositis. **E**t eas igitur que sunt sine controuersia turpes: costat non esse dicē- dum voluptates esse / nisi corruptis. earum vero que probe videntur esse / qualem aut quam vī- centium est hominis esse / an ex opationibus constat: has enim ipse voluptates sequitur. Sive igitur vna sit: siue plures opationes perfecti viri / atq̄z beatī: ee voluptates / que has per- ficiunt: p̄prie dicendū sunt hominis voluptates. cetero vero se dūdo / et p̄parū: quem admo- dum et opationes.

Quinti capitis note. **Q**ue specie differentia perficiūt: specie differentia esse: intelligit' / ac applicat' ad p̄ficionē p̄prias: non aut cōmunes. **B**ellaria / herbe que secundis mētis apponunt' / q̄ antiquis bellatoribus (vt volunt) oportune essent.

Quintū cap. tribus cōclusionibus / et vno correlario partitum est.

Quinti capitis cōmentarius ad litterā. **P**rima cōclusio. Voluptates inter se specie differūt. **P**ri- mo quia voluptates ea perficiūt: que inter se specie differūt. que autē specie differētia perficiūt: ita quoq̄ specie differētia sunt: vt declarāt ea que a natura / et que ab arte sunt: vt animalia / plante / pictura / statua / domus / vas et similia. igitur eodē / similiq̄ modo specie differunt: que opationes inter se specie differētia perficiūt. ar opationes mētis ab opationibus sensus: / rursum opationes sensum inter se spe- cie differūt. igit' voluptates que illas pficiūt. **S**ecundo quia vnaqueq̄ voluptas ei opationi p̄pria est: quae hinc cognoscitur / q̄ qui cum voluptate operātur: singula magis discernūt' / exactiusq̄ cōprehendunt omnia. vt geometre sunt: qui geometrica contēplationē gaudent / magisq̄ intelligūt singula. / et musici: qui musica amant. et architecti: qui in architectura / eodū extruendārū delectantur arte. et ceterorū singulū omnes in p̄prio pficiuntur opere: hoc ipō sese oblectātes. voluptates igitur auget opationes. ar que auget opationes. p̄pria sunt. que autē diuersis specie. p̄pria sunt: et ipsa diuersa specie sunt. igitur vo- luptates inter se specie differunt. **T**ertio voluptates specie esse differentes: hinc vnicūq̄ apparet. quia delectationes que a diuersis. pficiuntur opationibus: sibi vicissim impediētes sunt. vt qui siltus delectatur: si siltularū sonum exaudiāt: nō possunt sermonibus mētē adhibere: magis modulāto- ne gaudentes / q̄ present' sermonis occupatiōne. voluptas igit que ex modulādū / faciente enāctur: ope- rationem (que circa sermōe est) impedit: ac corūpit. et hoc idē in ceteris ita vī euenire cōpētum est: quotiens circa duo simul quisp̄a occupetur. iucundio: enī earum opatiō: alterā extrudit. que si plurimū voluptatis excellentia p̄cellat: magis extrudit: et interdū adeo vt nichil p̄rios per eam operetur. **Q**uo sit vt cum aliqua re vehementer gaudemus: nō multo aliud agere valeamus. et alia facimus: cum parū nobis alta placēt. vt in spectaculis gladiariorū: qui bellaria eunt / tum id maxime faciunt cum viles et in- generosi sunt pugiles qui decertant. cum ergo p̄pria queoam voluptas opationes exactas reddat / et diuturniores / melioresq̄ efficiat: aliene aut extenuent / atq̄ corūpūt: non est obscurum / voluptates ipsas inter sese vehementer distare. **Q**uarto. Aliene voluptates id fere faciunt: quod et p̄prio doloze efficiūt. p̄prio enī doloze opationes ipsas corūpūt. vt si huic scribere iucundū / molestūq̄ sit: illi vero soppu- tando / rationem exigere. neq̄ hic profecto scribit: neq̄ ille sopputando rationē exigit: quia illis doloze talis afferat opatiō. itaq̄ sit vt circa opationes a p̄prios voluptatis / p̄prioq̄ doloze cōtrarium accidit: sunt enī voluptates / dolozeq̄. p̄prie: qui in opatione nō per opationē alterā sed per illā ipam sunt. **L**um itaq̄ simile efficiat aliene voluptates / vt et ipsi doloze. p̄prie: nichil ab re fuerit: ea specie inter se distare. quas et alias hoc ipō dicimus: quod simile quid / atq̄ ipsi doloze efficiunt. corūpūt enī ope- rationes: et si nō omnino similitur. **S**ecunda cōclusio. Voluptatū queoā sunt: probe. queoā vero turpes / ac fugiēde. **T**ertio quia opationes p̄bitate differūt / atq̄ improbitate: sunt enim opationū que dam expectēde / alie vero fugiēde / et alie sunt neutre. ergo similit' sese habent / et voluptates. nam vnicūq̄ opationi p̄pria queoā est et voluptas. que igit' opationi studiose p̄pria est: et ea proba est. que vero opationi p̄prie / et ea quoq̄ proba / turpis / atq̄ improba est. **S**ecundo cōcupiscentie honestarū opati- onum probe sunt / et laudabiles: turpiū vero p̄prie / illauidabilesq̄. tanto magis igitur voluptatū queoā sunt probe: et laudabiles: alie vero illauidabiles: atq̄ impobe. nam voluptates magis affines / atq̄ opati- onibus quibus assunt: ipse cupiditates. quāo quidē cupiditates ab opatiōibus: et tempōib' / et natura seuuncte sunt: voluptates autē semp affecte / opationūq̄ comites. et adeo inopiū / inuisitētes videntur: vt cōtēno sit / si ne idē operatio ac voluptas. nō tamē mētis voluptas ipa opatiō esse vide- tur: itidē neq̄ voluptas sensus ipa sensus opatiō. id enī putare absurdū est. sed quibusdā ipa voluptas opatiōi / cōtra idē esse videtur: quia ab opatione non separatur. manifestum igitur est quādam voluptates probas esse: quāsdā vero illauidabiles. **T**ertio quia vt opationes sunt diuerse: ita et volu- ptates diuerse apparet. nam vt opatiō visus / differt ab opatiōe tactus puritate: similit' opationes au- ditus ac odorat' / puritate / ab opatiōe gustus. ita quoq̄ voluptas visus / r voluptas tactus: r voluptas au- ditus ac odorat' / a voluptate gust' puritate differre vidēt. r voluptates mētis a sensū voluptatib': vno voluptas mētis / unā se sua discrimina fortūit. sit igit' recte vt voluptatū queoā sint. p̄prie: queoā vero ipobē / ac illauidabiles. **T**ertio cōclusio. Animarū specie differentia: differētes r specie sūt voluptates / et eas idē / cōmunes / specie q̄z consentiētes. Nam vnicūq̄ animalū. p̄pria queoā vidēt esse voluptas: quē admodū

et proprium opus. propria enim voluptas ea est: que propriam comitatur operationem / quod in singulis
 inveni per facile videbitur. alia namque voluptas est equi / alia canis / alia hominis. et quodammodo Iheraci
 tus dicit asinitis stramina potius optat / quam aurum. asinus enim pabulum / quod aurum iucundius est. ergo animantium
 specie differentes: differetes specie erunt et voluptates. et eas que sunt eorum: consumulibus ope
 rationum: consentaneum esse non esse spece diversas. **¶ Quarta conclusio.** In his voluptatibus non me
 dio criter diuerse sunt: imo longo distrepant intervallo. Nam eade alios doloze afficiunt: alios aut delectat. et
 que aliis molesta sunt: aliis uoluntate sunt: atque amabilia. quod et in vultibus reperit. non enim ea
 dem et sano: et febricitanti dulcia esse videtur. neque id esse calidum infirmo / et optimam valitudine habenti:
 et similiter in aliis rebus accidere cõperitur. varie igitur inter se voluptates diuerse: quod et in vultibus iudicat / et quale
 tunc: et bonum hoc ipso quo talis est: omnium esse mensuram. quod profecto recte dicitur dubium non est. igitur et voluptates
 sunt: que ipsi voluptates videntur / et illa vere iucunda quibus gaudet ipse studiosus. neque mirari quicquam debet:
 si ea que studioso molesta sunt / aut alicui videantur esse iucunda. nam multo corrupte / deperauationes hominum fi
 unt. et punde quod hec iucunda non sunt: his tamen huncque in modum deperauationis iudicant: nisi deperauatione
 Quomodo fit et voluptates que sine prouersa turpes sunt: minime voluptates dicende sunt: nisi deperauatione:
 sed earum que probe sunt: que sine iudicio dicuntur esse hominis esse: et operationibus istar. operationes enim ipsas:
 sequuntur voluptates. siue igitur perfecti / beatorum viri vna sit operatio: sed plures: et voluptates (que eiusque
 operationes perficiunt) dicende sunt: ppter peculiarias: atque omnium optime hominum voluptates. cetero vero
 operando loco: et perparum consensere sunt hominum voluptates: que ad modum et operationes.

¶ Actus autem que ad ipsas virtutes: ac amicitias: voluptatesque pertinent: de Lap. VI
o felicitate figura dicere restat: quippe cum sine humanarum rerum ipsam esse ponam? Si
 igitur ea que prius dicta sunt repererimus: oratione sane fecerimus breuiorē. **¶ Dici**
 mus itaque felicitatem habitum non esse. Inest enim dormienti per vitam: plantarum vitam viuenti / et
 in calamitatibus maximis constituto. quod si hoc non placet: sed ponendum est potius ipsam operatio
 nem esse quandam (vt prius est dictum) et operationum alie sunt necessarie et ob alia / alie per se
 ipsas sunt expetibiles: per se ipsam est felicitatem earum aliqua operatione esse: que sunt per se
 et non ob aliud expetende. felicitas enim nullius inuiget rei: sed est ex se sufficiens. **¶ Operatio**
 nes autem que per se sunt expetibiles: a quibus nichil preter operationem queritur. Tales vero
 videtur esse actus qui a virtute proficiuntur. honesta namque studiosorumque agere / ex his est
 que per se expetitur. et item ludorum qui sunt iucundi. non enim ob alia ipsos expetunt. damna
 namque ponis ex ipsis que comoda suscipiunt et corpus / et patrimonium negligentes. confugit
 aut ad talia oblectamenta et plerique eorum qui beati esse dicuntur. Quapropter apud tyranos
 in precio habentur ii qui in talibus oblectamentis sunt deetri. in his enim seipos prebent iucun
 dos que illi affectant. inuigent aut talibus. **¶ Videtur igitur he ad felicitatem pertinere:** ppter
 ea quod hinc vacat homines ii qui sunt in potestantibus constituti. At nullum fortasse signum ta
 les sunt homines. nam nec virtus in potestantibus: nec intellectus consistit: a quibus operationes
 studiose proficiuntur. **¶ Nec si illi cum sinceram / liberalemque voluptatem non degustarint / ad cor**
 poris confugiant voluptates: ppter ea putandum est has magis expetibiles esse. **¶ Et pueri enim**
 que apud seipos in precio sunt: prestabilissima esse putant. consentaneum igitur est rationi: vt
 pueris et viris diuersa preciosa esse videtur: sic et prauis et studiosis videri. **¶ Et igitur sepe di**
 cum est: et preciosa et iucunda sunt ea: que studioso viro talia sunt. vnicuique autem ea est ope
 ratio maxime expetibilis: que ab habitu proprio prodit. et studioso igitur ea que proficiuntur
 a virtute. **¶ Felicitas ergo non in lusione / tocoue consistit.** Item absurdum foret humanum finem io
 cum esse: et negocia multa molestiasue per totam vitam causa iucundi suscipere. Luceat enim fe
 re preter felicitatem alterius expetimus gratiam. hec enim est finis. **¶ Studere autem et laborare**
 gratia loci stultum. pfecto / minusque puerile esse videtur. Jocari vero vt stultis secundum sen
 tentiam. Anacharsidis: recte se habere videtur. Jocus enim requirit similes est. atque cum co
 tinue nequeant homines laborare: inuigent requiete. Non est igitur ipsa requies finis. sed eius
 gratia operationis. **¶ At vero vita felix in virtute videtur consistere.** hec vero vita cum studio
 est et in scriis: sed non in loco consistit. **¶ Atque ea que studiosa sunt / seruaue: prestabiliora ridicu**
 lis et iis que loco sunt. **¶ Et operatione tempore melioris et partis et hominis studiosi magis di
 cimus esse. melioris vero prestabilior: est: et ad felicitatem iam magis attinetis.** **¶ Scrii preter**
 ea quibus: et mancipium voluptatibus corporis: non minus quam optimus homo potest. at felici
 tatem nemo mancipio tribuit: nisi et vitam tribuerit studiosam. **¶ Felicitas enim non in talibus**

consistit modis viuendi: sed in operationibus que a virtute proficiuntur: vt prius etiam diximus
¶ Sexti capitis note. **¶ Quidam** potestatis vt plurimum prauis sunt: hoc facit ambitio / et dominandi cupiditas:
 que inuidios ad huiusmodi honorificos magistratus petendos: cogit esse impetuosos.
¶ Sexti cap. tribus conclusionibus: et resumptione aliquotum precedentium partium est.
¶ Sexti Capitis commentarius ad litteram. **¶ Prima conclusio.** Post exactam sermonem eorum que ab virtutes /
 amicitias / voluptatesque prinet: reliqua est de felicitate determinationis habitum operata suscipere.
 Nam felicitate humanarum rerum finem esse statuimus. ad quod breuiter sermone preteritum operati
 bis videtur. **¶ Secundum** est: felicitatem operatione quibusdam esse ponendam. **¶ Tertium.** operationum quasdam esse
 necessarias et ob alia / alias aut ob seipsas esse expetendas. **¶ Quartum.** felicitatem aliquam earum operationum
 esse: que per seipsas / et non ob aliud expetende sunt. nam felicitas nullius rei inuiget: sed est ex se sufficiens.
¶ Secunda conclusio. Actus qui a virtute proficiuntur: operationes sunt: per se expetibiles: sed actus
 cuncti. **¶ Nam** operationes que per se sunt expetibiles: a quibus nichil queritur preter ipsam operationem. sed actus
 qui a virtute proficiuntur operationes sunt: a quibus nichil preter operationem ipsam queritur. honesta enim studi
 osum agere / ex his sunt que per se expetuntur. actus igitur qui a virtute proficiuntur: operationes sunt: per se expeti
 les. et quodammodo iudicantur per se expetuntur. nam homines eos non ob alia expetunt. verum damna ex ipsis po
 tius recipiunt: quam comoda: et corpus / et patrimonium negligentes. **¶ Et ad huiusmodi ludorum delectationes co**
 fugiunt plurimi eorum: qui vulgo beati censentur. quapropter apud tyranos in precio habentur ii: qui in talibus
 ludorum oblectamentibus deetri sunt: atque comes. nam hi seipos prebent iucundos in his que ipsi tyranni sumo
 pere affectant. talibus enim viris ipsi tyranni inuigent. **¶ Tertio conclusio.** In huiusmodi ludorum vacationibus:
 minime humanas collocanoa est. he ludorum operationes: ppter ea ad felicitatem pertinere videtur: quod hinc in
 tenditur: hofes qui magnis in potestantibus / sunt constituti: sed huiusmodi hofes nullam iudicant debere esse. **¶ Quod**
 mo quia huiusmodi viris qui magnis in potestantibus sunt constituti: nec virtus: nec intellectus adest: a qui
 bus tamen studiose operationes proficiuntur. non igitur in lusione voluptates magis expetibiles esse: ppter ea quod in potestantibus
¶ Secundo non iudicatur putandum est corporis voluptatem magis expetibiles esse: ppter ea quod in potestantibus
 constituti (quonia ipsi sinceram / liberalemque voluptatem non degustarint) ad corporales confugiant. igitur nec lu
 dos (quos ipsi fecerunt) prinet ad felicitatem. **¶ Tertio.** pueri que apud ipsos in precio sunt: prestabilissima
 esse putant: viri quibus non putantur. igitur rationi consentaneum esse videtur: vt quodammodo pueris viris diuer
 sa preciosa esse videtur: ita quos et prauis et studiosis videri. potestatis autem plurimum prauis: verum vt sepe
 numero dicitur est) ea et preciosa et iucunda sunt: que studioso viro talia sunt. hec autem sunt: que a virtute profici
 untur. nam vnicuique ea operatio maxime iucunda ac expetibilis est: que a proprio proficiuntur habitu. studioso igitur
 ea que proficiuntur a virtute. non igitur felicitas in lusione / ludorum vacatione consistit. **¶ Quarto.** Absurdum
 esse humanum finem iocum existimare: et multa negocia / laboriosaque per totam vitam ipsius loci gratia suscipere.
 at oia in vita (preter felicitatem) alterius gratia / felicitatis scilicet / expetere debent. est enim felicitas finis: non igitur
 in ioco collocanda esse felicitas. **¶ Quinto.** Studere / et laborare gratia loci stultis / nimisque puerile esse videtur:
 in ioco collocanda esse sententia recte haberi: iocandus est vt iudeas. non est igitur iocus: humanus finis.
¶ Sexto locus requie similis est. cum enim continue hofes nequeat laborare: inuigent requie: in intermissione
 laboris. at requies operationibus ferre: humanus finis non est. sit enim operationis gratia. igitur nec iocus. **¶ Se**
 ptimo vita felix potius in virtute consistere videtur: quam in loco. nam vita que secundum virtutem est: in officio atque se
 ris veras. **¶ Octavo** quia que studiosa sunt: et seruaue: prestabiliora sunt ridiculis: et iis que pro loco / iocum
 gratia fieri solent. **¶ Nono.** tempore melioris: et partis et hominis operationis: magis studiosam dicimus. nam
 melioris prestabilior: est: et ad felicitatem plus habens momenti. at virtus melioris partis est: quam iocus. non est
 igitur iocus: hofis finis. **¶ Decimo.** preterea quibus (etiam velle mancipium) voluptatibus corporis: et non minus
 quodammodo optimus: frui potest. at felicitatem mancipio tribuet nemo: nisi et vitam eode tribuerit studiosam. non
 igitur felicitas in talibus viuendi modis: iocisque: qui ad voluptates prinet: corporales consistit. sed vt supe
 rius quos dicitur est in operationibus que a virtute proficiuntur.

¶ Quod si felicitas operatio est per virtutem: consentaneum est rationi per Lap. VII
q cam esse que est prestabilissima. hec autem eius fuerit: quod est optimum. Siue igitur mens
 sit hoc / siue aliquid aliud: quod quidem natura dominari videtur. ac imperare: et animad
 uersionem habere de honestis / diuinisque rebus: aut quia diuinum et ipsum est: aut quod eorum
 que sunt in nobis est diuinissimum: huius operatio per virtutem propria. ipsa felicitas fue
 rit: beatitudoque perfecta. Dicitur est autem ipsam esse cõtemperantiam. **¶ Atque** consentaneum
 hoc et antea dicitur: et veritati videbitur esse. hec enim operatio prestabilissima est: quippe
 cum et mens sit eorum: que in nobis insunt: prestabilissimum: et ea circa que mens versatur: co
 gnoscibilium prestabilissima sint. **¶ Est** preterea continua maxime. Nam contemplari magis
 continere: quam agere quoduis possumus. **¶ Arbitramur** preterea felicitati voluptatem ad
 mixtam esse oportere: iucundissimum autem operationum virtutum / est ea habere dubie que per
 sapientiam prodit. Itaque philosophia mirabiles tum puritate / tum firmitate: voluptates habere
 videtur. atque consentaneum est rationi: scientibus quam querentibus oblectamentum ipsum iucun
 dius esse. **¶ Ipsa** quoque sufficientia / maxime fuerit in contemplatiua. Nam et sapiens: et
 n.iiii

iusus et ceteri rebus iis indigent que necessarie sunt ad vitam. sed si satis his talia ad sunt: iustus quidem eorum indiget ad quos et cum quibus egerit iuste. et temperans item. ac fortis. et singulari ceterorum. at sapiens si solus etiam sit contemplari potest et quo sapiens est: eo magis potest: melius autem fortasse si habeat adiutores. attamen sufficientissimus est ipse. **P**roterea propter seipsum amari sola videtur. Nichil enim ab ipsa sit preter hoc contemplationem in se esse. at cum agimus: preter ipsam actionem aut plus aliquid aut minus sequimur. **C**onceditur etiam in ocio felicitas ipsa consistere. **N**egotia namque suscipimus: vt oicum habeamus: et bellum gerimus: vt in pace degam. **O**perationes igitur actiuarum virtutum: ciuilibus aut bellicis in rebus versantur. actiones autem que in his versantur negotiose esse videtur: atque bellice quidem et omnino. nemo namque bellum expetit gerere: gerendi gratia bellum: neque bellum ob bellum parat. videbitur enim crudelis quidam atque sanguinolentus penitus esse: si faciet amicos hostes vt pugne: cedatque fiant. At et ipsius ciuilis negotiosa est: et preter ipsam ad administrationem: potestates comparantis atque honores: aut felicitatem sibi ipsi et ciuibus. que quidem diuersa est a ciuili et qua querimus vt diuersam. Si igitur ciuiles quidem et bellice actiones: ceteris actibus qui a virtutibus proficiunt pulchritudine: magnitudineque precellunt: he vero negotiose sunt: atque alique finem affectant: et non propter seipsum sunt expetibiles. mentis autem operatio et studio antecellere videtur: cum contemplatiua sit: et preter seipsum nullum affectare penitus finem: habereque voluptatem. **P**ropterea que quidem operationem ipsam exauget: sufficientiam insuper: oicum: defatigationis vacuitas et humana et quecumque alia vito tribuunt beato: per hanc operationem illi inesse videntur: perfecta felicitas hominis fuerit. **H**ec. **P**fecto. **S**upertia longitudo vite perfecta. Nichil enim felicitatis est imperfectum. **T**alis autem vite superat hominis naturam. Non enim hoc ipso quo homo est: ita viuet: sed quo est quid in ipso diuinum. **Q**uantum igitur hoc ab ipso composito differat: tantum et huius operatio distat ab ea que a virtute alia proficit. **Q**uod si mens diuinum ad ipsum hominem est: et vita que ab hac manat: diuina est respectu ipsius vite humane. **O**portet autem: non quemadmodum movent quidam humana nos sapere: cum simus homines: aut mortalia cum simus mortales: sed quoad fieri potest immortales nos ipsos facere. cunctaque efficere: vt ea vita viuamus que ab eo manat: quod est eorum que in nobis insunt prestabilissimum. **N**am tamen parum est mole: vt tamen et precio multum omnibus antecellit. **V**idebitur autem et vniuersum hoc esse: siquidem precipuum est et melius. **A**bsurdum igitur est: si non suam sed alicuius alterius expeteret vitam. **I**n insuper quod dictum est antea: nunc etiam accommodabitur. **Q**uod est enim natura vniuersi proprium: id optimum vniuersi et iucundissimum est. **E**t homini igitur ea vita que ab ipsa proficitur mente. siquidem maxime hoc est homo: hec ergo est et felicitissima vita.

Septimi capitis note. **I**n primo libro de actiua felicitate ad qua duodecim virtutes morales in toto ferme opere determinate: perducunt: et que est superioris partis animi felicitas: hic autem precipue de felicitate diuina ac contemplatiua: quantum in hac mortali vita coeceditur. ad qua sola perducit sapientia et que est superioris anime partis virtus perfectissima: que plus diuinis illustrationibus: quam mortali viribus: aut mens insinuat. et post euangelicam lectionem opera diuini Dionysii Breopagite ad huius altissimi vite initiationem creduntur valitura.

Septimi cap. vna conclusionem coeleptur.

Septimi capitis commentarius ad litteram. **C**onclusio. **P**artis contemplatiue operatio secundum propriam virtutem: felicitas est: que quidem contemplatiua dicitur: et que perfectissima est. **I**tem quia felicitas operatio est secundum virtutem: par igitur est vt sit secundum prestabilissimam virtutem. at optima virtus: eius est quod in nobis optimum est. optimum autem in nobis dicitur esse est ipsam contemplatiua partem: sive ea memoretur: sive quicquid aliud: quod quidem natura dominari: ac imperare videtur: et cura habere de bonis: et diuinis: quoniam autem ipse quid diuinum est: aut qua eorum que sunt in nobis diuinissimum est: igitur eius partis operatio secundum propriam virtutem: felicitas: beatitudoque perfectissima est. **S**ecundo id superioribus dicitur: ipsi veritati contentum esse videtur: quia partis contemplatiue operatio perfectissima est: nam et mens cuius ipsa est operatio: eorum que sunt in nobis: omnino est prestabilissimum. et non modo id verum sit: sed et circa quod ipsa mens versatur: cognoscibilis prestabilissima sunt. nimirum igitur si eius partis secundum propriam virtutem operatio: felicitas sit: et quidem perfectissima. **T**ertio hec operatio maxime continua est: et magis quidem quam partis actiue operatio. nam contemplatiua mens continet: que agere quocumque valeamus. **Q**uarto arbitramur voluntate felicitati contumacem esse oportere. at operationum virtutum proculdubio ea iucundissima est: que a sapientia: propterea contemplatiue partis virtute enascitur. videtur enim sapientia: ipsa diuina philosophia mirabilis: cum puritate: tum firmitate voluptates habere. neque quidem hoc ab re fuerit. quod quidem diuina interrogantibus magna assit voluptas: maior autem sciens: et ea sciens: querentibus. **A**utem. quia ipsa

29

sufficietia maxime in hac contemplatiua felicitate consistit. nam et sapiens et iustus et ceteris iis indiget que vite necessaria sunt: sed vbi talia assint sufficienter: iustus adhuc eorum indiget ad quos: et cum quibus agat iuste. et temperans: et fortis: et singulari reliquorum. verum sapiens etiam si solus fuerit: contemplari potest: eo quoque magis: quo et sapiens est. at nichil prohibet forte id posse melius: si habeat adiutores: nichil profectus tam e sufficientissimus ipse est: hec igitur contemplatiua felicitas perfectissima est. **C**onceditur. quia ipsius sapientie contemplatio maxime ipse seipsum amari vel sola videtur. nichil enim ab ipsa preter ipsam contemplationem: puenit. at vero cum agimus aliquid: nobis preter ipsam actionem: aut plus: aut minus acquirimus. **S**eptimo. ipsa felicitas in ocio: quiete atque tranquillitate consistere videtur. **N**am negotia suscipimus: vt ferias: oicumque habeamus. et bellum gerimus: vt in pacis tranquillitate viuamus. virtutem enim agibilium operationes sunt in ciuilibus: bellicisque rebus: et negotiose quidem sunt: et prolix que sunt bellice. at ille oicum tranquillitatis gratia peruenit. nemo enim expetet bellum gerere bellum gerendi gratia: neque quisque bellum ob bellum parat. crudelis nimirum ille quisque et crudelis: atque sanguinolentus penitus esse videbitur: si faciet amicos hostes vt pugne: cedatque fiant. et ipsius ciuilis honoris: aut sibi ipsi et suis ciuibus felicitatem parans. que quidem ciuili virtute felicitas: diuersa est a felicitate ciuili: et ab ea qua hoc in loco querimus. si ergo ciuiles et bellice actiones ceteris actibus qui a virtute proficiunt: et pulchritudine: et magnitudine precellunt: et negotiose sunt: atque ob aliquem finem: non autem ob se ipsas expetunt: tanto magis alie actiones. modo mentis operatio et studio precellere videtur: quam contemplatiua: et preter seipsum nullum penitus affectat finem: et propterea sibi coniunctam habet voluptatem: que ipsam operationem adauget: sufficientissima est: non negotiosa: et non turbulenta: sed in ocio et tranquillitate iucunda: et a fatigatione vacua quantum hominibus licet: atque coeceditur: et summatim quecumque alia vito tribuunt beato: homini per hanc partis contemplatiue operationem secundum virtutem inesse videntur. **P**fecta igitur hec operatio putetur hominis felicitas: dum modo sumpta sit in vite longitudo perfecta. nam nichil felicitatis macula imperfectis est. **S**ecundo quia hec felicitas sapientia: atque contemplatio vite: hominis superat naturam: non enim hoc ipso quo homo est ita viuet: sed quo quid in ipso diuinum est. quantum igitur hoc ab ipso composito differat: tantum et ceteris virtutibus distat ab ea que ab alterius virtute proficit. **N**ono mens alia composito differat ab ipse homine est: igitur et vita que ab hac manat diuina est: respectu rationis: habita ipsius humane vite. **H**ecque oportet quodammodo admonent nonnulli: humana nos sapere cum simus homines: aut mortalia: cum simus mortales: sed quoad fieri potest immortales nos ipsos facere: cunctaque efficere vt ea vita viuamus que ab eo manat: ac psumit quod omnino que nobis insunt prestabilissimum est. nam tamen parum est mole: vt tamen et precio multum omnibus antecellit. **D**ecimo. videtur vniuersum hoc esse: siquidem precipuum est: et melius. **A**bsurdum igitur est: si non suam sed alicuius alterius expeteret vitam. **I**n super quo et antea dicitur esse: huic etiam proposito accommodari licet. nam quod natura vniuersi: proprium est: id optimum: ac iucundissimum est: igitur homini ea vita que ab ipsa proficitur mente: optima: iucundissimaque: siquidem homo maxime mens ipsa. vita igitur secundum mentem felicitissima est.

Secundo autem est ea vita que a virtute alia manat. **O**perationes **Cap. VIII**
enim que ab hac procedunt humane sunt. nam iusta: et fortis: et cetera que a virtutibus proficiuntur: inter nos ipsos agimus: in commerciis: et necessitatibus atque actibus communibus: et item affectibus: vniuersi que seruantes decorum. hec autem omnia consistat esse humana. **N**onnulla autem et a corpore provenire videntur: et multum virtus motum cum affectibus videtur esse coniuncta. **C**oniuincta est etiam et prudentia: motus virtutis: et hec prudentie: si principia quidem prudentie a virtutibus ipsis emergant: rectum vero motus virtutum a prudentia manet. cum autem de se habere vt a se mutuo pendant: sintque coniuncte affectibus: circa ipsum compositum fuerint. at compositi virtutes humane sunt. quare et ea vita que ab ipsis proficiuntur: et felicitas humana est. **A**gentis autem est separata. atque tantum de ipsa sit dictum. exacte namque dicere proposito maius est. **V**idebitur autem et externa affluetia per partem aut minus indigere que moralis: opus est enim vniuersi que necessaris rebus. **A**tque sit equa: quaque circa corpus et res tales: ciuilis homo magis elaborat. parua enim differentia fuerit. in operationibus autem non mediocriter differat. **E**tenim liberali quidem ad liberalitatis operationes exercendas: et iusto ad retributiones pecunias opus erit. **C**oluntates enim non sunt manifeste. **S**imulat autem et qui non sunt iusti: agere iuste velle. **F**ortis autem opus est potentia: si agit aliquid eorum que a virtute proficiuntur. et potestate etiam temperant. quo namque modo aut hic: aut ceterorum quicquid manifestus erit. **Q**ueritur autem vtrum magis proprium sit virtutis: vtrum electio: an ipsi actus: quippe cum in vniuersi que virtus consistat. atque consistat in vniuersi que perfectum ipsum consistit. **A**d actus autem multum indiget: et quo maiores: pulchritudineque sunt: eo pluribus indiget. **A**t contemplati nullis huiusmodi rebus ad operationem est opus: quin et impedimento fere sunt ad contemplationem. **S**ed hoc ipso quo homo est: atque cum pluribus vniuersi: expetit ea que agere que a virtute proficiuntur. indiget: igitur talibus ad ea agen-

30

da que ad hominē spectat. Atq; felicitatē perfectā cōtēplatiū quāndā operationē esse hinc quoq; fuerit manifestū: deos enī maxime beatos esse putamus atq; felices. at quōsiā actus tribuere illis oportet: iustosne? An iudicium videbunt: si commutent: et deposita reddāt: et humilimodi cetera agant. At fortes ne: ppter ea q; formidolosas res sustinent: periculaq; subeunt honestatis ipsius causa? An liberales: at cumā dabūt? Abstrusū est insuper si numeros etiam habeant: aut aliquid tale. An temperantes: at quōndā fuerint. An laus sit inportuna si prauas oīi cupiditates non habere dicant? Ita per oīa discurrēt: cūta que sūt circa actus: parua quēdā et non digna diis immortalibus sane vident. At vero viuere ipsos viuicri putant. quare et operari. Non enim oportet illos (vt *Enydmionē* aūt) domire. *Cluēnti* igitur ei: cui actio et multo magis effectio non tribuit: quōndā aliud preter cōtēplationem restat: Quare dei operatio pcellens beatitudine: cōtēplatiua sine controuersia fuerit. et humanarum igitur operatio ea homo est sume felix: que illi maxime est cognata. *C* Signū est huius et aialia cetera felicitatis experia esse: tali penitus operatione priuata. Nam diis quidem tota est vita beata. talē habētib; operationē: hoibus aūt: quo ad ipsos talis opationis quēdā inest similitudo. An animalū ceteroū nullū proxius est felix. quippe cum nulla ex parte partiiceps sit cōtēplationis. Quousq; igitur cōtēplatio sese extēdit: eovsq; sese extēdit et felicitas ipa: et quibus cōtēplatio magis inest: iis et felicitas magis inest: nō per accidēs quidē: sed per ipam virtūz cōtēplationē. hec enī per seipam est pfectio. Quare felicitas cōtēplatio fuerit quēdā. *C* Est aut opus huius et pseritate externa cū sit homo. Natura nāq; ipa non est ad cōtēplandū sufficiens: sed et corpus sanū esse oportet: et alimēta: reliquūq; famularū adesse. *C* Nō tamē putandū est multis ac magnis ei opus fore: qui futurus est felix: si fieri nō potest vt sit beatus sine bonis externis. Neq; enī sufficiētia: neq; iudiciū: neq; actus in exuperatio ne cōsistit. sed fieri potest vt et nō picipes terre ac maris agant honesta. etenā a mediocribus facultatibus potest quispiā agere per virtutē. Atq; ito dare cernere licet. priuati namq; nō minus agere videtur res bonas: q̄ qui sunt in potestatibus cōstituti: imo etiā magis. Satis aūt est tot facultates habere. erit enī eius vita felix qui per ipam operatur virtutē. *C* Solon etiā bene fortalē de felicitibus sentit: qui quidē eos esse felices dixit: qui medio crites res habuerūt externas: et pulcherrimas res (vt putabat) egere: mox estq; viuere. Fieri enī potest: vt medio cū possidentes agant ea que agere oportet. *C* Videtur aūt et Anaxagoras: nō locupletem: neq; potentē felicem ipm existimasse: cum dixit se nō mirari si absurdus quidē multitudine videretur. hec enī res sentiens solū externas his iudicare tantū modo solet. *C* Solentane igitur nostris sentētis et sapientū opinionones esse vident. ateni habēt quidē et talia quāndā fide. *C* Cle ritas tamen in iis que in actionē veniūt et opibus iudicatur: et vita. In his enī pceptue certitudo veritatis cōsistit. cōsiderare enī oportet ea que antea dicta sunt ad opera referētēs: et vt tam. et si cōsona sunt opibus: acceptāda sunt. sin vero discrepant: vcrba sunt tantū putanda. *C* At vero qui mēte operatur: et eam colit: disponitur optime. is et amicissimus diis imortalibus esse videtur. Nam si diū curā humanarū rerū (vt existimatur) aliqua habent: rationi sane cōsentancū fuerit ipos eo gaudere quod est optimū: maximeq; sibi cognatū. hoc autē fuerit ipsa mens. et in eos qui maxime hoc amāt atq; honorāt: beneficia vicissim cōferre tamq; curā iis que sibi sunt cara: ac diligentā adhibentes: et recte: beneq; agētes. an cōstat hec oīa maxie sapientī inesse. amicissimus igitur sapiens ipse diis immortalibus est. eūde aūt conueniens esse et felicissimū esse. Quare sapiens hoc quoq; modo maxime fuerit felix. *C* De tunc capitis note. *C* Ex hoc loco quēstionē fundant: an actus exterior: aliqua pfectionē virtuti moralī adbat. Anaxagoras vt libere philosophare: omnes opes abiecit: et libere suis cōcessit: et aliū com plures ita fecisse leguntur. *C* Enydmion a poetis fingit dilectus a lunas et in mōsticē captus: quo liberris domitētis carperet oscula. *C* Priuati hoies res preclaras agere vident: pferunt in iis que ad cōtēplandū vitā pertinent: potius q̄ qui sunt in potestati: magnūq; dignitatibus cōstituti. vt *Thalues* hierothēus: *Bartholomēus*: et diuus *Dionysius*. *C* De tunc cap. quinz cōclusionibus partitum est. *C* De tunc capitis cōmentarius ad litterā. *C* Prima cōclusio. *C* Vita que ab actiua administratiuaq; virtute manat: secundū sibi vendicat locum. *C* Primo nam opationes que ab hac virtute. p̄ficiuntur: huius mane sunt. nam et iusta: et fortia: et cetera id genus officia: que ab administratiua virtutē p̄ficiuntur: inter nos ipos agimus in cōmērciis: in necessitatib; in actibus cōmunitibus: itē et in affectibus: vnicuiq;

30

deozū seruātes. hec aut omnia cōstat esse humana. at ea vita que a virtute cōtēplatiua prodit: atq; ena scitur: nōstrā est nō humana (sed viuina potius. merito igitur vita que a virtute administratiua prodit: fecitōas partes: secundūq; sibi vendicat locū. *C* Secundo in vita que ab actiua virtute: administratiuaq; moderatur: multa a corpore. puenire videtur. atq; multū virtus ipa morū: cum affectib; coozelōq; perturbationib; videb' esse cōiuncta. et cōiuncta est etiā pudētia: moris virtutē: vicissim virtus moris: prudenētia. nec iuria quidē. nam picipia pudētia a virtutibus ipis emergūt: rectū autē virtutū moris: ab ipa pudētia manat. cum ergo et pudētia: et virtutes moris ita sese habeant vt a sese multo pendeant: sintq; humanis affectibus affice: atq; cōiuncte: circa ipm cōpositū erūt. an cōpositū virtutes sunt humane. est igitur ea vita: eaq; felicitas que a pudētia et virtutib; morū p̄ficiuntur: humana. an mētis felicitas separata est. iure igitur actiue virtutis felicitas: et que humana est: secundū sibi vendicat locū. sed q; felicitas mentis separata sit: tantū de ipa victū hic satis sit. nam id exacte psequi: pposito maius est. *C* Tertio. mētis: cōtēplatiuaq; vita: externa affluētia perparū: aut minus indigere q̄ actiua: atq; moralis vita videb'. et q̄ ita est vt actiua: ciuilib; homo circa corpus et res tales magis laboret: esto tamē vt posueris et cōtēplatiua: et ciuilem eque externoz affluētia indigere: id parū ad id quod paramus referit: modicis admodū momētū est. nam in opationibus nō mediocriter differēt: sed plurimū. liberali enī ad liberalitatis opationes exercendas: et iusto ad retributiones faciēdas: pecuniis opus erit: cōtēplationibus aūt his ad ministratiua virtutē nō opus est. primas igitur partes: felicitas mētis sibi ad seclit: actiua vero fecitōas. *C* Quarto vita administratiua virtutis pluribus indiget: q̄ partis cōtēplatiue. neq; cōfert quicq; dicatur: vitam actiua in actibus volūtatis cōsistere: et p̄inde nō egere exteriorē opatione vt cōfert cōtēplatio. nam voluntates nō sunt manifeste: neq; in eis solis p̄ficiat administratiua vita. simulant enī et qui nō sunt iusti: age re iuste velle. verū forti opus est potētia: et robore: si quicq; eozū agere debeat: que a fortitudine p̄ficiuntur. et temperato itidē opus est eozū facultate circa que cōtingit temperantē: et in temperantē esse. quo modo enī aut temperatus: aut alioū aliquis manifestus erit: nisi circa extrinsecū operando. pberat et ideo quicquid soler virtū magis virtuti propiū sit ipa electio: an actus ipse: quasi in virtūq; ipa virtus cōsistat. et id cōstat atq; manifestum est: ipm p̄fectū in virtūq; cōsistere. ac ad actus ipos: multis indiget administratiua virtus. et quo maiorēs: pulchriorēq; sunt: eo et pluribus indiget. cōtēplatiua aūt nullis huiusmodi rebus ad sue cōrēplationis functionē opus est: verū potius ipocōmēto fere sunt ad cōtēplationis officii. vita igitur cōtēplatiua primū locū sibi defendit: actiua vero secundū. *C* Hec ab re enuenit vt ea quib; actiua indiget: cōtēplationis fere sint in p̄ximēto. nam invita actiua homo hoc ipō q̄ homo est: vult: et quāto cum plurius viuat: tanto magis ea agere exoptat que ab humana virtute. p̄ficiuntur. indiget igitur talibus: vt exterior facultatibus: ea ea que ad hominē spectant peragēda. *C* Quinto hinc licet cognoscere cōtēplatiua felicitatē perfectā admodum esse opationē: et primū sibi vendicare p̄fectionis locū: q̄ sup̄ambūanas mentes maxime beatas esse putamus: atq; felices. at ipis nullas actiones tribuimus. quateni actiones admīstrationē illis tribuere oportet: nōne iustas: sed ridicule forte: tum apparebūt ipse sup̄ambūanas mētēs: si cōmūtem: et deposita reddāt: et cetera id genus actionū efficiāt. fortes ne: et ito quidē absurdū: qua si res formidolosas sustineat: periculaq; subeant ipsius honestatis gratia. an liberales: sed cū nā tum dabantur: et ita per oīa discurrēt: cuncta que sūt circa actus: parua quēdā: et nō digna mētibus imortalibus sane vident. at vero ipa beatissima numina viuere: putāt viuicri si. quare et operari: nō enī oportet illa (vt *Enydmiona* fabulanē) domire: sed q̄ nā potius eis tribuimus: q̄ cōtemplari: operant enī cui actio et multo fortius effectio (que artis est opus) nō tribuitur: nichil preter cōtēplationē tribuendū relinquit. quare dei longe pcellēs beatitudine opatione: vita sine controuersia cōtēplatiua sit. ea igitur opatione inter opationes humanas: homo maxie felix est: q̄ illi diuine felicitati maxie est cognata: hec aūt ē cōtēplatiua igitur cōtēplatiua felicitas: sumū sibi p̄fectionis locū inter humanas opationes vendicat. *C* Sexto eius rei signū sunt cetera aialia felicitatis experia: tali proxius cōtēplationis officio priuata. nā sup̄ambūanis numinibus tota vita beata est: talē habētib; opationē. hoibus aūt quoad ad ipa talis quēdā inest opationis similitudo. at reliquoq; animalū nullū proxius felix est: quippe q̄ nulla ex parte sit cōtēplationis particeps. quousq; igitur cōtēplatio sese extēdit: eovsq; sese extēdere videt et felicitas. et quibus cōtēplatiua magis inest: felicitas magis inest: nō per accidēs quidē sed per eam ipam cōtēplationē. est enī cōtēplatio per seipam pfectio. igitur felicitas: vel maxie cōtēplatio quēdā est. *C* Secundo cōclusio. Felicitas etiā illa viuina: cōtēplatiuaq; felicitas: exterarū rerū. pseritate opus est. *C* Huiusmodi felix: homo est. homo aūt natura ipa nō est ad cōtēplandū sufficiens: sed et corpus sanū esse oportet: et alimēta: reliquūq; famularum adesse. *C* Tertia cōclusio. Si fieri nō potest vt quis beatus euadat sine bonis externis: nō tamē putandum est multis ac magnis ei opus esse: qui futurus sit felix. *C* Quarto quia neq; sufficiētia: neq; actus in magnis: exuperatib; rerū copiis cōsistit. verū fieri potest: vt qui neq; picipes terre: neq; maris sunt: agant honesta. nā a mediocrib; facultatibus: potest quispiā secundū virtutē agere. q̄ et clare cōspicere licet: quōd quōdē priuati hoies nō minus agere vident res preclaras: q̄ qui in potestati: sunt cōstituti: imo et magis. latius ergo erit tot facultates habere: que scilicet ad agēda sufficiēt. nā et vita beata erit: qui secundū virtutē operabit. que si sufficiēt ad agēda: tanto magis: et ad cōtēplandū. non igitur multis: ac magis facultatib; copiis et opus erit: qui felix futurus est. *C* Secundo. Solon de felicitib; in hoc recte sentit: videt: quidē eos felices esse dicebat: q̄ mediocritē res habuerūt externas: et qui res pulcherrimas: vt arbitrabat: habuerūt: modestēq; viuēt. fieri enī potest vt mediocritā possidentes: agant ea que agere oportet. *C* Tertio videt: idem sentisse Anaxagoras: neq; locupletē: neq; potentē felicē ipm existimā: fecit inquit se non mirari si absurdus quidē multitudine videret. nam multitudine solū res externas agno-

31

32

scens: ab his dicitur tubicū ferre solet. videtur itaq; nostris sententiis et sapientū opiniones cōsentaneas: nec ab re quidē. nam et talia fidem quandā habent. nō igit magnis exterrari rerū copiis: opus est felicit. **Quarta** conclusio. Veritas in iis que in actione veniūt: ex operib; iudicaf; vertuta. Nam in opationibus et vita: precipue certitudo veritatis cōsistit. cōsiderare ergo vos oportet ea que antea dicta sunt: et ad opera referre: pariter et vitā. et si cōsona sunt operibus: acceptā a sunt: et vita proba est: sin vero dīscerpant: verba tantū sunt putanda. **Quinta** conclusio. Sapientia: deo: imortalibusq; celi numinibus amicitissim; est: pariter et maxie felix. Nam qui mēte operatur: et eam colit: optime mēte disponit. at iis amicitissimus numinibus imortalibus esse videt. nam si imortalia numina rerū humanaz curam per existimatur aliquā gerunt: gerūt enī. rationi sane cōsentaneū est: ipa eo gaudere quod in rebus humanis optimū est: maximeq; sibi cognatū. hoc aut ipsa mens est. et cōsentaneū item est: in eos summopere qui mēte amant: coluntq; ac honorant: beneficia vicissim cōferre: tamq; curā eorū (que sibi sunt carā) ac diligentia adhibentia: et recte: beneq; agentia. At vero cōstat hec oia maxime sapiētī testē. sapiens igit deo / imortalibusq; numinib; amicitissimus est. et eundē cōsentaneū est felicissimū esse. quare et sapiēs hoc quoq; modo: maxie felix est.

Peroratio operis.

Cap. VIII

Item si de his atq; virtutibus: et insup de amicitia: voluptateq; satis figura dixim; est ne putandū nostrū. ppositū tā finē habere? An quēadmodū dicit: nō est in hoc rebus agēdis finis: perspexisse: cognouisseq; singulas: sed potius agere. Hec de virtute scire fat est: sed emendū est ipam habere: acyti: vel si quo alio modo boni efficiamur. Si igit verba sufficiēt ad faciendos hoies bonos: multas tunc mercedes secundū Theognidē: atq; magnas afferēt. et cōparare ea oportet. Nam vero iuuenes quidē liberos hortari: ac puo care: morēq; idoneū ad obtemperā dū educatione bona iam factū: in genū: vereq; honestatis amatozē facere posse videtur: vulgus aut ad probitatē incitare nō posse. non enī sunt tales: vt ob dolorē obrēperant: sed ob metū. nec vt a prauis ob turpitudinē abstīnēt: rebus: sed ob penā. Nam quia affectibus viuūt: persequūtur quidē propozias voluptates: et ea que illas efficiūt. fugiunt aut dolores oppositos. honestatis aut voluptatisq; vere nullā prozūsus habēt animaduersionē: quippe cum eas nō degustarint. Tales igit que nam verba traducere: moderariq; possunt: fieri enī nō potest: aut nō facile fit vt ea verbis mutētur: ac extrudātur: que impressa sunt moribus: tēporeq; diuturno retenta. Amabile aut est fortasse: si cum oia essent quibus boni fieri videmur: participes virtutis efficiamur. **Sieri** vero bonos alii natura: alii cōsuetudine: alii doctrina putant. Natura igit (vt constat) nō in nostra est potestate. sed inest iis hoibus per causam quandā diuinā: qui vere sunt fortunati. Verba aut pceptione sue: nō in omnibus vires habēt: sed opus est auditoris animū antea moribus esse cultū: ad recte gaudendū: ac ad horrendū: perinde atq; terrā q̄ semina sit nutritura. Qui nāq; viuūt cū perturbatione nō audiet ea verba que dehortant: necq; intelliget. is vero qui ita dīspozitus est: qui fieri potest vt dissuadētū obtēperet? **Minimo** aut nō verbis ipa perturbato: sed vt cedere videt. mores igitur precedāt aliquo modo virtutū familiares oportet: amātes bonū: atq; abhorretes a turpi. **Difficile** aut est: vt ab adolecētia recte quis ad virtutē instituat: nō sub talibus legibus educatus. **Abodeste** nāq; viuere: cōiuncterq; pleriq; hominū: pferunt et iuuenibus nō est iucundū. **Quapropter** educationē atq; officia a legibus instituta esse oportet. **Non** enī dolorē afferent: si fuerit cōsuetā. **Fortasse** aut nō sufficit: dum sunt adolecentes: rectā educationem et curā esse adeptos: sed cū oportet viros quoq; factos ipa agere: ac assuere: et in his: et oino omni in vita legibus est opus. multitudo enī necessitati potius q̄ rationi: et penis q̄ honestati parat. **Securo** sunt qui legulatores oportere consent ad virtutē inuitare: ac puo care honestatis gratia: ppterea q̄ ii qui probi sunt: ob cōsuetudinē precipue obtemperant. aduersus aut iobediētē et hebetiores ingenio castigaciones: penafq; instituire. At eos qui curari: ac emēdari nequeūt: extrudere: atq; exterminare: probū enī doctm: et ad honestatē viuētē rationi obtemperaturū inquit esse. improbū vero voluptatē affectantē dolore afficiendū esse: perinde atq; iumentū. **Quapropter** et eos dolores afferri oportere dicunt: qui maxime cōcupitis voluptatibus aduersant. **Quis** si cum qui bonus futurus sit bene cōtactū (vt dicit) est: ac moribus bonis assuefactū esse oportet: deinde bonis in exercitiis viuere: et inquit inuitū neq; spōre res agere prauas: hec aut fuerint in mente aliqua: rectoq; ordine vires habente viuaf. **Item** patris quidē pceptio: vires nō habet: neq; necessitate: neq; vilius omnino vnius viri: nisi sit rex: aut aliq; talis. **Lex** aut vim habet cogentē. que quidē est sermo ab

aliqua prudētia: atq; mente pfectus. **Et** hoim quidā eos odisse solent: q̄ appetitibus aduerfantur: est: recte id ipsū faciūt. **Lex** aut nō est eis molesta: pbitate iubens. **In** sola aut **Lace** demonioz: ciuitate cū aliis paucis curam adhibuisse in educatione: atq; officis legulatoz vide tur. **In** plurib; aut ciuitatib; tales res sunt neglecte. **Et** ita vniuersisq; vlti vt si placet ritū **L. y. clopū** filios regens: atq; vxozē. **Pre**stabilissimū igit est diligentia: rectaq; curā adhibere cōmunē: itoq; ipsū facere posse. **Ad** si negligit publice: ad vniūquēq; attiere videbit filios suos atq; amicos ad virtutē dirigere: vel saltē velle dirigere. **Atq;** maxie ipsū posse videbit: ex dictis idoneus ad leges ferendas factus. **Publicas** igitur diligentias: atq; curas per leges fieri cōstat: bonas aut / p studiosas. **Ac** interesse quicq; videt: scripte sunt: an nō scripte: vn; an plures p illas instituant: vt et in musica: exercitandiq; facultate: et eruditōibus ceteris hoc nichil refert. **Nā** vt in ciuitatib; leges ac mores: sic et in domibus possunt paterni sermones ac mores: quinentā magis ob cognitionē: beneficiaq; collata. sūt enī ipsi filii tam padē affectōe deuincti: et facile obtemperātes natura. **Differunt** insup et instituta puata a publicis: perinde atq; in medicina. vniuersalē enī: feb; citantē cōferunt media: et quies. at alicui fortitan nō conuocit. **Ab** agister quoq; ludū nō oibus fortasse pugilibus candē pugniā iponit. **Singula** aut magis exacte fieri videbunt adhibita cura: diligentiaq; pziuaa. **Magis** enī id adimplat vniuersi: quilib; qd cōgruū est. **Atq;** optime quidē in singulis curā ac diligentia adhibuerit et medic; et ludū magister: et quibus alius: qui hoc vniuersale scit: oibus inq; aut talibus hoc esse accōmodatum. **Sciēs** enī: cōmunis ipsius esse dicunt: et sūt. **Nichil** tamē fortitan obstat quin et is qui scientie qd em est expertus: exacte autē ea pperit experientia que in vno quoq; accidit: rectā in vno aliquo diligentia adhibeat: atq; curā: quēadmodū et quidā optimi libūpilis esse medic; videt: qui tamē nulli alii possunt opem afferre. **Uerū** non minus fortisā oportere videbit eū qui vult artem: et cōtemplatoz: cuoq; ad vniuersale pergere: atq; illud (vt sicut potest) cognoscere. **dictū** est enī scientias circa hoc ipsū versari. **Fortasse** autē qd vult sua cura / diligentiaue meliores facere: siue multos siue paucos: enitaf; oportet / vt ad serēdas leges aptus euadat: si boni legibus fieri possumus. **Nō** est enī cuiusuis quētus recte dīspozere. sed si alicuius est: sciēs est. vt in medicina sit et in ceteris facultatibus: quarū est aliqua cura: atq; prudentia. **Hec** cū ita sint: cōsiderare post hoc oportet vnde nā: et quomodo quispiā legulatoz euaserit. **An** ad ius qui rēpublicā gerūt: quēadmodū et in facultatibus ceteris fieri solet? **Nā** pars ciuilis eē videt ipsa ferēdaru legū facultas an nō sit in ciuili et ceteris facultatib; fieri / sciētisq; videt. **Nā** i ceteris qdē idē tradere facultates: et p ipsas opari videt. vt media: atq; pictores: **Res** aut ciuiles docere qdē pollicet ipsi sophiste. nemo aut ipozū agit. **Sed** ii q̄ rēpublicā gerūt. quidē potentia qdā id agere: et experientia potius q̄ mēte videt. **Neq;** enī scriberet: et talibus neq; dicere videtur. qd tamē preclaro; fortisā esset: q̄ iudiciales ofones: vel deliberatiuas cōponere. **Neq;** filios suos: aut amicosū vllos idoneos ad gubernandū rēpublicā effectis. **Erāt** aut cōsentaneū rationi si possent. neq; enī melius quicquā ciuitatibus reliq; sicut: neq; sibi ipsi: aut carissimis aliud magis opassēt q̄ talia posse. **Nō** tamē parū ex perientia cōferre videt. nō enī fierent p ciuile cōsuetudinē ad gubernandū rēpublicā aptiores. **Quapropter** iis qui de re ciuili cupiunt scire: experientia insup opus esse videt. **Sophistaz** aut ii qui facultatē hāc pfficit: longe abesse a tradēda ipsa videt. neq; enī quale quid est: neq; circa qd versaf; oino sūt. **Nō** enī ipsa: et oratoziā facultatē idē: neq; inferiorēz pnerēt: cōgregans iis legib; q̄ sūt pbate. **Sieri** enī posse dicat: vt optime deligat. **p**inde quasi delectio nō esset faciatans: et iudicare recte nō esset maximū: vt in musicis. **Qui** nāq; sunt in singulis experti: recte opera iudicāt: et quibus: aut quomodo pfiunt: et que sunt his cōsona cōprehendunt. **In** expertis autē satis est: si non lateat ipsos bene aut male factum sit opus: vt in pictura. **Leges** autē operibus similes ciuilibus sūt. **Quona** igit pacto quispiā ex his legum fuerit latoz: aut eas que sūt optime iudicauerit? **Neq;** enī medic; videt et libris fieri: tamē dicere conant nō solum curatiōes: sed etiā egrotantes curari posse: et vt curare oportet: habitu vniuersusq; distincto: hec autē expertis quidē vtilitas: vero qui scientia caret inutilitas esse videtur. **Et** legum igitur fortitan: et rerū publicariū cōgregatiōes: iis quidē qui pspicere: atq; discernere possunt quonā recte sese habet / vel contra: aut que quibus accōmodantur: viles

esse possunt, sed si qui sine habitu talia tractant, recte quidem iudicare non possunt: nisi fortuita magis aut ad ea comprehendenda fortasse fuerint apti. Cum igitur nostri maiores ea que ad facultatem ferendum legum pertinent sine perfratatione reliquerint: nos ipsos illa fortasse prestat considerare, et omnino de republica pertractare oportet, ut quoad fieri potest: ea philosophia perficiat, que circa res humanas versatur. primum itaque si quid recte sit a maioribus dictum et imitari recte. deinde ex congregatis rebus publicas considerare: quena civitates et rerum publicarum singulas evertunt, atque consruant, et quas ob causas alie recte gubernantur: alie contra. his enim per spectis: magis fortasse perceperimus quenam sit res publica optima, et quomodo vnaqueque disposita: quibus vel legibus vitens, ac moribus: bene fuerit constituta. Dicamus igitur hinc initio sumpto

¶ Noni capitis note. ¶ Magister ludi: qui pugiles ad diversa exercitior genera: vt certaminum / palestra rum: et ludos formabat ¶ Verba et ammonitiones: que ex hoc opere magna comovitate animum valebit: pondus / efficaciamq; ad vitam habere nullus dubitare debet: qui hanc libozatij aliquando legerit sententia. Feruet auaricia / miseraq; cupidine pectus Sunt verba: et voces quibus hunc lentre dolorem. Possis / et magnam morbi deponere partem. Laudis amozetumes: sunt certa piacula: que re Ter pure lecto poterunt recreare libello Inuidus / iracundus / iners / vinosus / amator / Mem adeo ferus est: qui non miserecere possit: Si modo culture patiente comoret aurem. Ergo hinc ludo libenter vestra operam impendite / et reddite vos ad meliore vita persuasibiles. Est eni hec disciplina medica animi / totiq; salutifera cognita mundo. verum vt cum libelloo concludamus Ille quide dicit est gratus: cui cognita sunt hec Omniaq; insipientes rerum se exercet ad vltus.

libozatius

libelloo

¶ Hec perozatio pariter est: libozum moralium / et politicorum plectio.

¶ Ultimi Capitis / et perozationis operis comentarius ad litteram. ¶ Eniuero de felicitate / atq; virtutibus: preterea de amicitia / ac voluptate: satis pro medio oritate disserimus. putandum ergo ne est nostrum propositum / suum iam sine attritu: an potius (que admodum dicitur) non est hoc in rebus agendis finis / aspectus / se scilicet virtutes / atq; singulas cognouisse: sed agere potius: quod et ingenue fatemur. neq; enim deo viri se scire sat esse: eniti totis conaminibus / totiq; viribus oportet ipsam possidere / ipsa vi. vel si quo alio modo boni efficiantur: contentum est summopere. si eni vera ad hoies bonos efficiendos sufficeret: multas ture mercedes / magna q; secundum Theognidis sententia afferrent: et ea multo copiarare opere precipuerit. vim tamen hanc sermones habere vident: liberos iuuenes hortari / ac iuocare: et mox ad obtemperandum idoneum / educatione quide bona iam factu / facere / et ingeniu / vereq; honestatis amatoz: esse vulgus ad pbstatem incitare: verba non sufficiunt: non eni sunt tales vt ob puoode obtemperant / sed ob metum: nec tales vt a prauis ob turpudinis villitate abhorreat: sed ob penam. nam quia perturbationibus viuunt: su as persequitur voluptates / et ea que illas efficiunt: fugiunt autem oppositos dolores. neq; honestatis / neq; vere voluptatis: potius ratione vlla habent: quippe qui eas degustauerint nup. tales igitur quenavereba retrahere / moderariq; possent: fieri enim minime potest / aut non facile quide fieri: ut ea verbis demeretur extrahaturq; que consuetudinibus impressa sunt / tepozq; diuturno retenta. Sed bene nobiscu agi putandum est: si oibus etiam presentibus per que boni fieri valeamus: virtutem indispicamus. fieri enim bonos quidam existimant natura: quibus consuetudine: quibus vero doctrina. Sed quo modo natura nam catpfa in nostra potestate non est: sed illa per causa quada diuina / iis homibus inest: quivire font: fortunati. et quo pacto item doctrina / sermones / pceptionesq; non in omnibus vires habent: sed opus est auditoris animum antea motibus esse cultum / ad recte gaudendum / horzendumq; mala: tanq; agrum qui semina sit nutriturus. qui enim cum perturbatione viuunt: non eaverba audiet / intelligetq; que dehorzatur. In vero quo ita dispositus est: qui fieri potest ut dissuadeti obtemperet / omnino autem ipsa perturbatione non verbis / sed vicedere videtur. mozes ergo preceant aliquo pacto ipsi virtuti familiares oportet: ipsum bonum amantes adhzentes autem a turpi. Et difficile profecto est / ut ad ineunte erate recte quis advirtute fingantur: sub virtutum legibus sit educatus. modeste enim viuere / cotinueratq; plerisq; hominu / et pferim iuuenibus non est lucidum. quapropter opere precipiam: est educatione / atq; legibus esse instituta. non enim molestia ingeretur: si sint assueti. Neq; quidem satis est dum sunt adolecentes: rectam educatione / curamq; esse adeptos / sed viros iam factos / oportet ipsa agere / ac assuescere: et in his: tum educationis tum aulorum / et omnino in vtra / legibus est opus. nam multitudo ipsa necessitati potius q; rationi: et peni potius q; honestati parat. Et lectico sunt qui legumlatores oportere censent advirtute inuitare / ac p uocare honestatis gratia / ob id namq; q; ii qui probi sunt: ob consuetudinem precipue mozem gerunt / obsecundo abnraq; aduersus autem rebelles hebentozes / degeneresq; ingenio: emendationibus / peniq; decernendum est. et eos qui curati / et emendari nequeunt: extrudere / atq; exterminare oportet. probum aut homine / et ad honestatis normam viuete: rationi obtemperaturum esse aiunt. improbare vero voluptate de fluerit: doloz afficiendum esse / perinde atq; tumetum. quapropter et eos iis dolozibus afficiendos esse censet: qui maxime concupiti voluptatibus aduersetur. si ergo (ut dictum est) cum qui futurus sit bonus: bene educatum / et bonis moribus assuetum esse oportet: et subinde bonis in exercitio viuere / et neq; insu- ritum / neq; volentem res prauas agere: certe ut ita viuatur mente aliqua et recte quoda obine: vim po-

restatq; comune habente: opus est. ¶ Patrio igitur preceptio: vires non habet / neq; necessitate / neq; vltus omnino viri nisi sit rex / aut aliquis talis. lex aut ralem habet cogente: que quide est sermo ab aliqua pu denria / atq; mente profectus: et hominu quida obisse solent eos qui suis aduerfant appetitionib; / ramerit recte idipm faciunt: lex aut eis ipsi non est molesta / pbstatz iubens. Et in sola Lacedemonio: ciuitate cu pauca quibusda aliis legislatoz curam adhibuisse in educatione / atq; officio videt. In plerisq; aut ciuitati bus tales res sunt neglecte: in quibus ita vnuquisq; suo more viuit vt et ubi placet / ruii / cyclopm filios regens / ac vroz: ¶ Hestabilissimu igitur est diligentia / curaq; recta adhibere comune / iopm ipse prestare pos se. Ad si negligit cura publica: vnicuique attingere videbit suos filios / atq; amicos ad virtute prouocare / dir rigere / vel salte dirigere velle. atq; idipm maxime omnium poterit: si ex dictis factis bonas ac legi ferenda potestate euaserit. publicas ergo dilgertas / atq; curas per leges fieri pbstat: idoneas aut per suos ias leges. Hec itersic vites scripte sint: an non scripte: et an vnus / an plures per ipas instituantur: que admodum et in musica / atq; exercitioi facultate / ceterisq; eruditionib;: hoc nichil refert. Nam vt in ciuitatib; leges ac mozes: sic et in vniuersis valere possunt paterni sermones / ac mozes: quetia et amplius ob cognitione ipam / beneficium collata. tunc eni ipsi filij lampide affectione deuincti / et facile obtemperantes natura. Dif ferunt insuper / iustitia priuata / a publicis: perinde ac precepta in medicina. vniuersali eni precepto / febi citanti: cõfert inedia / et quies: at aliquid fortan non cõducit. et magister forte ludi non omnib; pugilibus can dem ipont pugna. singulari ergo magis exacte fieri videbuntur: adhibita cura / dilgertiazq; priuata. magis eni fit ad ipis / in vnuquisq; quod congruu / atq; decens est. Et optime in singulis quide cura / vigilantiq; adhibuerit: et medicus / et ludi magister / et quuis alius: q; hoc vniuersale citant oibus / aut talibus hoc esse accomodat. Sciẽt eni plus comunis / vniuersalissq; esse dicunt / et sur. attamen nichil obstat qui et is qui sciẽt quide est expere: exacte quide pbperit experientia que in vno quoz accipit: recta in vno aliquo dilgertia adhibear / atq; cura: que admodum quida optimi sibi ipis esse medicos vident: qui tamen nulli alij pos sunt opem afferre. nichilofectus cognitione pergere: et quoad fieri potest nisi illud cognoscere. pergit eni contẽ plato: na dicit iam est scilicet circa ipam versari. ita et ad id entia oportet pferim iis vult sua cura / dil gertiaz alios meliores facere / sine multis sine paucos: et vt ad ferendas leges apas euadat / si quide per le ges nos boni fieri valemus. na posse quide boni facere / rectosq; disponere non cuiusvis est: sed si aliqua / et / scientis est / vniuersale pbstatis (vt fit / et in medicina / et ceteris facultatib;: quare est aliqua cura / atq; puenetia. ¶ Hec vero est ita sint opere precipit nobis esse videb: post suscepta de morib; deterioratione / vno pbuenetia. ¶ Hec vero est ita sint opere precipit nobis esse videb: post suscepta de morib; deterioratione / vno pbuenetia. ¶ Hec vero est ita sint opere precipit nobis esse videb: post suscepta de morib; deterioratione / vno pbuenetia. ¶ Hec vero est ita sint opere precipit nobis esse videb: post suscepta de morib; deterioratione / vno pbuenetia.

¶ Decimi et vltimi Ethicoz Aristotelis interprete Argyropolo Bizantino: et Jacobi Stapulensis ad iuncto familiari comentario finis.

Abolutu in Alma Paribicoru academia Anno domini virtutum / salutisq; mundi 1497

CIn sequentibus libris interosi pauca vocabula greca interseruimus: presertim in anti-
 qua traductione ob litteram / atq; orthographiam iam multis annis uiciatam. Quia in
 re nullus nos culpare debet: si id preter pfectionem nostrā fecerimus. Non enim
 id michi arrego: neq; ostentandi gratia / sed rei litterarie operi afferēdi quā-
 tum potuimus: factum putetur. cum huic presertim rei, nobis ferme de-
 essent et characteres / codicesq; et opifices. Item interuim utemur
 hoc loquēdi modo ac si diceremus ab herus deouitur heri-
 le (quo rudiores deriuationū origines præptius inue-
 ā) ut apo tou trapeza / apo tou ethos: cū me nō la-
 teat trin^o dici solere apo tes trapezes / apo
 tou ethouz sīlla: ut ab hero herile
 sed paruula sūt hec / et de
 qbus amonuisse:
 ferme superua
 cancum
 est.

S. Bonterius ad lectorem.

Est opus ductore: iter ut capessis.
 Haud secus morum ut studium assequaris:
 Leu ducem quendā / sequere hunc libellum.
 Lapiam fului reputant metalli
 Rem nimis grandem: modica illa cum sit.
 Magna res virtus / probitasq; sola est.
 Sic Plato / sic et bibitor Licite
 Socrates sensit. Lapias benignæ:
 Landoidi lector studiose honesti.
 Hi graues sumptus / et onus tulere
 Unus hich manus / Colegangus alter.
 Et dauid mendas reluit Britannus
 Qui sui profint cupiunt labores.
 Haud semel sat sit legere. at necessum est:
 Pluries. quod si facias: ualebis.
 Tale.

CJacobus Stapulensis Guillelmo Budeo secretario
 regio: bonarum litterarum studiis addictissimo.

I Guillelme non absone / pfecto michi sensisse uisus est Aristoteles /
 beniuolentiam principum amicitie esse: et eandem semper propter
 nō nichil honestum / cōtrahi solere. Enim uero posteaq; agnouit te in
 bonis studiis adeo feruenti / inoffelloq; animo ocludare: ut nullum
 tempus defluat qd cupiā honestati nō accomodes: noctes trahas
 honestis in studiis isomnes / litteras grecas pinde calleas ac nauis in Attico solo /
 peride latinis ac sub eruditissimis pceptoibus natus in latio / et ceteras pulcherrimas
 (quas subitico) nature dotes: quas tibi natura parēs non inuidit: sed locu-
 pletauit abunde. ab eo certe tempore me ipsum ut rudem / ut toxiopium / et cui pene
 sit (ut Flaccus ait) cornea fibra / accusaui: tue virtutis obseruandē / atq; beniuolētia
 raptus. quam iam in amicitiam et longa temporis cōsuetudine adoleuisse putes.
 Quapropt̄ mi suauissime Guillelme / amicitie legibus astrigo: tibi pūnis cōica-
 re: quidq; in litteris pulchrū / prius in manus meas aduenerit: in quibus initium
 nostre vicarie necessitudinis ceptum est. Euenit ergo / primis superioribus diebus
 ut magna Aristotelis philosophi moralia perlata deuentarunt in manus Reuerēdi
 patris Joannis Stephani designati p̄sulis Clerellarū: que (ut hūanus est) michi
 protinus cōia fecit. audissimus perlegi. laborem tamen michi et non parū quidē
 iniecerunt codices ipsi / non satis emendati: quos interlegendū (viciq; vires sus-
 fecerū) ad correctiois lūnam reuocaui. et per numeros cum ethicis Aristotelicis
 conciliaui. nam ferme eodem hic / atq; illic materie discutūtur: sed hic remissius /
 inexplētiusq; illic vero copiosius / atq; distinctius. Cum enim Aristoteles tria (ut
 fertur) de moribus cuderit opera: et quidē dignissima. primum paruoz moralium
 opus ad Eudemū: scōm / magnozū moralium: et tertū / ethicozum. horū cuigila-
 tissimū / absolutissimūq; est ethicozum opus. quo rite affecto: quidquid ad beate
 uiuēdum desideratur: patet latissime. Notas ad latus pauculas adieci: ybi littera
 se subobscuriorē offerebat. Sic ergo recognitū opus studiosissime Guillelme ad
 te mitto: ut te ex greccanico studio ad latinū virtutū studiū paulisper reuocē: quas
 tu semper honestissime uiuēdo coluisti / fecistiq; plurimi. pulsantes igitur ad tuas
 fores ne excluderis. videbis sane (si perinde atq; ego iudicaeris) singulare: atq;
 eruditissimū opus: et Georgiū Clallam placētū hac sua recentū traductione de
 litteris presertim philosophicis appzime bene meritum. videbis et me tue diligē-
 tie imitatorez: quā non solus ammīroz / atq; laudo: sed et Georgius Ihermony-
 mus: et Paulus Emilus uehementer efferunt / cōmendant: ac extollunt. quozū il-
 le michi ut pater: hic uero ut dominus: et beniuolentia fraterna: vterq; autem ut
 michi pceptor est. qui idem querunt plerūq; nō esse tibi a ciuilibus curis solu-
 tiorē animū / et liberius ad philosophandū ocium: quāuis vtrūq; q̄ alius vigilā-
 tius / accuratiusq; exerceas. Et ut paucis absoluā: id horatianū tibi q̄ accomoda-
 tissimū esse: michi uisū est. Ad tibi parū
 Ingeniū / nō incultū est / nō turpiter hirtum.
 Seu linguā cauis acuis / seu ciuica iura
 Respondere paras / seu condis amabile carmen:
 Prima serēs hedere victricis premia. q̄ si
 Frigida curarum fomenta relinquere possēs
 Duo te celestis sapientia duceret: ires. Et re uera mi Guillelme (q̄ nō es amo-
 nendus)
 Hoc opus / hoc studium: parū properemus: et ampli
 Si patrie volumus / si nobis uiuere cari.
 Tale nunc feliciter.

Coercia Magno
 rum Moralium Ari
 stotelis et Ethicor
 eiusdem per nume
 ros facta: que fer
 me commentario to
 ris equolect. oo soli
 taria: esignat illa
 que suo numero in
 hoc opere discuti
 tur: no esse in ethi
 cis pertractata o
 en neri subsequē
 res designant eadē
 partim et ptim nō
 in ethicis esse dis
 cussa. cetera vero
 intelligentie sunt
 parua.

M. moralia		Ethica		M. Moraliam		Ethica		M. Moraliam		Ethica	
Liber numeri	Liber numeri	Liber numeri	Liber numeri	Liber numeri	Liber numeri	Liber numeri	Liber numeri	Liber numeri	Liber numeri	Liber numeri	Liber numeri
1	1	1	9	1	57	0.3	0.10	2	11	7	1
1	2	1	55	1	58	3	34	2	12	7	3
1	3	6.1	71.22	1	59	3	45	2	13	7	5
1	4	1	1	1	60	3	47	2	14	7	5
1	5	1	23	1	61	2	23	2	15	7	7
1	6	1	23	1	62	7	13	2	16	7	8
1	7	6	71	1	63	4	76	2	17	7	10
1	8	0	1.0.53	1	64	2	23	2	18	7	12
1	9	0	3.0.25	1	65	0.4	0.25	2	19	7	20.22
1	10	0	1.0.27	1	66	2.4	1.23.9	2	20	7	11.15
1	11	1	30	1	67	2.4	13.4.9	2	21	7	16
1	12	1	39	1	68	2	23	2	22	7	22
1	13	1	2	1	69	0	0	2	23	7	25
1	14	1	35	1	70	4	10.4	2	24	7	17
1	15	1	35	1	71	2.4	23.9.7	2	25	7	26
1	16	1	36	1	72	2.4	23.83	2	26	7	33
1	17	1	36	1	73	2.4	23.87	2	27	7	44
1	18	1	20	1	74	5	6	2	28	7	37.43
1	19	1	32	1	75	5	32	2	29	7	43
1	20	1	32	1	76	5	2	2	30	7	50
1	21	1	55	1	77	5	31	2	31	7	51.52
1	22	1	57.58	1	78	5	42.4.7	2	32	7	53
1	23	2	6	1	79	5	48	2	33	0	60
1	24	2	8	1	80	5	53	2	34	0	71
1	25	2	11	1	81	5	2	2	35	1	41
1	26	2	11	1	82	5	64	2	36	0	0
1	27	2	27	1	83	5	66.69.85	2	37	0	3
1	28	2	27	1	84	5	73	2	38	6	1
1	29	2	20	1	85	6	1	2	39	5	88
1	30	2	28	1	86	6	2	2	40	6	1
1	31	3	28	1	87	6	12	2	41	2	4
1	32	0	2.0.3	1	88	6	13	2	42	8	1
1	33	0	0	1	89	6	16	2	43	8	2
1	34	3	27	1	98	6	26	2	44	8	15
1	35	3	33	1	91	6	33	2	45	8	5.17
1	36	3	28	1	92	6	35	2	46	8	17
1	37	0	0	1	93	0	0	2	47	8	13
1	38	3	1	1	94	6	36	2	48	8	72.73
1	39	3	13	1	95	0	0	2	49	8	14
1	40	0	0	1	96	6	56	2	50	8	2.4.1.4.4
1	41	0	0	1	97	6	67	2	51	9	1
1	42	3	3	1	98	6	64	2	52	9	18
1	43	3	2	1	99	6	68	2	53	9	14.16
1	44	3	3	1	100	6	71	2	54	8	45.50
1	45	3	18	1	101	0	0	2	55	9	16
1	46	3	16	1	102	6	64	2	56	8	30
1	47	3	15	2	1	5	83	2	57	8	4.6.56
1	48	3	15	2	2	6	58	2	58	9	18
1	49	3	17	2	3	6	44	2	59	9	22
1	50	3	15	2	4	0	0	2	60	9	30
1	51	3	21	2	5	0	50.63.75	2	61	9	35
1	52	0	0	2	6	0	0	2	62	9	36
1	53	6	4.8	2	7	0	6.0.67.68	2	63	9	39
1	54	3	20	2	8	6	71	2	64	9	1
1	55	3	20	2	9	0	0				
1	56	6	66.67	2	10	7	2				

Aristotelis Abagnotū Adozalium liber primus
 Georgio Valla placentino interprete.

Lap. I.

Conā de ptnētibus ad mores dicere cōstitūimus: primū cuiusnā
 rei ps sit mos ducimus psterorandū. **T**rigū paucis abfolua non rei
 alius videt pars cē: q̄s ciuilis. **A**tqui ciuilibus in rebus citra quēpiā
 qualem esse: effici nichil potest. qualem inquam vt studiosum esse: ac
 probum. studiosum porro esse: idem q̄ virtutes habere. **S**i quispiā
 ciuilibus in rebus solers esse debeat: eisdē moris studiosum esse oportet. **A**paret
 itaq̄ rei ciuilis: omne negocium quod circa mores est: partem esse: atq̄ principū.
 vt in totum iure michi videtur habere appellationem: negocium atq̄ tractatio
 non moralem sed ciuilem. **E**xpedi itaq̄ (vt est videre) de virtute primū dicere:
 quid q̄ sit: et ex quibus cōstet. nec enim fere vtile fuerit virtutem quidem nosse: vt
 vero sit: ac ex quibus negligere. quando quidem et quibus sit coniectare: simulq̄
 nosse nolumus: ac huiusmodi nos esse: neoum vt nozum quid sit conseruāum.
At nequaquā facere poterimus nisi ex quibus: et quomodo sit: peallucrimus. **S**cire
 igitur quid sit virtus necesse est: siquidem et ex quibus sit: et quomodo: scitu haud
 quaquā facile est: ignoranti quid sit: quemadmodum in sciētis. **E**terum ne latere
 quidem nos oportet si qui de his prius disserere. **P**rimū igitur Pythagoras
 de x̄tute dicere aggressus est: q̄s non recte. virtutes siquidē ad nūeros referēdo:
 suam virtutū non fecit inspectiōem. nec enim iustitia est numerus pariter par. **C**ui
 succedens Socrates de hac re melius pleraq̄ disseruit: sed ne ipse quidem recte.
Quonā virtutes sciētias efficiebat: q̄ fieri nullo modo potest. **L**ucete siquidem
 sciētie cum ratione: atq̄ ratio in solo anime gignit intellectū. quo circa virtutes
 omnes: in anime parte ratiōali efficiantur necesse est. **L**ucenit itaq̄ vt qui virtutes
 sciētias faciat: irrationalē anime partem extinguat. quod faciēdo: affectum
 ac mozem perimat. **Q**uāobrem non recte hoc modo virtutes amplexus est. **P**ost
 ea demum Plato animam in partem que teneret rationem: et in eam que esset ratio
 nis experte recte distribuit: reddiditq̄ suas vniq̄ virtutes. quatenus hoc probe:
 reliqua vero neutiq̄ recte: quādoquidem virtutem cum tractatione que de bono
 per se esset ammissit. non quidem recte: quia non peculiariter et suum. neq̄ enim
 de eo quod est: ac de vero: differentem de virtute dicere oportuit. illi siquidē nichil
 est cum hoc cōmune. **L**anta igitur illi et hoc modo apleri sunt. **D**einceps ergo
 nobis coniectandum quidnā de his dicendum fuerit. **I**ntuendum igitur est in pri
 mis: sciētie omnis: atq̄ facultatis finem esse aliquem: idq̄ per se bonum. nulla si
 quidē sciētia: facultas nulla: mali causa est. **Q**uod si facultatū omnium bonus est
 finis: non dubium quin etiam optime sit optimus. **A**tqui ciuilis optima est facultas.
 igitur ipsius finis bonus. de bono itaq̄ vt videtur nobis dicendum est: at de
 bono non in vniuersum: sed nobis bono. neq̄ enim deo: bonum agēdum est:
 quemadmodum de eo alia habenda et conseruatio nunc sit aliena.
De nobis itaq̄ bono dicendum est. **D**e quo sane differendum in primis est: quo
 nam dicatur modo. neq̄ enim simplex: atq̄ vniū est: quādoquidē dicitur bonū
 aut quod in vnoquoq̄ est optimum: id vero suapte natura deligibile. aut cuius
 participatione alia sunt bona: id nimirū idē boni est. an igitur de boni idē loqui
 oportet an non? **A**tqui cōmune quod est in bonis omnibus: aliud ab ipsa idē caui
 deri debet: siquidem separabile id per sese est quod idē. cōmune vero in cunctis
 existit. non vniq̄ quidem q̄ separabile. nec enim vniq̄ separabile: et per sese agnatam
 vni habens: in cunctis fuerit. **I**hū quid igitur de hoc nobis differendū bono: q̄s in
 omnibus existit: aut non? quid itaq̄ nepe q̄m id cōe est vt diffinitio: et inductio. q̄s:

C Res ciuilis: ciuilis facultas
C Citra quēpiā qualē effici
 quispiā qualis: studiosus sit.

1
 2
 3
 4

Pythagozas.
Socrates
Plato
C Numerus pariter par: est qui
 cōtinuo per equalia ad mona
 dem vsq̄ in diuisiōnā secatur. vt
 6.4.32.16.8. quā ob equalitatē
Pythagorici symbolum iustit
 tie ponere potuerunt: q̄ iustitie
 sit secūdi aliquā equalitatē v̄
 struere: et equale pro equali
 cōmutare.

C Bonū per se ideo.

C Per se bonū: simplex: et non
 ppter alterū in quibus facultas
 te bonum.

C Atqui cōmune q̄s est in bonis
 oibus: bonū cōmune quod
 in cunctis fuerit: bonū coniu
 crum generalis quādā notione
 vt oib̄ rebus cōuenit cōprehē
 sum: vt bonis intellectū / sens
 sillum: bono i agricultura / bo
 no in nautica / bono in medici
 na: et ita de singulis. de quo qu
 dem bono tam generalis notio
 ne nulla particular' dicitur /
 nullaq̄ facultas: intēctiōe p̄
 cipua considerat.

C Bonū separabile: ideo.

¶ Ad quatenus ipm per se de
ligibile. ipm per se deligibile/
ipm per se appetibile. ipm per
se/separatuz bonu/idea.

tionem opozet cuiuslibet referre essentia. seu bonum seu malu sit/ seu quiduis
aliud. refert certe diffinitio vt cuiusmodi bonu in vniuersum est. non quatenus ipm
per se deligibile: verum qd in cunctis existit. diffinitioni est simile. diffinitio certe
ait bonum esse quippiam: qd neqz scientia. neqz facultas vlla dicit. neqz enim finem
sui asserit bonu esse: vtz id aliud est inspicere facultatis. qm quide neqz medicus/
neqz coisicitor refert hic quide sanitas esse bonam: facit vero domu. sed hic quide
quid sanitatem pferat. et que ad modu sanitatē faciat. ille xō domu. non dubiu
igitur quin ne quide rei cuius de coi bono dicendū sit. vna siquidē et hec reliquaz
scientiaz est. Atqui hoc nullu est dicere: aut facultatis. aut sciētē vt de fine. ne qdē
igit rei cuius quod de coi bono est dicere eo: qd per diffinitionē est. **¶** Ex eniuero
neqz de eo qd per inductiōem cōe quid. ita q cum voluerimus particulariter aliqd
bonu demonstrare. aut diffinitionē demonstramus vt ratio eadē cōgruat et qd per se
bonu. et ei qd bonu esse demonstrare voluerimus: aut inductiōe. sicut cum velimus
magnanimitatē bonu eē demonstrare: dicim⁹. nimirz iustitia bonu est: et fortitudo/
ac oīno virtutes. magnanimitas aut virtus est. ergo et magnaitas bonu. non igitur
de coi per inductiōē bono: rei cuius dicendū est. qd eadē pūgere nō possunt. huc
et per diffinitionē coi bono (nā qd bonu hinc etiā dicit) manifestū igitur de optimo
bono dicendū esse: eo q nobis optimū sit. **¶** In totū aut viderit quippiā non vnius
esse sciētē. aut facultatis de vniuersali bono cōsiderare. **¶** Cur ita? nēpe qd bonu est in
oibus pōdicamētis. nā in quo. in qm. in quāto. in qm. in adaliquo. ac prozsius in oibus.
¶ Leterū qm bonum in medicina medicus nouit. at in gubernatoria gubernator. et
in singulis singuli. qm secūdo qdē sit nouit medicus. at qm nauigandū. guberna
tor. In qlibet vtiqz qm bonu quouis qd ppter se cognouit: neqz enī medicus qd
in gubernatoria bonum qm cognouit: neqz gubernator qd in medicina. ne igitur
quidē hoc modo de coi bono dicendū est: siquidē qm in cūctis cōe est. sicut etiam
qd ad aliquu bonum. ac qd in aliis pōdicamētis cōe est oibus. Atqui nullius est
facultatis. aut sciētē dicere de eo bono qd in vna quaz est. ne igitur quidē rei cui
lis est dicere de coi bono. de bono igit. ac de optimo: atqz nobis optimo. **¶** Leterz

¶ Nam q bonu hinc etiam di
cer. hinc ex diffinitioe omnis
boni dicere debeat. quam ta
men omnis boni diffinitioe
minime cuius facultatē est cō
siderare.
¶ Quādo secandū quidem sit:
medicus nouit. quando humo
res fecerit. sicut et cōcoctione
facta purgādi. nouit medicus:
chirurgicus autē si quicqz in cor
pore sit refecandū.
¶ Quātū quod propter se: qd
ad suā pertineat disciplinā.

¶ Ac in eis que sub intelligen
tiam cadūt: sensibilib⁹. hoc est
cum de intelligibilib⁹ sermōne
agitur: exemplis sensibilib⁹
(que manifesta sunt) ad eoz in
tellectū deprehensionē vten
dum est.
¶ Et in vniuerso qz precipue
tale est. iteam vniuerso qz qd
vere est appellabatur: vt qd ve
re homo: qd vere equus: et ita
in singulis.

¶ Et scitu esse. et scitu scientē
talemqz esse.

et ex
eum qui velit quippiā demonstrare: nime apertis. opozet exēplis vti. sed vbi
obscura apertēda sunt: manifestis. ac in eis q sub intelligen tiam cadunt sensibilib⁹:
ea siquidē sunt apertissima. **¶** Cum igitur de bono dicere quispiā tentauerit: de idea
neutiqz dicendū est: tamen de idea dicendū existiment. vbi de bono dicant.
Aliut nanqz de maxime bono esse differēdo. at id vniuerso qz precipue tale est: vt
precipue sit bonu idea vt opinantur. huiusmodi certe oratio fortassis vera: verum
neutiqz cuius sciētia. vel facultas (de qua in presentia nobis est oratio) de hoc per
se bono: sed nobis bono. **¶** Nulla siquidē sciētia. aut facultas de fine loquitur qd
sit bonu. et perinde ne quidē rescuiliis. iteo non de bono qd iuxta idea est: loquit.
¶ Verum (fortassis ait) hoc per se bono vtendum esse principio: ab eo progredie do
ad singula. In quo ne ita quidē recte. **¶** Expedi siquidē sua cuiuslibet sumere prin
cipia. absurdū enim sit volenti ostēdere triangulū duobus rectis equalē habere
angulos: sumere principū cuiusmodi anima immortalis est. neqz enim hoc. ppiū.
¶ Sportet siquidē principium suū esse eius rei: qua de agatur. atqz conūctum. nūc
vero abfqz hoc q anima sit immortalis: demonstrauerit quispiam duobus rectis
eqles habere triangulū. itidē et de bonis est inspicere alia. citra ideam boni. proīo
propriū non est huius per se boni principū. **¶** Ac ne qdē Socrates recte sciētias
virtutes faciebat. is enī nichil in casum. et temere esse arbitrat⁹ est: ex eo autē qd
est virtutes esse sciētias: ei eueniebat virtutes esse frustra. quid ita? In sciētis nimirz
contingit pariter nosse scientiam quid est: et sciam esse. nam si quis nouit quid sit
medicina: is cōfessim est medicus. similiter etiā in aliis sciētis. At in virtutibus non
idem est. neqz enim si quis nouerit quid sit iustitia: cōtinuam etiam iustus est. itidem
et in aliis. Euenit igitur et temere virtutes esse: et non esse scientias.

¶ Quot modis bonum.

Cap. II.

8
a
10
11
12
13
¶ Quoniam de his nobis differendum est: annitatur bonū dicere: quot dicatur
modis. Sunt nimirū bonorum alia honorabilia. laudabilia alia. potentie alia.
honorabile huiusmodi dico quod diuinum. qd melius: vt anima. mensqz est: qd
antiquius: quod principium. et alia id genus: honorabilia certe in quibus honor. talia
siquidē omnia honor: comes cōsequitur. Neutiqz etiam virtus honorabile bonum est:
qm ab ipsa probus quispiā gignitur. nanqz in virtutis penetrat habitum. At laudabi
lia: vt virtutes. ab ipsaz nanqz actiōibus laus emergit. Quod vero potētē: vt dicitur/
opulētia. robur. pulchritudo. iis nāqz bonus bene. vt malus male vti poterit. iteo etiā
potentie eiusmodi bona nuncupant. bona certe sunt. vsus siquidē ipozū boni. non vtiqz
mali approbant. id genus nimirz bonis euenit: ortus causam ipozū esse fortunam. a for
tuna nanqz. et opulētia. et dicitur est. et quicqz prozsius in potētatis ordinem puenit.
reliquū porro ac quartū inter bona est salubre: etiam bonū efficiēs. sicut exercitiū fami
tatis. ac si id gen⁹ est aliud. **¶** Clerū aliā quoqz subeunt bona distributiōem: vt bonozū
quodā prozsius et osarum sunt eligibilia. quodā vero nō. veluti iustitia. alieqz virtutes:
omnifariam et oīno sunt eligibiles. At robur. et opulētia. potentiaqz. et id genus alia:
neqz omnifariam. neqz oīno. **¶** Rursus quoqz aliter bonozum alia sunt fines alia non.
quodāmodum sanitas quidē finis. atqz sanitatis causa neutiqz finis est: et quicqz ita se
habent eozū semp finis melior. vt sanitas melior: qz que salubria. in totumqz prozsius id
melius: cuius gratia sunt et alia. **¶** Rursus ipozū finium prestat semper qui perfectus
est: imperfecto. est nimirz perfectus: cuius accessu nullo amplius nobis opus est. imper
fectus autē: cuius aduentu alium desideramus. quodāmodum iustitie diuitiar aduentu:
plura desideramus. at felicitatē. accessu: nulla re amplius nobis opus est. is ergo nobis
optimus quē desideramus qui finis perfectus. absolutus nanqz finis: bonū est: nec non
finis bonum. **¶** Hinc igitur quoniam modo optimum considerandū est: nunquid eo modo
vt ipsum quoqz cōnumeratū recentiamus: an id videbitur alienum: siquidē optimum
finis est perfectus. ac perfectus finis (vt paucis absoluam) nil aliud qz felicitas esse vide
tur. ex multis porro bonis felicitatem constare comprobatur. q si optimum cōiectans
ipm quoqz cum aliis annumeres: ipsum se melius esse constabit: siquidē optimum erit.
vt salubria ponendo etiam sanitatem cōsideres: quoniam horum omnium optimum:
nempe sanitas. quod si horum optimū est: id se quoqz melius: quod admodū absurdū
est. non igitur optimum ita cōiectandū. sed an id quodāmodū fuerit abfqz ipso: nūquid
hoc etiam absurdum. nam felicitas et quibusdam conflata bonis est: hoc est et quibus
constet bonis. an sic optimum cōsiderare. fuerit alicuius: neqz enim est quicqz aliud ab
his felicitas: verum hec ipsa. an ita quispiam recte cōcernens optimum cōsiderauerit:
sicut ipsam felicitatem que et his sit bonis: diuidicās erga alia. que in ipsa collecta non
sunt: ita optimum cōsiderans recte cōsiderauerit. **¶** Leterum non est simplex (quod nunc
querimus) optimū: vt dicat quispiā optimum cunctozū bonozum in vnum cōcretozum
esse prudētiam. Verum hoc ferre modo non querendum est optimū bonum. perfectum
siquidē querimus bonum. At prudētia sola neutiqz perfectum. nō igitur hoc optimum
quod querimus: neqz ita in bagamus optimum.

¶ Alia diuisio bonorum.

Cap. III.

¶ Reterea aliam admittunt bona sectiōem. sunt siquidē bonozum alia in anima:
vt virtutes. alia in corpore: vt sanitas. venustas. alia eterna: opulētia. dicitur/
honor: et si quid est huiusmodi. At horū que in anima sit: optima. **¶** Quē porro
in anima definita sunt bona: trifariā distribuuntur: in prudētiam. in virtutem. et in vo
luptatem: post hec igitur (quod profitemur omnes) etiam finis videtur bonozum. ite qz
absolutissimum esse felicitas. quod sane fatemur esse in bene agendo. ac bene viuendo.
¶ Leterum finis simplex non est: sed duplex. quozdam enī est finis ipsa actio. vsusqz:
sicut vsus. est nimirū vsus optabilior habitus: finis autē vsus. nemo siquidē velit vsuum
habere: ad non spectādum. sed cōtinuandū. id em de auditu. ceterisqz dicendū. p. in oīe
o iij

¶ Neutiqz etiam virtus. cū
virtus ipsa acquirat imp
fectas est: nequaqz hono
rabile bonū est. neqz tale
qui pmi ad virtutē cas
pellit honor afficitur:
sed postea virtutes cum
administratiue: tum cōte
platiue aulice. perfectas
sūt tales honorib⁹ afficiūt
¶ Quod duplex bonū: scilicet
bonū honorabile. bonū potē
tatis. bonum salubre

¶ Finis perfectus: finis
pripus. finis ppter se. si
nis quod.
¶ Finis imperfectus: finis
minus pripus. finis pro
pter alterū. finis quo

¶ Absqz ipso: hoc est absqz
cū aliis bonis cōnumera
tione.

¶ Et dicat quispiā. quod
admodū diceret quispiā
oīum bonozū simul aggre
gatoz. prudētia inter illa
esse optimū.

quorum vsus/ et habitus est: semp melius et optabilius eorum est vsus habitu. vsus enim et actio finis: cum sit propter vsum ipse habitus. Post id si considerauerit quispiam in cunctis scientiis: intuebit non aliam esse considerationem in extruenda domo: qm in proba domo: sed vtrobique suppetere edificatoriam. et cuius effectus: edificator. vt cuius sit virtus: eiusdem sit effectrix. idem in aliis omnibus par est coniectare.

¶ Virtutem in anima esse.

Cap. III.

Reterea intuemur: alia re nulla qm anima: nos viuere. in anima autē est virtus. idem certe fatemur facere aiam/ animeqz virtutē. Ceterum virtus in yno quoqz cuius est virtus: idem facit. At anima etiā alia. atqui anima viuimus. ob anime itaqz virtutem bene viuemus. Ceterum bene viuere/ et bene agere nichil aliud dicimus:

qz felicem esse. ergo et feliciter agere/ et felicitas in viuēdo est. Ceterum bene viuere est in viuēdo ex virtutibus. hoc igitur est finis: et felicitas/ et optimū. in vsu itaqz sit necesse est: et actione: felicitas. nam quorum habitus: vsusqz est: vsus: et actio finis. Atqui anime virtus est habitus: et actio est vsus ipsius: eorūqz que sub electione. cadunt. ergo finis: ipsius actio/ vsusqz fuerit. felicitas igitur in viuēdo et virtutibus sit necesse est. Cuius igitur optimū bonum est felicitas: et hec ipsa finis: actione viuēdo ex virtutibus felices fuerimus: optimūqz bonum habuerimus. Ceterum igitur sit felicitas bonum perfectum ac finis: nos latere non oportet id in cōtate perfecta esse. non enī in puero: quia nec puer dici felix potest: sed in viro. is nanqz perfectus. et ne quidem in tempore imperfecto: sed perfectio. perfectum fuerit utiqz tempus: qm diu homo viuere potuerit. recte nāqz a multis dicitur: felicem in lōgissimo vite tempore esse iudicandū. vt opus sit: perfectum esse/ et in tēpore perfectio: et in homine. Ceterum aut sit actio: hinc quispiam poterit intueri. in somnis (nanqz vt inter viuendum si quispiam dormiat) eiusmodi nolum talem dicere esse felix. ipsi quidē existit viuere: sed eodem ex virtutibus (quod erat ex actione viuere) non existit. Rursus quod mor dicendum: non admodum que diximus participare: et ne quidem ab ipsis lōge abesse videbitur/ quippe quod anime portio queam esse putetur qua alimur: quā altricem appellamus. Iure pfecto ita siquidem lapides alii non posse intuemur: et perinde non dubium quin sit alii aītorū. qd si animatorū: causa est anima.

Atqz anime talium partium nulla alendi fuerit causa: quales sunt rationalis: vel irascibilis: vel concupiscibilis: sed alia quedā preter has. et ei nullū magis peculiare possumus nomen qz alentis accommodare. Dicat fortassis quispiā nunquid ex hac quoqz parte anime virtus est: nā si fuerit: non dubium quin etiā eadē agere opus sit. perfecte siquidē virtutis actio: felicitas est. At nūquid eius sit vel non sit virtus: alia fuerit oratio. Que si fuerit/ huius non est actio: nam in huiusmodi parte impulsus esse non videtur: que igni videtur esse cōsimilis/ cui quicqd immerferis absument. at si non obieceris: ne quidē ad capiendum impellitur. ita hec habet pars anime: vt si alimentū obiciat/ alar: sin minus ne quidē ad alendum cōmoueat. et pinde ne quidē actio: cuius non est cōmotio. proinde hec pars ad felicitatem capessendā nichil coadiuuat. Deinceps igitur quid sit virtus dicendum: quādoquidē eius actio: felicitas est. vt pauca itaqz absoluā: virtus habitus est optimus. Ceterum nō satis forte sic ita simpliciter loqui: sed cuiusdē finis fuerit diffiniedum.

¶ Diuisio anime.

Cap. V.

Primum igitur de aīa in qua exoritur: non quid sit aīa (alia siquidē eius rei cōsideratio) sed vt quonā modo distribuatur dicendum est. Anima numerū (vt receptus est) in duas partis distribuitur: in eam que rōnem habet: et que rationis expers est. ex ea parte que habet rōnem: exoritur prudentia/ solertia/ sapientia/ ingenium/ mōtia/ et id genus alia. At ex parte rōnis experte: qz virtutes appellanē: temperantia/ fortitudo/ iustitia/ et quīs alie: quas ex moribus dicimus esse laudabiles. ex his nāqz cōsequi laudē dicimus/ et ab eis qz a rōne demanāt: nemo laudat. nec enī qz sapiens: nec qz pudēs: nec proflus et huiusmodi aliquo: quispiā laudābus accedit. neqz porro actōis expers quatenus ad se suggerendū idoneum est: suggeritqz et qd obtinet rōnem. Est nepe moralis virtus: qz ab excessu defectuqz corrūpit. qd aut tam defectus/ qz excessus corrūpat: ex eis

14
15
16
17
18
19
20
21

22
23

24
25

26
27

28
29

¶ Item facit: semp cōsimile operat. vt ars edificatio domū/ ars fidium determinate modulatio: semp cōsimile cōcensum: anima autē nō semp idē/ simileqz facit: sed nūc virtutis opera/ nūc aut opera vicioz pīorū cōtraria.

est videre que ad mores p̄tinent (ytendū sane in rebus incertis: testimonis certis est) cōfessum nāqz in exercitiis hoc viderit quispiam: que si excedant/ robur affligunt: sin deficiant/ eodem modo habent. idem in potu/ ciboqz euenit. affluentibus enim: sanitas absumitur: idem fit et vuboutis. que si moderata fuerint: corporis firmitudinem custodiūt/ atqz sanitatem. his cōsimile euenit in temperantia/ et fortitudine/ reliquisqz virtutibus. nam si quēpiam eousqz feceris inreptum: vt ne quidē deos metuat/ iam non fortis: sed demens fuerit. sin cuncta fortitudinē: meticulosus. fortis ergo erit qui nec oīa metuet/ nec nichil. hec igitur tam augēt/ qz labefaciunt virtutē. nimirum nanqz metus/ et omnes labefaciunt: itidem qui de re nulla metu cōmouent. atqui circa metus est fortitudo. medio criter itaqz metus: fortitudinē locupletant. ab eisdem igitur tam amplificat/ qz labefactat fortitudo. et metu nanqz ita afficiūt. et idem de ceteris dicendum virtutibus.

¶ In quibus sit virtus collocata.

Cap. VI.

Ursus non his modo virtutem quispiam definerit: sed etiā egritudine/ et voluptate. nam voluptate allecti/ improba factitamus: egritudine aut succubentes/ ab honestis deficiamus: alioquin nō est virtutem/ et viciū admittere citra egritudinem et voluptatem. inter voluptates igitur/ et egritudines: virtus collocatur. Virtus porro moralis hinc cognomen habet: si modo vclūnus ex litteris veritatē excutere: dicendū erit morem. a mora habuisse cognomen breuis in longam littere facta mutatio. moralis siquidē appellat quod ex mora assuet. Ceterum qd virtus nulla: que ex parte oritur irrationali: ex natura nascatur. siquidē eorum que natura sunt: nichil est qd assuetudine aliuo euadat. velut lapis grauius proflus oīa: que ferendi deorsum vim agnatum habent: si a quouis sursum versus sepius iactari assuetur: nunqz tamen sursum attollētur: sed semper deorsum cadent. idem de ceteris est intelligendum.

¶ Deū que in anima.

Cap. VII.

Reterea qui velit qd sit virtus dicere: scire expeoit quenā demum in anima procreatur. sunt autē hec huiusmodi: affectus/ potentie/ habitus. et perinde non dubiū: quin horū aliqd sit virtus. affectus igitur sunt: ira/ metus/ orōium/ cupidō/ lūoz/ miseratio: et talia comitari consueuerunt egritudo et voluptas. potentie autē: quibus affici dicimur: nepe vnde possumus excedere/ egrescere/ miserescere/ et alia eiusmodi. at habitus sunt: vnde erga hec habemus bene/ vel male: sicut ad excedendum. sin nanqz supra modū iracunde: male in ira habemus/ sin in quibus expeoit proflus ad iram nō cōmouemur: ita quoqz male in ira habemus. medio criter itaqz habēdo: vt neqz supra modum cōmoueamur/ neqz proflus simus in cōmobiles: tum si ita habeamus: recte affecti sumus. in similibus quoqz aliis idē intelligendum. iracundum nanqz et bene: in medio ire/ et ad iram in cōmobilitatis positum est. Simile est in iactantia et dissimulatione. plura nāqz qz assint sibi arrogare/ iactantē est: minus vero dissimulationis. inter hec igitur medium est veritas.

¶ De habitu.

Cap. VIII.

Den in ceteris omnibus est intelligendum. id enim proprium ipsius est habitus: vt bene/ maleue erga hec habeat. bene in is habere fuerit: neqz excedere/ neqz deficere erga mediū. itaqz istozum vnde laudandi accedimus habitus est: sicut male erga excessum/ et defectum. Ceterum siquidē igitur harum perturbationū/ virtus est modium. perturbationes aut sunt egritudines et voluptates/ aut non citra egritudinem vel voluptatem: virtus certe est citra egritudines/ vel voluptates. id quod hinc certum: sunt nimirum etiam affectus alij (vt videtur cuiuspiā) in quibus non in excessu/ et defectu aliquo est viciū: velut adulterium/ et adulter. nec enim magis est talis: qui ingenuus cōstuprarit. ceterum et hoc: et si quid aliud huiusmodi est quod a voluptate comprehendit: que per intemperantiam/ vel etiam quod in defectu/ quoqz in excessu: sub vituperationem cadit.

¶ Quō mediocritati opponatur.

Cap. VIII.

Deinceps igitur fuerit sane dictū necessarium: quidnam demū mediocritati aduersetur excessus: ne an defectus. nam quibusdā mediocritatibus defectus opponit. vt nōnullis excessus. sicut fortitudini neutiqz excessus existens auidacia: sed que defectus est nimis

¶ Egritudo: egritudo/ dolor/ tristitia. ¶ Egrescere: volere/ tristiari.

¶ Hōō p̄ucta p̄ma: apud grecos morē designat: et ēō cōcrepta p̄ima moram. hinc volunt hōōv̄ ap̄tōv̄ ēōōv̄ veruari: perinde ac nos a mora morē deouicimus. et in hac deriuatione cum in latino sermone tum in greco breuis syllaba in longā cōuertit. ita enī in his deriuationibz cōuertunt greca/ latinaqz lingua.

¶ Bene iracundus: mansuetus.

¶ Oppōit magi oppōit

Incōmobilitas: infen-
sibilitas.

Ideo etiā poigi. poigi
aur. liberales cō auro:
et auri ptra liberales di
cūt esse poigos. Et aua
ces: petulantes: atq; te
merarios inūcupant voces
meritulosos: meritosi ve
ro fortes reputāt. temera
rios atq; furibundos.

Ideō ad decus capefēbū:
q; ad rēpārāre honestatē
atq; ornātū sibi. pcurābū.

Socrates

In reb' affe honesti:
legilator: ipis qd huios
e operatibus: neutiq; (ni
si honesta) fecerit.

Collatio: vero huius
modi. pferēbāt: cōparati
onē ac similitudinē hui'
modi inuocabant.

Collatio: volitariū
spontaneum.

Triangulū in magnitudo
dinib' figurā planā appel
lam' trib' lineis rectis cō
rētā. et viros genere triā
gulus et triangulū dīcīm?
CTriangulū p numeris
numer' est qui p suas vi
tates descriptus tria lapa
possit: eqūta ut 15. 10. 6. 3
CQuadrātū qtuor: āgu
los: et quatuor latera pof
sudet equalia.

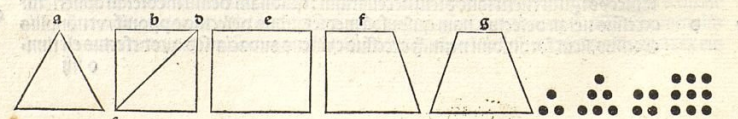
CQuadrāgulum qtuor
normales: eqūq; possidet
angulos. Et hec magni
tudinibus: et numeris suo
modo reperuntur.

CDiagon' qdrati linea
est: q; ab angulo ad āgulū
oppositū distēdit. et eadē
linea dimetiens: quadra
tiq; diameter appellat'

ditas. temperāre vero / intemperāre: et incōmobilitas circa voluptates: non vtiq; que defe
ctus incōmobilitas opponitur: sed intemperantia: que excessus est. Sunt nimirū vtraq; tam
excessus q̄ defectus medietati opposita: medietas siquidē excessu iferior: sed defectu supior.
ideo etiā poogii: liberales esse liberales aiunt: ptra illiberales prodigos vocant. Audaces
vero: et petulantes: fortes noiant timidos: vt timidi: fortes petulantes: et furibundos dicēdos
putant. **C** Duabus itaq; de causis duxerimus medietati opponendū esse excessum / atq; defe
ctum. quippe q̄ e ipsa licet nobis considerare: vtrū potius extremoz ad medium propius
accedat: p̄opinquo: ne liberalitatis sit. poigaliter: an auaritia. longinquoz certe fuerit aua
ritia. atqui a medio que magis absunt: magis opposita existimantur. e re itaq; ipsa defectum
magis opponi apparet. Est etiā et aliter videre: vt ad que mentem magis pronam habemus
ea medio sint magis contraria. velut ad intemperantiam nati sumus prouiores: q; ad decus
capessendum. quamobrem si additamentū potius ad ea fiat ad que sumus prouiores: ad que
additamentum sit ea sunt magis cōtraria. Atqui prouiores ad intemperantiam sumus: q; ad
decus capessendū. magis ergo excessus medietati cōtrarius. intemperantia siquidē temperāre
est excessus. **C**Quo demū sit virtus hinc nobis licet intueri. medietas siquidē affectuum
quodā esse videtur. **C**Proinde qui velis moribus cōprobari: ei affectū medietatis esse queis
cōstitūta. Et primo probum esse: operosum / atq; difficile est. quādoquidem in vnoquoq;
medium capere operosum est: velut circuli describere cuius obuium est: at in ipso medio
capere: arduum. in idem et ex candescere quidē facile: nec non contrarium huic. at medio crite
habere: arduum. in totum autē in quauis perturbatione est videre: quod medium ambiat esse
facile: medium vero vnde laudemur arduum. ideo etiā raro probus. **C**Quonā de virtute
dictum est: dominiceps fuerit cōsiderandū. possit ea ad se nobis nec ne. verum que ad modum
Socrates dixit: in nobis non est probos: vel malos esse. quādoquidē si quis roget quemuis
velit ne iustus esse: an iniustus: nemo delegerit iniustitā: in idem de fortunidine: et timiditate:
reliq; virtutibus semp eodē modo. in idem dubium quin si mali sint aliqui: non spontanei
sint mali. et perinde ne quidē probi. **C**De cetero neutiq; vera. nam cur demum legilator: mala
facere non permittit: at honesta / et proba iubet: et in malis quidē mulctam infigit: delinquē
tibus: in reb; aut honestis: nisi honesta peregerit: alioquin iniqui fuerit: vbi in nobis non
sit: hoc legum conditores facere. ceterū vt videtur in nobis est probos: et improbos esse. Item
laudes: et vituperationes id quoq; attestantur. virtutem nanq; laus: vicium aut vituperatio
cōsequit'. atqui laus: et vituperatio non inuitis attribuitur. manifestum igitur hoc modo: in
nostro arbitrio esse bona: malaq; facere. **C**Collatiōem vero huiusmodi. pferēbant: volentes
demonstrare vltroceū non esse: quid nanq; est (inquebant) qd egrotantes quales ois nemo
vituperat. **C**At hoc mīme verū. tales nanq; reprehendimus: cum sue cgritudinis / ipsos causā
esse cognouerimus: qd; male habent corpus: vt pote quod voluntariū est. apparet nimirū
et in vicio: et virtute esse voluntarium. **C**Et oia talia: et talibus principiū. **Lap. X.**

Vtrius hinc etiā potuerit quispiam euidētis intueri: qd ois natura: eius est essentie
procreatrix: qualis ipsa est. veluti stirpes: et animalia. nam vtraq; gignunt: ex princi
piisq; pducunt. vt arbor ex semine. id nanq; principiū est. qd poro principia cōsequi
tur: ita habet. vt eni habuerint principia: ita qd de principiis ortum ducunt. perspicue aut licet
hoc in geometria magis intueri: vbi cum aliqua sumpleris principia: vt ea habuerint / ita etiā
que ipsa psequunt'. velut si triangulū duobus rectis equalibus habet angulos: quadratū quoq;
quattuor angulis rectis habet: necesse est. et si triangulū secus: ita etiā et quadratum cōmu
tabitur. ex altera parte enim ei respondet. et si quadratū quattuor angulis rectis equalibus non
habuerit angulos: e quidem triangulum duobus rectis habeat equalibus.

CApertissima huius loci enarratio. **Lap. XI.**
Triangulum nanq; (sue discretam / sue continuā) species quantitatum figurarum est
oim principii. ideo in ipsam cetero omnes resoluitur: cum ipsa nō in aliam qm in sese



A triangulū B quadratū E parallelogramū f trapezoides g trapezoides h triangulū
I trigonus. c d diagon' altera pte logior mensula i similē mēse in discretis in discretis

reoeat. **Lum** ergo quadrāgula sequat' statim triangulam: in bina saltem triangula resoluat'.
necesse est. cumq; triangulum tres habeat angulos equalibus duobus rectis: quadrangulum
quippe (quod in bina triagula resoluat' quattuor angulos quattuor rectis equalibus habeat
necesse est: hoc modo ab āgulo ad angulum ducta diagon: par allelogramū / siue non.
nam trapezium / et trapezoides: parallelogramum non est nempe huiusmodi.

C hominis sit agere solum. **Lap. XII.**
Dem igitur / atq; cōsimilē de homine quoq; intelligendū. nam cum sit homo pgeni
triciū essentie: et principis quibusdam / atq; actionibus quibus efficit: homo proge
neras est. nam quid aliud? neq; enim inaiatum aliquod efficere dicimus: neq; etiā
aiatorum citra hōiem quicq;. manifestum igitur actionum hōiem esse progentozem. p̄oide
principe principis: manifestum q̄ siquidē actiones immutatur: etiā actionum immutari
bonē: q̄ male: principium est propositum: et voluntas: et quicquid ad rationem tendit. non
dubii igitur quū hec quoq; cōmūter: sponte nanq; actiones immutamus: et perde etiā
principium: atq; propositū. nam hec sponte sit mutatio. **C** Proinde non dubii quū in nobis
sit: et probos: et malos esse. **C** Forte hic quispiam occurrerit: q̄ siquidē inest iustum / probūq;
esse: ero si voluero oīum probissimus. **I**dem fieri nullo modo potest. cur nam? quonā nō hoc in
corpore gignitur. neq; eni si quispiā voluerit corpore curam habere: oīum optimum habebit
corpus. nā opus est non curam modo intendere: verū etiā natura honestum: et bonū corpus
esse. melius certe hēbit corpus: nō sit esse oīum optimū. idem de aīa intelligendū est. neq; eni
iuxta ppositū suum crit oīum probissimus: nisi etiā natura extiterit. melioz quidē certe erit.

C De appetitibus tribus generibus **Lap. XIII.**
Vltionā igitur probum esse in nobis apparet: cōsequens dictū necessarium videtur
de spontaneo dissidere: quid nam sit spontaneū. ad virtutem nanq; capessendam do
minantissimū est spontaneū. in totum vero dicendum est spontaneū: qd non coacti
agimus: verum de hōi magis ad hoc perspicue dicendum est. nempe ad id quod agimus:
aliquis exurgit nobis appetitus. atqui tres sunt appetitus species: cupiditas / furoz / volūtas

CPrimum igitur actionem (que a cupiditate ortur) ducimus coniectandam: vltroceā ne an
inuita sit. Inuita neutiq; esse videri debet. cur ita: et vnde id? nēpe qd quecūq; inuit agimus:
coacti faciamus necesse est. Atqui vbi subest agētib; aliqua necessitas: egritonia cōsequa
tur. verum ex cupiditate agētes: voluptas comitat'. proinde hoc pacto non erit ex cupiditate
agere quipiam inuito animo / sed vltroce. **C** Ceterum ratio est alia que ab incōtinētia huic
aduersat'. nemo eni (inquunt) sponte mala peragit: qui sciat mala esse: verum qui incōtinens
est: scit ea esse in proba: agit tū ac ex cupiditate illectus: agit non ergo spontaneus. coactus
ergo. **C** Hinc poro eadem nos oppugnabit oratio. nam si ex cupiditate: non ex necessitate.
cupiditatem enim voluptas comes cōsequitur. sed que ex voluptate: non possis dicere ex ne
cessitate. **C** Alioquin non dubium est quū in incōtinens sponte incōtinenter agat: q̄ siquidē
qui afficiunt iniuria: vltro afficiunt iniuria. atqui incōtinētes inuisti sunt: atq; iniuria afficiūt.
incōtinens ergo in incōtinētiā sponte delabitur.

C Socratica argumentatio de continētī et incōtinētī. **Lap. XIII.**
Erum eniuero (inquunt) ratio aduersat' non esse vltroceū cōtinens: siquidē laudat'
q; sponte que ex cōtinētīa sunt agat. at laudatur in eis que sponte sunt. quod si ex cu
piditate vltroceum est: quod cupiditatis aduersatur in eis que sponte sunt. sed cōtinens contra
cupiditatem insurgit. cōtinens ergo non spontaneus fuerit cōtinens. verū hoc non videtur.
non ergo extra id quod ex cupiditate est: voluntarium. **C** Rursus idem est in eis q; ex furore.
eodem nāq; huic (quas et de cupiditate duximus) rādes cōueniūt: et perinde ambiguitatem
faciunt. ire siquidē est quod ad incōtinētem / cōtinētēq; perinet. **C** Restat species restuosa
appetitū (vt in distributiōe posuimus) volūtas: vt an sit spontanea cōiectemus. atqui incō
tinētes quatenus impelluntur: eatenus volunt. agunt igitur incōtinētes mala: volentes.
sponte nimirum nemo mala agit: vbi sciat esse mala. neq; incōtinens mala agit: volens mala

ἰσοπέδιον: mensura. ἔστι
ἰσοπέδιον: ἰσοπέδιον
mensura. et
ἰσοπέδιον: ἰσοπέδιον
ἰσοπέδιον: ἰσοπέδιον
ἰσοπέδιον: ἰσοπέδιον
ἰσοπέδιον: ἰσοπέδιον
ἰσοπέδιον: ἰσοπέδιον
ἰσοπέδιον: ἰσοπέδιον
ἰσοπέδιον: ἰσοπέδιον
ἰσοπέδιον: ἰσοπέδιον

C Trapezium: q̄ dicitur
figura ē rectilinea q̄ neq;
eq̄e opposit' āgulis neq;
laterib' contenta est
C Trapezoides q̄ dicitur
ra figura: supior ppe mo
dū sitis. Et oīno q̄ dicitur
re figura q̄ neq; triagula /
q̄ dicitur: altera pte logi
oēem: neq; rōbi: neq; rōbi
des sit: appellat' trapezia
et trapezoides

C Parallelogramū sup
ficies hūcūq; eq̄distanti
terū: q̄ figura partit' alte
ra pte logior appellat' / et
tetragon' loqū q̄ sua la
tera fuerit ineq̄lia. vige
ratiōes subter: afficte sūt
sed hec magis q̄ dicitur
q̄ moralia putent'

C Efficer et agere: ex de
lectione opari: quonū ille
lud p̄prie aris sit / hoc o
pudēte: moralisq; virtū
tūm.

C Collatiōe geometrica
et p̄lo geometrico paulo
ante numero 33 posito

C Cupiditas / furoz / volū
tās: cōcupiscibilis / tra
scibil' / rānal'q; appetit'.



agere. non ergo spontaneus. ne quidem igitur voluntas est spontanea. Et hoc plane perimit oratio incontinentiam. et incontinentem. nam si non spontaneus. ne quidem vituperabilis. at est vituperabilis incontinentens. Spontaneus ergo. voluntas igitur spontanea. Cum sint itaq; contrarie quocum rationes. magis perspicue de spontaneo differendum est.

De vi et necessitate. Cap. XV.

Ritus itaq; de vi. et necessitate dicendum fuerit. vis enim etiam in carentibus anima. singularis naq; inanimatis. suus est locus attributus. igni quide supra. terre autem infra est. nimis violari: sursum lapidem ferri. ignem vero deorsum. est etiam aial violari:

vt equum recta via decurrentem. preoccupatū vertere aliozsum. Quibuscuq; igitur exterior est causa: aliquid contra naturam. aut preterq; volunt faciendo: cogi dicimus facere. que faciunt. at quibus ipsis inest causa: hos nequaq; cogi dicimus. neq; incontinentens negauerit se malum esse: verū a cupiditate agendi mala. se vult coactum videri. igitur hec nobis erit diffinitio: quoz agendi causa a qua cogantur fuerit externa: vis est. quoz autem interior: ac in ipsis causa est: nequaq; vis.

De necessitate. Cap. XVI.

Uti de necessitate. necessarioq; dicendum. necessarium non oino neq; in omni dicendum est: que admodum sunt quecuq; causa voluptatis agimus. nam si quispiam dicat se a voluptate coactum: q; amici mulierem vicariat. fuerit alienū. nec eni in omni necessario est: sed in extrinsecus aduenientibus: vt si offendatur quispiam a rerum necessitate coactus. magis aliud quippiam deuitare. hoc modo: in agrum properare coactus sum. nisi sedatum velim agrum inuenire. in huiusmodi itaq; est necessarium.

Quotupliciter inuitum. et spontaneum. Cap. XVII.

Quis in nullo est impulsu spontaneum: reliquū est vt sit ex animi sententia. inuitum enim est quod ex necessitate vtiq; efficitur. et tertio loco qd non fit ex animi sententia: quod plane ex iis que fiunt certum est. nam cui alique ceciderit. occideritque. aut eiusmodi aliquid effecerit: horū nichil preuidens: eum dicimus inuitum fecisse. quippe quod vltionum in aiouertendo: esse facile deprehendatur. velut olim mulierem aiunt quodam poculum exhibuisse cuidam amatozū: dein eo poculo hoīem mortuum cōditisse eam vero mulierem in Treopagum peragisse: quam presentem non alia de causa liberarunt q; q non id preuidēs effecisset: amoris siquidē cupiditate occcata: in eo fuerat hallucinata. et perinde neutiq; spōtanea eius poculi amatozū visa fuerat exhibitio. qñ quidē non ea mente deorat: vt perberet hoīem. inde igitur in id. quod ex animi sententia fit: cedit voluntarium.

De proposito. Cap. XVIII.

Aliquum preterea est vt proposito. delectūq; consideremus: sit ne appetitus. nec ne appetitus naq; in ceteris quoq; gignitur animalibus. propositum vero non: siquidē cum ratioe proposito est. at ratio nulli aliq deputatur animali. non igitur fuerit appetitus. Et rursum quod voluntas. an ne id quidem: Voluntas naq; eorum etiā est: que fieri non possunt. velut volumus quidē esse imortales. at id nobis non. pponimus. deligimusq;. Curfusq; propositum finis non est: sed ad finem. sicut nemo pponit famescere: sed que ad sanitatē tendunt. pponimus: deambulando. cursitando. at fines volumus: bene eni valere volumus. hinc certum est: non idem esse voluntatem. et propositū. verum ita habere videtur propositū vt eius est appellatio: vt hoc pro illo ponimus. atq; deligimus: sicut optimū. pro deteriore: quod in nostra sit optio. et perinde deligi suū esse videatur. Ad si hocum nichil est propositū: nūquid quod ex animi sententia id in proposito est: aut ne id quidē: multa eni intelligimus et opinamur ex animi sententia. nunquid igitur que intelligimus: ea etiā pponimus aut non: sepe siquidē ex animi sententia intelligimus de indis: at nequaq; pponimus. atq; deligimus. non ergo mentis sententia: propositum. Quoniam igitur hocum nihil est propositū: sunt q; hec animi in fita: aliquoz cōuenientū. cōuenientūq; propositū esse necesse est. Quoniam igitur est (quod admodum paulo ante mōzauimus) bonozum ad finem tendentū delectus. atq; propositum: non vtiq; finis. At est eoz que in nostra potestate sunt: et eozum que nobis diuersam ingerant ratiocinatōem: hoc ne: an hoc deligendum. non dubium quin prius opus sit: ea ipsa intelligere: et in consiliū vocare. atq; nobis intelligentibus qd prestare

Violentia
Violari: vi. violentiaq; agi. violentia cogi

Necessitas. coactioq; appellat: cū qd grandis enitande iacture gratia. aut magni boni spoliatio nis metu: itq; admittit. alioq; imines malū non euitet: aut haberi bonū iacturā nō effugiat. ur qui marinis tēpestatib; acci: merces suas in mare tri feres deuoluit. aut qui vi pera morsus mēbzū (pizuf) infillatam (serpat visus) demutilat: si vira ve sit incolumem

Ex animi sententia: ex in tentione. ppositioq; ppositio fit aliqd spon re. secundo fit inuicem: cum vi. aut necessitate. tertio inuicem: cū quid preter ius retentionē acciterit. pfer tim quod cognitū penitū vinem. egrinomia mero remq; inducit.

Treopag: vicus Athe mensis. olim maris facer in quo et fontib; et inson tibus ius dice tur.

Propositū: delectus. electio

Suū esse videat: sibi ppiū esse videat.

Quoniam bonozū ad finem tendentū delectus. atq; ppositū. intellige lo lum raliū esse

videat. tum ad agendum aliquis insurgat impulsus: id agendo. et pposito agere dicimus. Et si propositum: appetitus quidam est in consilium deueniens cum animi sententia: non est spontaneū qd deligibile. sponte eni agimus multa anteq; intelligamus. atq; cōsultemus. sicut secundo. exurgēdo. et to genus alta faciēdo: sponte quidem. sed citra intelligentiam. non ergo spontaneū deligibile: sed deligibile spontaneum. si quid enim agere cōsultat. pposuerimus: sponte agimus. Et si utrumq; ex conditioibus legum nōnulli: qui spontaneum. et ex proposito definiant. planq; distinguant. minor: estq; spontaneus q; a proposito agens: multas infligant. est igitur propositū in eis que sub actionē cadunt. et eis ipsis in quibus nostrū sit agere. et non agere. et ita. vel non ita: et in quibus. ppter quid est capere. Et utrum. ppter quid simplex non est. in geometria siquidem cum quid dixerit quadratum quattuor rectis equales habere: et percūctat ppter quid: occurrat quia et triagūli duobus rectis equales habet. In his igitur ex definito prin cipio sibi ppter quid assumpserunt. at in eis que sub actionem cadunt in quibus est. ppositū: non ita. nullum siquidē ponitur definitum. sed si quis exeat cur hoc fecit: quoniam non erat aliter vt faceret. vel quoniam ita melius: ex venientibus (qualiacūq; apparuerint esse meliora) delectus sumi. et ob caipia quozobrem etiā in huiusmodi est cōsiliū capere: vt expediat. at in scientiis nequaq;. nemo siquidē que admodum scribere opus sit nomen Archidicis: inuit consilium. quia quo pacto scribēdum nomen Archidicis: est iam definitum: mentum igitur non intelligentia gignitur. sed in scribendo. actione positum. In quibus certe non est intelligentia error: ne de eis quidem inuit consiliū. sed in quibus iam vt expediat optimum est: in de mentū procreat. atqui in eis q; sub actionem cadunt optimū est: et in quibus duplex mentum. deliquimus igitur tam in eis que sub actionem cadunt q; et virtutibus. pariter virtutē enim cogitantur per agnata nobis itinera hallucinamur. est siquidem in defectu. excessusq; hallucinatio. in horum vtrūlibet deferimur. voluptate in mala delabimur: vt ex egrinomia. honesta fugitamus.

De animi sententia. Cap. XVIII.

Utrum aut est non que admodum sentis animi sententia. velut visu non poterit quisq; aliud q; videre. non auditu aliud q; audire. itidē neq; cōsultamus nūquid audiendum auditu. an videntum: at animi sententia non huiusmodi: sed id. et alia potest efficere: ob hoc tibi iam existit consulari. est igitur in bonozū delectu non in fine delectum. huic certe omnes astipulatur sententia. vt sanitate esse bonū: verū que ad finem sunt velut expediat ne sanitati hoc comesse. an non. facit igitur plurimū in iis ad hallucinandum voluptas. et egrinomia. hāc siquidē amplectimur: illam vero fugimus. Quoniam igitur distribuitus in quo et quomō sit delectum: reliquū est vt inuicemur cuius nam rei sit virtus cōlectrix: finis ne: an ad finem. velut honesti ne: an ad honestum. Quo pacto sciētia: vtrum edificatorie scientie finis pfectiois proponendi. an que ad finem spectandi: nam si hoc pfectioe proponet. sicut pulchram domū efficere. atq; ad hoc: nō alius quisq; inueniet neq; exhibebit q; edificator: itidem in aliis quoq; oibus scientiis. eodem modo igitur in virtute habere videbitur: vt ad finem ponis ipsius redat cōsideratio. recte nimis. pposuerit que ad finem sunt. et ex quibus finis cōstet. nec quisq; alius exhibebit. intencioq; que ad finem expediat: iureq; hoc virtus pposuerit. quibus in rebus optimū principium est: vnum quodq; quod efficiat. et proponat. nil igitur virtute melius: quod quidem huius causa etiam sunt alia. atq; ad ipsam principium est: et eius causa magis sunt q; ad idem. at finis principio aliquid assimi latur. et eius causa est vni quoduis. verum id erit modo aliquo. proinde certum t etiā in virtute (quod quidem causa est optima) ipsam magis finis esse cōlectricem: q; que ad finem sunt.

Finis virtutis honestum. Cap. XX

Non est spontaneū quod deligibile. nō est. spontaneū omni nō idē qd deligibile. non omne spontaneū deligibile.

Non ergo spontaneū deligibile: sed deligibile spontaneū. intel lige ac si sic enitiet: nō ergo de spontaneū deligibile: sed de deligibile spontaneū.

De vitiis peccatū. erratū. erroz. delictum.

In iis q; discipline sunt: vni cū peccatū cōtingit. in opatio scilicet. neq; referet quo animo factū sit: modo opus ipm er ar te bene factū sit. In iis aut que sub actionē cadunt: duplex pzin gis peccatū atq; mēbzū. pzin gis in intelligentia: vt animi sententia. atq; in intentione. secundo in ipsa actione. referet eni an stulticia actio: ex intentione animus sententia fiat: an fecus. Et in pfectio ne virtutis: nūc defectu pzin piter ralm. nūc aut mēbzū ipō rascendum. excessu. et ad defe ctū plerūq; ipsa egrinomia. it: secpolozab excessum vero ipsa voluptas adiuuat. in qd etiā. supra habentia. atq; defectu: du plex mēbzū circa virtutē cōtin gere posse deprehēdit.

Ipsa animi sententia. ipm qd cō silū itidē nō est ut scilicet: q; sensus liber nō sit ad operatū hoc aut illud: animi aut sententia ad hoc. vel illud sit libera. et est cor rā que sit ad finē. nō ad finem. et pinde etius pzin circa ea q; sunt ad finē cōtingit. nō aut circa ipm finē. vapore de q; ipm pōlū. ipaq; animi sententia nō ē.

Utrum est ipm finis. et eoz que ad ipm finē cōtendit. agit eni pariter et proponit. itidē nichil virtute meli: nō simplr. q; de. sed ad ipm optimū cōsequē dū. ut nec in architectura (qd ad finē psequēdū. ipsa domificā di arte meli: sit in die. que et ad finē efficit. parte et media. pponit. et ipm edificatoris artū gra. sicut oia edificāti instrumētā. sed magi ipius finis gra. ita et dicitur instrumētā oia: ut dicitur ppter ipm finē erit. et rur? est ipsa virtus omnū circa ipm finē sit optimū: nichil ergo mēbzū fuerit. itam est ipius finis peccatricis: et magi quidē q; eo rā que sunt ad finē.

¶ Et ex quibus? scilicet est quis
bus et meritis ad ipsi pueniā
honesti. nam hec ppter virtutē
sūt. Sēs obicit si in pictura
piā fuerit egregi⁹ imitator: nō
tamē laudabilis nisi optimā imi
tāō habeat frētione. Igitur neqz
virtus laudabilis si honestū
at sequat: et ipsū assequenti opti
mā intētiōē / ppositūqz nō ha
buerit. Intētiō autē et ppositū
eorū sūt que sūt in finē. magis
igitur virtus circa honestū ppo
sitiō est: quare et magis circa
ea que ad ipsū sūt finē.

¶ De ratio id cōcludit: mora
lem virtutē sine pudentia esse
nō posse.

¶ Itē obicit prius dictum est
actionē meliozē esse virtutē. at
nūc id virtutē ut a qua sit actio
tanqz honestiorū tribuere vide
mur. Iō dicitur dicens ipsū ha
bitū cui ipsa affit actio / cūqz ip
sa actione: honestiozē esse. sed
ipsū actum eo habitu cui actio
nō affit honestiozē meliozemqz
esse. et id etiā ita esse. nūc quoqz
defendit. nam oēs ab exteriori
actione probū diuiciat: qz ppo
sitiū / electionēqz operātiō agno
scere nō valeat. quod si agnosce
re valerēt: citra etiā extēriam
operatiōē probū / honestūqz
veri poterat: siqz extēriozope
ratio ppter interiorē pba: atqz
honestā esse: ut pba / honestāqz
videatur / sit necessē.

¶ Fortitudo militaris
Socrates
Fortitudo ob ignoratiōem

Fortitudo ob iram et alias per
turbationes.

Fortitudo civilis
Ihomerus
Ihector
Ipolydamas

Fortitudo p: opter spem

Fortitudo vera

¶ Qui virtutis finis est honestū. honesti ergo magis coniectrix est virtus: 57
¶ Et ex quibus constat. sunt nempe hec ipsius. ¶ At in vniuersum videri potest
alienti: quāquidē in pictura si quispiā fortissis egregius fuerit imitator: nō
tamen laudandus accedet: nisi optimam imitandū habuerit intentionem. virtutis
demū id oīno est sibi honestū proponēdi. ¶ Dicitur quispiā cur etiānum actiōem
meliozē esse diximus qz virtutē ipsam: at nunc an ex quo actio est id virtutē utpote
honestius attribuiamus? An in quo nō est actio: ita. atqui nūc ita dicimus habitu
actionem esse meliozē. Alij namqz probum inspicitēs: ab actione diuiciant: qz
non possunt cuiuslibet quomō habeat iudicare propositum. nam si foret singulari
nō sic sententiā qualis erga honestatē esset: etiā citra actiōem probus esse videri
poterat. ¶ Deniqz quoniam affectuum: quāsoam recessimus meliozē: circa
quos affectus versentur: hinc nobis dicendum est.

Cap. XXI.

¶ De fortitudo in e.
¶ Ut igitur sit fortitudo circa aduaciā / ac metum: considerandum fuerit 58
circa cuiusmodi metus: atqz aduaciā. nūc quō igitur si quispiam metuar:
nem rem disperdat suā: is timidus: sin circa hec sit audax: fortis. an ne itidē
si quis formidat solū: aut audeat solū: neqz metulosum fatēdū est esse metuentē:
neqz fortem non metuentem: nūc igitur in cuiusmodi metibus: et aduaciis fuerit
fortitudo? At ne quidē in talibus: cuiusmodi si quis tonitrus et fulmia non metuar:
vel quiduis aliud supra hoīem horēdum fuerit: non iam fortis: sed furens. ¶ In
metibus itaqz: et aduaciis humanis est fortitudo: in eis inqz que ceteri metuant:
aut omnes: in quibus qui audeat fuerit fortis. his itaqz definitis cōstitūdū fuerit
(quāquidē multis in rebus fortes dici possunt) qualis sit fortis. ¶ Est enī ab expe
riētia fortis aliquis velut miles. isti siquidē ab expētia didicerūt in huiusmōi
loco: vel huiusmodi tempore: vel rebus ita habentibus: fieri non posse vt malum
subeant. et pinde qui hec nouerūt: ea de causa ingruentes hostes sustinerūt: non
fortis. nam si horum nichil extērit: non tolerauerūt. pōtē ab expētia fortes
dicendi non sunt. ¶ Itēqz Socrates recte aiebat fortitudinem esse qm quid cōsue
tudine tolerādi capiens expētia efficitur scientia. at ab expētia tolerātes /
neutiqz fatemur: planeqz negamus fortes esse. non igitur fortitudo fuerit scientia.

¶ Rursus sunt quoqz fortes ab expētia cōtrario: in experti siquidē eorum que
eueniant ab ea rerum nulla expētia: sunt in experti. et ne hos quidē fortes esse
dixerim. ¶ Sunt porro qui fortes a perturbationibus existimētur: velut amētes:
aut lymphatici. at ne hos quidē fortes dicere oportet: quāquidē si ab ipsis affectus
aufērat: non erant amplius fortes. fortem siquidē perpetuo fortem esse oportet.
et perinde ne fere quidē: vt si dicitur fortes possunt: qz succumbant: ingemantqz
perculse. neqz fortem ob perturbationē dicere conuenit. ¶ Est vicissim fortitudo
alia que civilis existimatur: velut si qui ciuim: pudore offusi tolerant pericula: vt
fortes existimētur. quē admodum verbi causa Ihomerus Ihectora dicitē inducit:
Ipolydamas vereor: me carpat in agmine primus. idēo pugnantē esse existimat.
at ne quidē hec dicēda fortitudo. in istorum enī singulis eadem cōgruet definitio.
quo namqz ablato non perdurat fortitudo: efficere fortem non potest. vt si pudore
(vnde fortis erat) abstulero. ¶ Sūt itē a lites fortes existimati ob spem / boniqz
expēctatiōem. at ne hos quidē dicere fortes: quāquidē tales: ac in talibus
fortes dicere vidēbitur alienum. pōtē in nullis huiusmōi fortitudo collocanda
est. ¶ Qualis igitur et quāsi fortis sit: hinc cōsidēradū. ac vt paucis abfoluam
qui nulla iam supradicta causa fortis est: verū qz id honestū esse cēset. idqz faciat:
seu aliqua: seu nulla oblata fuerit occasio. neqz tamen prozsus citra perturbationē /
impulsūqz gignitur fortitudo. expedit vero impulsū habere rationem / honesti
causa: ad intrepidē periculatū. qui hoc modo: is erit fortis: ac circa hec fortitudo.

¶ Nec vero intrepidus esse oportet: ita vt cum forti fuerit occursum: in totū nichil
metuar: nec enim talis fortis: cui prozsum nichil est horrenum. ita nā etiam lapsi /
et reliqua inanima fuerint fortia: Ceterū in metuendum quidē: sed tolerādum. nam
si nichil metuens toleret: neutiqz fortis. itē itaqz (vt etiā pauloatē de metu: atqz pe
riculo differimus) non omne sed essentia quādā delectum intelligimus. neqz item
in fortitudo: et quouis tempore: verum in quo et metus: et plura iminent pericula.
nam si quis deoimo post anno futurum non metuerit periculum: quonā pacto for
tis: sunt enim (qz longe absint) fiducia pleni: qui si fuerint prozsum moztant metu.
hec deniqz fortitudo: et hic fortis.

De temperantia. Cap. XXII.

¶ Imperantia est intēperantē et incōmobilitatis circa voluptates mediētas. 61
¶ Nam temperantia: ac prozsus virtus oīs habitus est optimus. at optimus
habitus optimi est. optimū vero inter excessū / defectūqz mediū: quāquidē
vtrinqz prominet vniuperādi tam excessū / qz defectū. pōtē de si optimū mediū.
et inter intēperantiam et incōmobilitatem est quodā mediētas. horum itaqz fuerit
mediētas tēperantia. que circa voluptates: et egrimonias versatur: non tū omnes:
et eas que circa oīa. neqz enim si quispiā picture: aut statuo: vel huiusmōi alterius
oblectetur aspectu: erit iam intēperans. siliter ne quidē audiēdo: aut olfasciēdo:
sed in eis voluptatibus que in tactu sint: et gustu. neqz temperans circa cuiusmodi:
vt a nulla tali captiā voluptate. nam tum incōmobilis: planeqz sensu carēs fuerit.
verū qui oblectet: non agatur in ipsoz excessum. ita fruyēs ne quid faciat opo
sum: totūqz agēdo ab honestate pendeat: non agēdo quicqz / nisi in modo esse. nā quicqz
ab excessū taliū voluptatū abstinerit: vel metus: vt cuiuspiam alterius rei causa:
temperans non est. ¶ Itēqz enī cetera aialia (peter hoīem) dicimus temperantia:
qz ab ipsis ratio absit: qua honestum deligimus. omnis siquidē virtus / honesti est:
et ad honestū tenet. pōtē erit tēperantia circa voluptates: et egrimonias: casqz
in gustu / tactus: pgenitas. demum cōsequens est: vt de mansuetudine dicamus /
et quō: et in quibus sit.

De mansuetudine. Cap. XXIII.

¶ Mansuetudo igitur est inter iracundiam / et iracundie cessationem. In totiqz
existimatur virtutes: mediētas esse. qz autem sint mediētas: hinc facile
quis dixerit. nam si quod optimū: in mediētate est collocatū. estqz virtus
habitus optimus: atqz optimū est virtus. ergo sit mediū necesse est. quod sane
certum singula cōsiderātibz: nam quia iracundus est qui vsqz quaqz: et plurimū
excādēlat: ac cuiusmōi / sub reprehēsiōne cadens. nec decet vsqz quaqz excādēscere
omnibus: et oīno semp. nec cōtra ita habere vt cuiqz nunqz. is namqz incōmobilis
sub reprehēsiōne cadit. cum igitur talē qui ad excessum / qz qui ad defectū puenit:
sub reprehēsiōnem cadat: qui horū mediū fuerit mansuetus: ac laudabilis. nec
enim ab ira deficiēs: neqz item excedens in ipsa laudabilis: sed qui mediocriter in
his habet: is mansuetus: harūqz perturbationum mediētas mansuetudo.

De liberalitate. Cap. XXIII.

¶ Liberalitas autē est inter prodigalitatē et auaritatē mediētas collocata. 64
¶ Versantur autē huiusmodi perturbationes circa pecunias. prodigus nāqz
est qui vbi non decet impendit: et plura qz decet: et cum minime decet. at
auarus cōtrarius: non impendens vbi decet: et quantū decuerit: et qz decuerit.
vtrinqz sub reprehēsiōnem cadunt: vnus quidē deficiēdo: alter vero excedendo.
liberalis ergo quādo quidē laudabilis est: mediū inter hos tenet locum. quis nam
demum: nempe qui vbi decet: et quantum decet: impendit.

Species auaritie. Cap. XXV.

¶ Ut autē plures auaritie species: sicut eorum quos nugiuendulos appel
lamus: cuminqz emptozes: nec non turpilucrī: et paruiloqui: qui omnes
auaritie succūbūt. malū namqz multiplex: at bonū solissimū. quē admodū
sanitas quidē simplex: sed multiformis morbus. indē virtus simplex: cum sit vicū

¶ Itē itaqz nō omne metuēdū
tolerabit. vt neqz circa omnem
metū: atqz omne periculū ver
fatur. sed intelligim⁹ forte role
raturā metuendū essentia qua
dā / modo quodā / ac mediocri
tate delectū vt quātum: gratia
cuius: qualiter / quib⁹ / quādo /
vbi: et quomodo oportet.

Incōmobilitas
Insensibilitas

¶ Ita fruena ne qd faciat ope
rosū: ne ampl⁹ qz par est atqz
deceat circa eas voluptates ope
recur: magniue reputet

Fractio et cessatio
Ire vacuitas

Solissimū
Quod ad solum pertinet
Simplex
Solitariū
Uniforme

Utrum igitur liberalis est de cunctis nancisci accoparare: vtrū liberalis est arte pecuniarū cumulanāri: vt obligandū: percutiendū: vtrū sibi conquire

Insolentia
Lentitudo
Lumbitas

Factatio
Circa decōri ruditas.
Atilitas
Pūillitas
Baruificentia

Magnifice se se fert: magnifice incedit: magnifice ingreditur ac se gerit

Inuidentia
Inuidia

Gravitas hic quodā species affabilitatis esse videt: sed que in magnis honorificisq; personis reperit: ad affabilitate se habens: vt magnificentia ad liberalitatem. Et mozositas que tam species cōtentionis: ad contentione se habet: vt circa decōri ruditas ad illiberalitatem. In ethice expretum locum nō habet aliū p̄ter eū vbi agitur de amico: affabilis: qui mediū est adulatoris: et cōtentionis. qđ hic vocamus affabilitate capite 72 vocat amicitiam. Delectario
Abulatio

tamen multiforme. cuncti siquidem memorari ob pecuniam sub vituperationem cadunt. vtrum igitur liberalis est pecuniam nancisci: et comparare: an non: neq; enim vilius alterius est virtutis. nam neq; fornicivudinis est arma fabricare: sed alterius: verum ipsius est accipere: effq; recte vti. idem de temperantia: ceterisq; dicitur. at ne quidem liberalis: sed pecuniam incutientis.

De magnanimitate. Cap. XXVI.
Magnanimitas est insolentia: et pusillanimitatis mediocritas: et circa honorem in honozantiāq; versatur. et honorem quidem non a multis: sed a probis attributum: qui ei precipue conueniat. probi nāq; periti iudices: recte honorabunt. honozari itaq; se qui dignus honore fuerit potius vult: ab iis qui ipm cognouerint. neq; enim de omni honore fuerit: sed optimo magnanimitas honorabile bonum: et ordinem obtinens principatus. Iure igitur despecti: et improbi magnis rebus se dignos opinati: ac subinde honorandos: dicunt insolentes. qui vero sese summittunt: et magis q; par est abiciunt: pusillanimiti. horum igitur mediocritas: qui neq; se ita abiciit vt minor q; sit par honore velit honestari: neq; rursus maiore q; deceat. neq; omni: is demū est magnanimus. et perinde certum est magnanimitatem esse insolentiam: et pusillanimitatis mediocritatem

De magnificentia. Cap. XXVII.

Magnificencia est iactationis: et vilitatis mediocritas. versatur autem magnificencia circa sumptus: quos magnificum facere par est. quicunq; igitur vbi non expedit sumptum facit: gloriofus: iactabundusq; est. vt si quis fozdalis ita epulo accipiat: ac si nuptias faciat: is gloriofus. talis nāq; est: qui quo tempore non expedit: suam indicat affluentiam. huic contrarius est vilis: qui vbi oportet: magnifice non ipendit: nec facit vt nuptias dignitas expostular sumptū: sed ibi deest. is nimirum vilis. At magnificentia vel ex ipso nomine nobis potest (qualis sit) innotescere. oportuno nāq; tempore magnifice factum: recte magnificentie nomen assequetur. magnificentia igitur fuerit: quādo quidem laudabilis inter excessum: defectūq; circa sumptus idoneos quēdā mediocritas. sūt et nonnulli plures magnificentie existimate: vel ut dicēbus magnifice se se fert. et huiusmodi alie magnificentie: non proprie: sed a translatione nomen inuenientes. nec enim in illis magnificentia: sed in eis que dicimus.

De indignatione. Cap. XXVIII.

Indignatio est inuidie: et maliuolentie mediocritas. ambe enim iste sub vituperatione cadunt. at indignabundo laudabilis. est aut indignano quēdā egritonia de bonis: qđ indigno alicui aliquo pacto conuenit. Indignabundus: qui in huiusmodi tristatur: idemq; rursus tristat: si quem viderit indigne malis afflictatum. ac demum indignatio: et indignabundus talis. Cui contrarius est inuidens: quippe qui tristabitur: cum quempiam pro: sus siue dignum: siue indignum bene agere viderit. cui similiter maliuolus par est: quippe qui letatur q; quis male agat siue dignus: siue indignus sit. nec indignabundus eiusmodi: verum inter hos mediū.

De gravitate. Cap. XXVIII.

Gravitas est inter mozositatem: et delectationem medium: que circa conuersationes. Adozofus nāq; est huiusmodi: vt nullius cōuersatione aut colloquio capiat: sed vt nomen ipsius indicat a suo more. nam mozosus quasi aliozū mozes improbens: sibiq; placens est nominatus. Delectatio autem talis: vt omnium velit habere conuersationem. et omnino: et omnifariam horum neuter laudabilis. at grauis in medio istozū laudabilis. neq; enim erga omnes: sed erga meritos: non erga neminem: sed erga hos ipsos consuecit.

De verecundia. Cap. XXX.

70 **Erecundia** est in impudentia: et supozē mediocritas: in actōibus: colloqisq; cōstituta. Impudēs est qui vbiq; et in oēs loquit: et oia vtrūq; conuenit. At stupidus seu attonitus huic cōtrarius: et cūcta: et cūctos veritus: tam agendo: q; dicendo solertie expers: talis est: qui in cūctis obstupescit. at verecūdia et vdecidus: in hęc mediū tenet locū. neq; enim cūcta: et oino (vt impudens): et dicit: et agit: neq; porro (vt attonitus) in oī. et oino trepidabit: vey agct: loquetq; vbi: et que: et qđ expedit.

De vrbantate. Cap. XXXI.

71 **Scurra** siquidē est: qui cūcta: et oino in celsendū esse existimat. Rusticus vō qui neq; in celsere vult: neq; recte in celsum iri existimat: sed exādesat. Urbanus qui inter hos mediū: neq; omnes: neq; oino in celsens: neq; item ipse agrestis: ac durus erit. at erit duobus fere modis vrbanus. nam et moderate in celsere percalluerit: et aliozū oratione tolerabit. ita nimirū vrbanus: atq; vrbantitas.

De amicitia. Cap. XXXII.

72 **Abicitia** inter assentationem: et inimicitia mediocritas: in actione: sermoneq; vrbatur. Assentator: nāq; est qui plura q; sit par: assintq; cupiā: arrogat. ar insensul inimicitia qui derogat etiā que assint. quoz neuter iure laudā: dus accedit. inter quos mediū est amicus: quippe qui nec plura p̄sentibus cuiq; astruit: neq; qđ minime conueniat laudauerit. neq; cōtrario imminuet: neq; oino aduersabitur: p̄ter qđ existimetur tribuendum. huiusmodi igitur est amicus.

De veritate. Cap. XXXIII.

73 **Veritas** inter dissimulationem: et iactationem in orandō versat non omni. Gloriofus nimirū est qui plura q; assint sibi arrogat: aut scire fingit: qđ non nouerit. huic cōtrarius dissimulato: pauciora: et moza sua esse simulās: queq; nouit diffitei: occultatq; que cognoscit. neutriū horum facit verus. neq; enim plura: neq; pauciora q; que sibi assuerint cōfinget: sed ea demum et esse sibi: et scire dicit que teneat. sint deniq; he ipse virtutes: an secus: alia fuerit cōsideratio. at qui mediocritas iam cōtratorz hinc certū est: qđ qui ad hęc vult: laudibus exornat.

De iustitia. Cap. XXXIII.

74 **Insequit** vt iam de iustitia dicamus: quid sit: et in quibus: et circa que: si prius in quid sit iustum exposuerimus. Est sane iustum duplex: vniū quidē ex lege. iusta siquidē perhibent: que lex iubet. at lex fornia: et tēperata: nos facere iubet pro: susq; cūcta que ex virtutibus ducuntur. et p̄inde iustitia perfectam quādam esse virtutē dicunt. nam si iusta sunt: que lex facere prescribit: lex aut que ex oibus sunt virtutibus mādat. qui igitur ex lege iustis: ob tēperat: p̄fectā nanciscitur probitatē. p̄oide iustus et iustitia: virtus quēdā perfecta est. vniū itaq; quōdam iustum: in his: et circa hęc. vey eniuero non id iustum: neq; circa hęc p̄uestigamus iustitia. hoc nāq; modo iusta: quatenus per sese a iusto sunt. nam tēperās: et fornia: et p̄tines per sese est huiusmodi. sed iustum indagamus: qđ ad altez refertur: aliud sane qđ qđ dictum ex lege iustum. nam non est per sese esse iustum: qđ in aduersus alterum iustum cōperit. id nimirū est qđ querimus iustum: ac circa hoc iustitia. qđ agit in altez iustum (vt paucis absoluiam) equale est. nam in iustum inequale. cum enī bonoz maiora sibi affuerint: malozū vero minora admiserint: in equale: et hoc modo iniustum: et afficere iniuria opinamur. non dubiū igitur cum sit iniuria in rebus inēq; libus: quin iustitia: et iustum in sederū cōlitate colloct. p̄oinde certū est iustitia: mediocritatē quādam eē inter excessum atq; defectū: et multū et paucum. cum enī iniustus afficēdo iniuria plus habet: et affectus iniuria in afficēdo iniuria minus: tum hoz mediū iustum fuerit. atqui mediū equale est. ergo cōle pluris et paucioris fuerit iustum: iustisq; qđ equale vult. sed equale in duobus saltem p̄fici. ergo in altez equale esse: iustum est. talis demū fuerit iustus. Cum igitur iustitia in iusto: et equali: et in mediocritate: iustum quidē in quibus iustum dicat: equale vō in quibus dā

Abantitas
Lomitas
Dexteritas
Amicitia
Affabilitas
Amicus
Affabilis
Assentator
Abulatio
Insensul inimicitia
Contentosus
Gloriofus
Factator

Hoc nāq; modo. vocando scilicet iusta quecūq; a lege p̄ceptū: p̄ca a secundū se iusto: et nō ad alterū: dicitur. precipit enī lex tēperate viuere: et cibi: et potus decus: honestatēq; seruare. id aut nō ad alterū est. vey rū lex nō solum mādat ea que ad se sunt: sed et ad alterū officia. et p̄inde iustitia illa legitima: bene (vt dicit) virtutes in sese cōplectit omnes.

Atqui mediū equale est. mediū secundū aliquid mediocritatē: vt aliquid seruet equalitatē: necesse est. vt si mediū sit secundū geometricā mediocritatē: p̄portio onū seruet equalitatē. equalitē p̄portiones sūt: que similitē rē: nēt denotant. et si mediū sit secundū arithmetica mediocritatē: differētia rē: seruet equalitatem. differētia est: id: quo mai⁹ superat minus. et quia equale ad minus in duob⁹ cōfistit: nā equale equali dicit equale. vt equalitē habet equaliter habet: ita arithmetice: aut geometrice: euenit vt iustū ad alterū sit: perinde atq; equale ad alterū. et quia iustitia sine iusto nō est: enī iustitia ad alterū officii: neq; iustitia sine equalitate: neq; equalitas sine mediocritate: sit vt iustitia sine iusto: et equali: et medio minimo sit. at iustitia qui iustitia: vt p̄mo: iustitia dicit. et equali: et quibus dā: vt aut iustitia: aut mutatis equalitē cū videlicet p̄pone equalitas: p̄o dī gnitate habet distributa: vt cōmutata ad equalitatem negata: et mediū aliquoz mediū: vt pluris: pauciorisq; que refugit: est circa vt iustitia sit erga quos dā: quatenus nō est sine iusto: et in quibus dā vt distribuit: aut cōmutatis: quatenus equalitē tribuit: ac sine equali nō est: sine iustitia est. et ita de iusto. Et hinc iustitia equale. p̄portionalitē est: et qđ ad minus in quatuor cōfistit. vt i duobus qbus iustitia sit: et in duob⁹ que equaliter illis distribuitur: aut cōmutantur. Itaq; littera in cōligat iustū qđ in quibus dā dicit: in quibus hoc est in aliq; p̄sonis. equale vero i quibus dā: vt duobus p̄ dignitate cōfiter: differēntia: aut cōmutatis: et mediū in quibus dā: in fuga scilicet pluris: atq; paucioris.

equale, necnon mediū in q̄busdā mediū. erit iustitia z iustū erga q̄sdā z in q̄busdā. qm̄ igit iustū equale est: z hinc p̄portioale equale iustū fuerit. atqui p̄portioale in q̄tuo: nichilominus p̄ficiē. nam quēadmodū a ad b: ita cad d. Sic ut p̄portioale est vt q̄ multa possideat. p̄ferat mltā ita qui pauca possideat pauca. p̄ferat. rursus eodē mō quī plurimū allaboret plurima capiat: qui v̄o paꝝ labore: parū capiat. vt autē laborās ad nō laborantē habuerit: ita plurima ad pauca. vt v̄o laborās ad plurima: ita nō laborās ad pauca. Usus sane est in libris de re publica Plato vti eulimōi de iustō: p̄portioali. Agricola enī inq̄t cibum parat: edificator v̄o domū. vt textō: vestem ita calceolarius calcē. agricola igit edificatori cibum suggerit: et edificator agricole domū. ita z eodē mō ceteri oēs habēt: z p̄inde que apud se p̄mutāt in ea q̄ apud alios. est nāq̄ huiusmōi. p̄portio. nā vt agricola calceolario/ et textori/ et aliis oib⁹ eadē inuicē int̄ ipsos est. p̄portio: q̄ p̄tinet totā rem publicā/ atq̄ cōp̄hēdit. vt liceat nobis inueneri iustū. p̄portioale esse. siquidē p̄tinet iustū respublicas: idēq̄ est iustū qd̄ p̄portioale. At qm̄ edificator suo ope plura meret̄ q̄ calceolari/ p̄t̄er: difficile q̄q̄ est repēdi p̄tra a calceolario aduersus edificatorē. neq̄ enī p̄ calcēis par fuerit/ domū cape. h̄ic tam censuerūt q̄d̄ beo cūa ynalica sint/ argēto vti: qd̄ numismā vocant. vt pro dignitate cuiuslibet/ fiat int̄ ipsos iuicē p̄trahētēs p̄mutatio: q̄ cuius cōcātionē p̄tineat. Et h̄ic igit in his z q̄ p̄t̄imēdicta sunt/ iustū sit: erit iustitia circa hęc cū delectu ex habitu/ impulsū nacta. Et h̄ic enā iustum ex alēa parte respōdēs: non t̄nt vt aiebāt Pythagorici. rati nāq̄ illi sunt iustū esse: vbi q̄ q̄ effectū: eadē eēt talionis vice ferēda. qd̄ erga oēs nō est idē. neq̄ enī iustū: eadē seruo adūsus ingenuū ferre: qm̄ qd̄ si seru⁹ ingenuū ceciderit/ iustū nō sit: ex alēa parte t̄nt cedi. sed impēsus. iustūq̄ est in p̄portioe p̄trahēdi. idē quēadmodū ingenu⁹ adūsus seruū meli⁹ habet: ita r̄ndē facit adūsus q̄ fecerit. nā etiā ingenuo/ aduersus ingenuū erit. nec enī iustū est vt q̄ oculū eruerit: ei t̄nt tā lionis pena int̄cipiat: sed multo plura ferat. p̄portiois p̄secutiōe. q̄siquidē et cepit p̄tior/ z affectū iuriā. atqui vtrinq̄ illata iniuria est/ z p̄inde p̄portioale est vt ob iniurias: etiā plura ferat/ q̄ fecerit. id iustū exigit ratio. Et h̄ic qm̄ multis modis iustū dicit̄: d̄ cōnuendū fuerit de quonā demū iusto sit nobis disceptatio. est nūm̄ vt p̄hibent: iustū seruo adūsus d̄m̄: et filio erga p̄tē. in q̄bus equoco noie: iustū civile dicit̄ videbāt. est nāq̄ iustū (de q̄ nūc loq̄mur) civile iustū/ idē p̄inde modū in ipsa equalitate positū. cōcātes nāq̄ ciuiles nōnulli/ nāsa qd̄ p̄siles esse volūt: alij v̄o more. at filio erga p̄tē. et seruo erga d̄m̄ ius v̄llū non eē videbūt. neq̄ enī puero meo adūsus me/ neq̄ manu/ neq̄ indē alicui mēbro. siliter igit h̄re videbūt et filij erga p̄tē. nam quēadmodū membzū p̄t̄is: est filius: nisi tam virilē inducrit etatem/ qua ab ipō separet. nūm enī in sil̄tudine/ z equalitate est patri. sed ciuibus huiusmōi eē licet. cadē de causa: ne qd̄e verne erga d̄m̄/ est iustū. d̄m̄ nāq̄ quiddā est verna. Letex si mō ei iustum sit aliqd̄: id iustū erga ip̄m fuerit domēsticū: qd̄ in p̄sentia mime indagamus/ sed ciuile. si qd̄ in sil̄tudine/ et equalitate: ciuile iustum videri debet. p̄t̄erca in mulieris/ z viri cōcātiōe iustū est ferē qd̄ ciuile iustum. dete rius nāq̄ est mulier viro: sed qd̄dā magis domēsticū/ et qd̄dā mō magis equalitatis p̄t̄iceps. et p̄t̄e ipsoꝝ vita: cōcātiōis fere ciuile est. p̄t̄oide iustū etiā mulier erga virum p̄cipuū: quodamō iam p̄e aliis ciuile est. Et h̄ic igit iustum est qd̄ in ciuili cōcātiōe positū: tam iustitia q̄ iustus circa ciuile iustum erit. sed iustoz qd̄dā nāsa/ quodā lege sunt. v̄z arbitrari ita opozt̄e: ne putemus nūq̄ excidere q̄ nāsa sunt. que sane etiā mutationē subeūt: vt inq̄ si laculari oēs sp̄ sinistra amittamur: euade mus seue. atq̄ a nāsa sinistra est. at dextra minus nichilo a natura p̄tiora sūt sinis tris: tamēsi cūcta sinistra/ sicut z dextra faciunt. neq̄ q̄ inchoant: ob hoc a nāsa nō sunt: v̄z si vt plūm̄ diuitiuz ita p̄manēt: z sinistra ē sinistra. et dextra dextra id qd̄ a natura est. idē in a natura iustis: si nō vsu inuenerit/ ob hoc nō a nāsa iusta nō fuerint/ imo quidē fuerint. nam qd̄ vt plurimū perduratio p̄palā iustū a natura

Plato

Ex altera p̄ter respōdēre: passum/ contrapassum.

Et filio erga patrē. non vult filij ad patrē et contra: et serui ad dominū et cōtra nullū penus esse iustū. nam patrie ad filij paternū iustū est: et domini erga seruū herile: et contra. sed nō esse iustū ciuile: quod nūm̄ rū in quodā equalitate cōsistit. patrie autē ad filij/ et heri ad seruū: in time ea sūt equitas. Et ad emus seue: hoc est sinistra pro dextra v̄tētes

Et cū enim hoc est seue/ sinistra significat. hinc seue sciu rū: qui sinistra manu p̄ dextra v̄tētes. et res seue/ malaz q̄ sinistra mala sint. Syppontinus. et auzore Auzo: Mutus a clade dextre manus/ sciuola dicit̄. q̄ satellitē ip̄ onēne. Et r̄uicōzū regis ab eo pro rege inter p̄t̄o: abstracti ad supplicium Muti dextra man⁹ flāmis are admoda sit. ex ista itaq̄ dextra: fēp̄ sinistra v̄t coactus est: et p̄t̄o de vicus seuola.

75

76

77

78

79

est: quod vero nos constituimus/ legeq̄ sciscamus: id certe iustum/ atq̄ etiam ex lege iustum nuncupamus. p̄t̄er igitur iustū quod a natura est: illi quod et lege. ceterum quod indagamus iustum: ciuile est. atqui ciuile non natura/ sed lege est. Sed iustū z iniuria neutiq̄ idem p̄t̄oizus d̄icōum est: siquidē iniustum/ lege definitur: veluti deposito quēq̄ fraudare/ iniustum sit. at iniuria vbi iniuste aliquo perperet. Et h̄ic idem p̄t̄oizus iustum/ ac (vt ita loquar) iustificatio nō est idē. nam iustum lege definitum est: cum sit iustificatio iusta causa faciēdi. Et Quādo igitur iustum/ et qm̄ non/ nempe (vt paucis absoluaum) cum de bita op̄era/ et sponte quis peregit (quid sp̄tē sit: paulo ante a nobis dictum est) et qm̄ cōsulto/ et in quē/ z cui/ et qua de causa/ is iusta peragit. Et idē: ac siliter erit etiā iniustus: qui cōsulto/ z in quē/ et cui/ z cuius causa deliquit. at cum horū nichil cōsulto/ iniustū t̄n quippiam p̄miserit: tum demū iniustus nō est. sed infortūatus. nam si p̄tē occiderit se hostē ratus occiderit: iniustum quidē cōmisit. et cum neminē affecterit iniuria: egit tamen infelicit̄. qm̄ igitur non afficeret iniuria: vbi iniusta peragatur/ id est in ignorādo positū. hoc paulo ante differimus cum neutiq̄ cōsulto quēq̄ offendit: neq̄ z cui/ neq̄ quo de causa factum est. Et Definiēda q̄q̄ videtur ignorātia: quo nam pacto per ignorātiā/ quē leoit non afficit iniuria: sit nūm̄z hęc definitio q̄siq̄q̄ perpetrādi aliqd̄: absoluta fuerit ignorātia/ id non fit cōsulto: et perinde ne quidē afficit iniuria. at cum ipse sue causa fuerit ignorātie/ p̄petraritq̄ quippiam et ignorātia: cuius ipse extiterit causa/ is plane afficit iniuria. ac eiusmōi iure criminis arguetur. veluti in cibus cūenit. vino nāq̄ mersi/ si quid mali perpetrarint: sine cōtrouersia afferunt iniuriam/ qm̄ quidē ipsi sibi eius ignorātie causa extiterūt. par enī tum t̄n pluerent: vt ignorātes cederent p̄tē. Et idē in aliis est ignorātiis q̄ ex ip̄is gignūt tur faciētib⁹: vt qui per ipsas inferāt iniuriā/ sint iniusti. q̄z aut non ip̄i sunt causa/ sed ignorātia vt deliquit: neutiq̄ iniusti. est eiuro et iustmōi ignorātia nāsalis: velut nescij infantēs p̄tēs cedūt. hęc nūm̄z nāsalis inscitia nō facit: vt ab actiōe infantēs dicant̄ iniusti. ipsa si qd̄ hęc faciēdi causa ē inscitia. neq̄ ipsi sue sūt causa/ inscite' idē ne qd̄ ē iniusti dicunt. Et Letex de ferēda iuriā vt dicam: vtrū qui afficit iuriā sponte afficit/ an nō. iusta nāq̄ z iniusta sp̄tē agim⁹: at nō sponte afficiuntur iniuria. cruciatus si qd̄ d̄cūtamus. et perinde non dubiū quin non sp̄tē afficiamur iniuria: q̄ vltro nemo leoi sufferat. nā affici iniuria: nōne est offēdi: est ita. Et ceterū sūt qd̄ licuit equale assequi/ idēq̄ aliis p̄cedūt: qd̄ si equale cōsequi iustū fuit: z minus h̄re/ iniuria affici. sp̄tēq̄ minus habet: sponte ergo (ait) quis afficit iniuria. verū manifestū hinc porro est: q̄ ne sp̄tē quidem. nam cūcti qui minus p̄sequuntur: illius vice nāscūtur aut honozē/ aut laudē/ aut gloriā/ aut amicitia/ aut aliud id genus. verū qui vicē alicui⁹ subit/ cuiq̄ rependit pro eo qd̄ amittit: neutiq̄ afficit iniuria. q̄ si iniuria non afficit: ne qd̄e sponte ergo. Et Rufus qui minus assequunt̄. et qua tenus equale nō accipiūt non affecti iniuria: idē nobilitati/ et exoznati hac de causa euadūt: qd̄ dicant equale michi cape licuit/ at noluit. celsi equidē senior: aut amico. atq̄ affectus iniuria exoznāf nemo. qd̄ si in illatis iniuriis nulla exoznatio est/ et in his exoznātū deiecit: hoc modo p̄t̄oizus affecti nō fuerint iniuria. Et si iniurie non subiciūt: ne quidē sp̄tē afficiūt iniuria. Et Interim in huiusmōi ozōne cōtrouersa r̄t v̄t emur incōtinētib⁹: qm̄ quidē incōtinēns nequitur agendo: se offendit/ idq̄ sponte facit. cōsulto igitur sese ipse leoit. p̄t̄oide sponte ipse a sese afficit iniuria: ceterum h̄ic p̄posita definitio: hanc p̄pediet r̄dem. est autē definitio: neminem velle affici iniuria. at incōtinēns/ volēs incōtinēter agit. p̄t̄oide si ipse se afficit iniuria: vult ergo mala sibi infligere. atq̄ vult nemo affici iniuria: p̄t̄oide ne incōtinēns quidē ipse sese sp̄tē affecterit iniuria. Et ceterū hinc fortassis abigat q̄sp̄ia: nūquid accidat vt sibi quisq̄ inferat iniuriam. in incōtinēte siquidē iniecta cōsideratione: videat̄ p̄t̄oizus: hoc nempe modo. si q̄ agēda lex iubet/ ea sunt iusta: qui nō agit ea iniuste facit. at si erga quem agendū iubeat/ z neutiq̄ erga eūdem id egerit: ip̄m afficit in-

Sed iniustū et iniuria. Intu- sū etiam appellamus et ante/ et postea q̄ fuerit exēcutū: sed iniuria est ip̄sus iniustū exēcutū. Et idē iustū dicit̄ et ante/ post ad alterū officij: sed iustū ficariō ē ipsa cū legitima cōq̄ agēdi causa adēst/ iustū exēcutū op̄atio: sic ad iustum sese habent: ut iniuria ad iniustū

p i

iuria. lex certe temperantem esse iubet rem suam non oblinare; corpus procura
re; ac id genus alia. qui ergo hec non peragit: se afficit iniuria: quando quidem erga
alium neminem: talium est affectio iniuriarum. ¶ At qui hec nunquam vera extiterunt
vt contingat se quempiam afficere iniuria. contingere enim qui potest vt eodem
tempore plus quispiam habeat: et minus: vt simul sponte et iniuria agat quicquam
siquidem qui afficit iniuria: quatenus afficit: plus admittit: iniuria affectus quate-
nus afficit: minus: qd si ipse sibi infert iniuria: contingerit vt per idem tempus plus id ha-
beat et minus: verum hec fieri non potest. non ergo se quispiam affecerit iniuria.

¶ Rursus qui afficit iniuria: sponte facit iniuriam. at affectus iniuria: iniustus fert
iniuriam. proinde si contingat se quempiam afficere iniuria: contingerit simul: et in-
iusto / et sponte quicquam agere. id autem fieri non potest. ne quidem iniuria conti-
gerit sibi quicquam inferre iniuriam. ¶ Rursus si considerauerit quispiam particula-
res iniurias: nemo sit qui non faciat iniuriam aut deposito fraudando / aut adulte-
rium committendo / aut furando / aut aliquid huiusmodi iniurie genus particula-
tim admittendo: nec tamen quispiam se vniquam deposito fraudando / neque suam adul-
terio vicium vnoem. neque sibi furatus est. quod si in huiusmodi est afficere iniu-
ria: neque contingit horum quicquam aduersum se facere: nequidem contingerit cuiquam
se afficere iniuria. si secus ea non fuerit ciuili iniuria: sed domus administratio /
planeque familiaris. anima siquidem in plures distributa partis: vnam habet suam
quidem deteriorem. alteram vero meliorem. proinde si quid in anima procreetur
iniuriam: id partium aduersum se iniuriam est. familiarem porro iniuriam distribu-
mus in deteriorem ac meliorem: vt fiat aduersum se iustum / et iniustum. verum id
nos non coniectamus: sed ciuile. et perinde in id genus iniuriis: quas nos demum
peruestigamus: neutrum contingit vt se quisquam afficiat iniuria. ¶ At in super iuribus

84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
afficit iniuria: et in vtro iniuria est: in eo ne qui vtiuisque iuste possideat / an in
dicante atque distribuite: veluti in certaminibus. numero qui premium a pres-
de / atque hec iudicante accepit / non ipse facit iniuriam tamen et iniuste tributum
est: sed qui tulit iudicium / maleque attribuit: is afficit iniuria. estque vbi idem afficiat in-
iuria et vbi non. na quatenus vere / et vt iusti natura postulat non iudicauerit: eatenus
afficit iniuria. quatenus vero eodem iusti esse visum est: neutrum afficit iniuria. ¶ Quam de vir-
tutibus: et que sint et in quibus et circa quam iam dictum est. de singularibus: que ad modum si
recta agam? ratio de sit optimi: ita mirum ex recta ratione agere dicendum est vt si quis
dixerit sanitatem fieri optimam: salubria exhibedo / id vtiqz minus appertit. et perinde
de aperito michi que sint salubria. idem valet in ratione: et tam quod sit ratio: que sit
recta ratio: nosse ferme fuerit necessarium. primum in quo ratio gignit considerandum

¶ De duplici vi mentis / et vtriusque habitu. Cap. XXXV
Aucis equidem de aia antea locuti: diximus anime partem esse / que habeat
rationem ea in qua pars vna anime habens rationem: in duas est partis di-
tributa. quarum vna quidem consultatrix: altera autem scientie indaga-
trix. que q inter se uicem distinguant: ex subiectis facile fuerit intueri. nam que ad
modum inter se inuicem differunt colores: et succus illa cognoscimus / et
sensus natura accommodauit: sonum namque auditu / succum gustu cognoscimus / et
colores visu: similiter cetera eodem modo expevit coniectare. q porro alia sint subiecta
alias quoque esse aut partes manifestum est: quibus illa cognoscimus. alio siquidem intel-
lectile est / et sensibile aliud. atque subiecta illa: aia deprehendimus. alia ergo pars fuerit: q
circa sensilia et alia q circa intellectalia. sustulit autem circa sensilia in motus versat: q
atque pars circa oia q in ortu interitusq sunt. na consilium de eis que in nra sunt pote-
state ac agendi / ac non agendi delectat: circa que consilium ac propositum est agendi vel non
agendi. hec mirum sensilia. in motuq ad permittendum. proinde pars anime extra
tione propositrix: atque delectrix sensilis. ¶ His itaque definitis: deinceps de verita-
tate dicendum fuerit: quoniam de ipsa nobis est sermo / vtiqz verum habeat coniectem?

¶ Seru id nos non coniectamus
sed iustum domesticum scilicet ac
familiare: aut quod est et analogo
q. est enim iustum pta rationale
ad irracionale / atqz vnamur
melioris ad deterioze / et vtrpa-
ria ad filium.

¶ Aliud siquidem intellectile est.
intellectalia vocat necessaria / et
ipossibilia aliter se habere: et
que prozus a suauitate vno
scit timora. Sensilia vero q con-
tingentia sunt / impossibilia aliter
se habere / et nuvera esse / nuc
autem minima.

est profecto scientia / prudentia / mens / sapientia / existimatio: et circa quod vnum
quodque istorum sit. ¶ Scientia igitur circa id quod sub scientia cadit: quod cum demonstra-
tione ac ratione est explicatum. prudentia vero circa ea que sub actionem cadunt: in
quibus delectus: euitatioque: et in nobis agere / ac non agere est. ¶ Primum facientium
et agentium non idem faculte et actile. nam facultium: preter facturam finis super est
alius. sicut domesticatio preter edificationem cum sit domus effectrix: plus finis
(preter facturam) domus est: itidem in opificina (ita enim nobis libet appellare qua
tectoniam greci vocant) aliusque facturis. ar in eis: que sub actionem cadunt: q pra-
ctica vocant preter actioez nullus est alius finis. vt preter cibare modulatum: finis
non est alius: sed id est finis: exercitium / et actio. circa actionem itaque: et q in agendo
posita sunt: prudentia. circa facturam / et que in faciendo posita sunt: ars. siquidem
in faciendo potiusque agendo est artem exercere. proinde fuerit prudentia deligendi
et agendi: que in nostra sunt potestate habitus: tendente ad comodum ipsa quoque
actione ¶ Prudentia virtus est: non vt facile est intueri / scientia. laudandi siquidem sunt
prudentes. ar laus virtus. ¶ Item scientie quidem omnis: virtus est. ar prudente virtus
non est: sed vt appareat in diplom quiddam virtus est. ¶ Absens porro est circa principia
intellectilia. Scientia vero eorum que sunt cum demonstratione. atque principia sunt inde-
monstrabilia. et perinde non circa principia scientia est: sed mens. ¶ Sapientia porro est
scientia / meteqz consilium. est namque sapientia circa principia ipsa que mens particeps.
at quatenus circa ea que post principia sunt: cum demonstratione: scientie est particeps.
et perinde non dubium: quin sapientia ex mente / scientiaque consistit. et proinde circa
ea versabit: circa que mens / atque scientia. ¶ Existimatio est qua in oibus scribitur
ancipites: ea neita an secus: ¶ Sed vtrum prudentia et sapientia idem est. an non?
sapientia enim est circa ea que cum demonstratione: queqz semp ita habent: prudentia
non de talibus: sed de his que sunt in pmutatione. que ad modum rectum / in se iuste
et caui: et talia que sunt eiuismodi. at coheretia eo non habent modum: vt non inter
se inuicem permittuntur. sed permittantur: vt nunc hoc coherat: quod cras non con-
feret. et huic liceat: huic autem non: atque hoc modo coherat. atque circa ea que co-
ferunt: prudentia est: non sapientia. differunt ergo inter se prudentia atque sapientia.
¶ Vtrum sapientia virtus est: an non? hinc perspicuum est et ipsa certe prudentia
virtutem esse. nam si virtus est prudentia: pars nampe alterius vt diximus que ex
ratione sunt: et atque prudentia que sapientia deterior: circa deteriora enim versatur: qui
quidem sapientia circa eternum / diuinumque (vt diximus) cum prudentia de hominis
sit comodo. quare si quod deterius virtus est: equum etiam fuerit quod melius est:
esse virtutem. non dubium igitur: quin sapientia sit virtus. ¶ Quid est: aut circa quid
industria: est nampe industria in quibus et prudentia: circa ea que sub actionem ca-
dunt. industria siquidem dicitur quatenus consulere recte aliquid / iudicare: ac per-
spicere potuerit circa pusilla. in pusillisque eius iudicium est. igitur industria / atque in-
dustria: prudentia est. prudentis pars. nec circa hec: neque enim industria a pruden-
te se parauerit. ¶ Idem profecto est in astutia existimandum est. nam astutia / et astur-
no est quidem neque prudentia: neque prudens: quinimo prudens astutus. iteod astutus
sibi quoad modum afficit prudentia. ceterum astutus etiam malus dicit: que ad modum
absentio astutus quidem fuisse visus est: non etiam prudens. prudentis namque: et pru-
dentie est optima expetere: eaque semp sibi. pponere: atque acitare. at astutus / et astu-
ti fuerit coniectare ex quibusnam demum fiant singula: que sub actionem cadunt: et que
exhibeda. astutus in eiuismodi: ac circa talia esse videtur. ¶ Dubitauerit quispiam: et
admirari poterit: q locuti de moribus: deque ciuili negotio: de sapientia dicitur.
nempe primum de hac re non videatur esse aliena consideratio: si (vt diximus) est
virtus. item philosophi est de his demum coniectare: quecumque in eodem fuerit.
at necessarium cum de his que in aia loquamur: de omnibus dicere. atque est i aia
sapientia. pino alienum non fuerit: de aia quoque dicere ¶ Que ad modum vero habet

¶ His itaque definitis: deinceps
de veritate: hoc est de habitu
quibus vero afferre contingit: et
censu est. ¶ Mens / intellectus. ¶ Et
limatio / opinio. sub hac artem
conprehendimus: sed paulo latius
opiniosis nomine est: que pmi-
ttere et veri et falsi sit habitus.
¶ Iteod ethico in pttione huic
respondere arte que solui veri
ca facultalia est habitus: annu-
merabit: et existimatione refu-
tabit: quasi hanc pttione emen-
das: et ad correctione limae reu-
gens.

¶ Ita enim nobis licet appella-
re qua tectonica greci appellat
τεκτονικη / appellant greci:
qua nos fabule / opificinaque et
τεκτονικη / τεκτονικη faber est
verum fabrum et lignarium / et ferra-
rium dicimus.

¶ Que practica vocant greci.
agendi facultate τεπρακτικη
greci appellant: facientio vero
ποιητικη: hoc est practicum
atque poetice: quas nos actiua
effectiuaque dicimus.

¶ Que ad modum rectum / in se iuste
et caui: et talia que sunt eiuismodi.
at coheretia eo non habent modum:
vt non inter se inuicem permittuntur.
sed permittantur: vt nunc hoc coherat:
quod cras non conferet. et huic liceat:
huic autem non: atque hoc modo
coherat. atque circa ea que coferunt:
prudentia est: non sapientia.
differunt ergo inter se prudentia
atque sapientia.

Industria
Synesis
Sagacitas
Astutia
Astutias
Astutus
Habilis
Mentor

astutia ad prudentiam: ita de cunctis virtutibus haberi putandum est. velut in qua sunt virtutes: quae natura si singulis ingente; tanquam impulsus quidam ad fortia ac iusta in vnoquoque circa rationem: nec non de singulis erga eiuſmodi poſſis cognoſcere. ſunt autem tam conſuetudine: quam propoſito. at que cum ratione ſunt: velut temperantia; aut fortitudo (quatenus ſunt ut virtutes genite) laudabiles. naturalis igitur virtus ea ipſa que circa rationem; a ratione parum ſeparata. et a laude parum deſiciens: rationi et propoſito adiuncta perfectam efficit virtutem. ideo etiam cum ratione exercetur. nec circa rationem eſt ad virtutem naturalis impuſus. neque rursus ratio; atque propoſitum admodum perficitur: ut ſit virtus citra impuſum naturalē. ideo non recte Socrates ſentebat: cum diceret virtutem eſſe rationes. propter ſiquid nichil agedo fortia; atque iuſta qui neſciret. ac rationi non proponeret: et perinde virtutem rationem eſſe non recte aiebat. ¶ Sed quidam nunc melius. nam iuxta rectam rationem honeſta agere: virtutem eſſe prohibent. At ne ita quidem recte agerent: ſiquid quicquid iuſta: nullo propoſito honeſto: nulla cognitione; ſed irrationali aliquid impuſu non recte hec: at iuxta rectam rationem velut in qua recta iuſſerit ratio ita agat. ceterum huiusmodi in actio neutiquam ſub laudem cadit: ſed melius (ut nos) diſſimulamus cum ratione impuſus eſſe ad honeſtatem. hoc namque virtus; etiamque ſub laude cadit. ¶ Utrum prudentia virtus an non: ambigere namque quicquid iuſta poterit. verum enimvero hinc eſſe virtutem certum fuerit. nam ſi iuſta: et fortitudo ceteraque virtutes que honeſtoque ſub actionem cadant: laudabiles accedant: non dubium quin prudentia que eorum ſit: que ſub laudem cadunt; queque in virtutis ordinem veniunt. nam ad que fortitudo agenda comoneſcit: in eadem etiam prudentia; in rationemque ipſa preſcribit: ita etiam agit fortitudo. proinde ſi hec ſub laudem cadit: ea faciendo que preſcripſerit prudentia: etiam ſine controuerſia: prudentia ſub laude cadit: virtusque eſt. utrum prudentia ſub actionem cadit: an non: licuerit hinc noſſe cuius ſpectando ſcientias que admodum edificaturam. eſt namque in edificatura (ut dici ſolet) vnus quidem quicquid architecton grece: quem nos tum architectum; tum opificem noſtamus: cui ſummiſtrat ſeſe edificator: iſ domus eſt faber. eſt ſane architectus; ſeu opifex: cuius preſcripto ad domum extruendam ſe faber accingit. idem in reliquis fabulibus habet: in quibus eſt architectus; et eius cuiuſvis miniſter faber. et architectus erit: et huius ipſius faber: ac miniſter. ſi igitur eodem modo etiam in virtutibus habet: quod equum; ac rationale: etiam prudentia ſub actionem cadit. quandoquidem virtutes omnes ſub actionem cadunt. quare prudentia tanquam architectus quidam eſt: quandoquidem ut ipſa preſcripſerit ita virtutes; et que ex virtutibus: agunt. cum igitur virtutes ſub actionem cadant: etiam ſub actionem cadet prudentia. ¶ Utrum omnibus que in animalibus imperat: ut cenſetur; pariterque ambigitur: an ſecus? Ab horribilibus certe ut ſapientia eſt: imperare videri par non eſt. ſed ea (ut dici ſolet) cum cura procurat: preſcribensque domum eſt. ceterum forſitan ut in eodibus habet atriens. iſ namque preſt. ſcribensque domum eſt. ſed non idem imperat omnibus: verum domino oculum parat. ne iſ prepoſitus rerum domeſticarum neceſſitate diſſoluatur: quo minus honeſti quicquid; et officioſi; agar. ita; atque ſimiliter prudentia tanquam ſapientie quidam atriens: ei oculum parat: ut ſuum peragat opus: affectus cobibendo; coſque temperando.

¶ Primi magnorum moralium Aristotelis interpretis Georgio Glalla Placentino ſinis.

De equitate.

Lap. I.

¶ Et ea que tradidimus par videtur: ut de equitate diſſeramus: quid ſit; et in quibus; et circa qualia. ¶ Et nimirum equitas; et equus qui deſcripta legibus iuſta diminuit; ac moderatur. nam que legiſlator; particularim examinate ad vnguem; deſignare non poteſt: ſed in vniuerſum loquitur: hic in eiſdem intercedens; deligit que legiſlator; particulariter qui-

Socrates

Atriensis
Aillicus
Procurator
loci.

Equitas
Equitas et bonitas
Equus
Equus et bonus

dem deſignare volebat: verum ei facere non licuit. eiuſmodi certe equus: non omnino iuſta diminuens. quaque quidem que natura; ac vere iuſta ſunt: non diminuit; ſed ea dumtaxat que legiſlator; decernit: cum ex parte non poteſt.

De modestia

Lap. II

¶ Modestia; ac modestus: eſt circa que et equitas. neque circa iuſta: que omiſſa a legiſtatore non ſatis ad vnguem deſignata ſunt: ut videri inueniat eorum que legiſtator; omittit. certoque cognoscit a legiſtatore pretermiſſa; que iuſta ſunt: iſ modestus eſt. itaque non circa equitate modestia. iudicare ſiquid modesti; agere vero: ad iudiciumque perducere: equi fuerit.

De promptitudine

Lap. III

¶ Promptitudo eſt circa que et prudentia. nempe circa ea que ſub actione cadunt: quippe que circa propoſitum; et citationem eſt. ſane non circa prudentiam. nam prudentia horum ſub actione cadens eſt. ac promptitudo habitus; ſeu affectio; vel quoduis huiusmodi: inſtructio optimorum; et comodiſſimo: eorum que ſub actione cadant. et perinde promptitudinis ea videri non debent: que fortitudo quoquo modo eueniat aliquid: hunc propterea neutiquam dixeris: ſed fortunatum. nam que officia circa iudicantibus ratione fuerint: felicitatis equi eſt appellare. ¶ Sed non ne iuſti eſt colloquio; et conuerſatione equale cuiuslibet attribueret: ut in qua qualis fuerit quilibet: talem effectum aſſequi; an non: id certe aſſentatoris; et delectantis eſt: plane videtur. ceterum iuxta cuiusque dignitate attribueret colloquii; ac conuerſationem: id iuſti et probi omnino eſſe videbitur. ¶ Dubitare etiam quicquid potuerit: an iniuria inferre ſit offendere ſponte; et ſcietur; et quempiam; et ut; et qua de causa. eſt autem non contentum; et iniuria: de bonis; ac circa bona. aſſerens ergo iniuria et iniuſtus cognouerit et qualia bona; et qualia mala ſint. id autem actalia peccare prudentis; atque prudentie eſt. hoc modo fuerit abſurdum ut bonum ingens prudentia; committeret iniuſtum. an exiſtimandum eſt: ut iniuſtum prudentia committeret; verum hallucinat cum prudentie ſuum ſit in inſpicere ex ſcientia poſſe. ¶ Primum ut in medicina aliud eſt quod ſimpliciter ſalubre inuenitur: quodque ſanitate efficiat: que veratrum et elactarium; et ſectiones; et cruſtiones ſalubres ſunt; ſanitateque preterdant. nec tamen ut hec omnia ita medicine habemus ſcientiam. non enim particulari nouimus bonum. ut nouit medici cuiuspiam hoc bonum; et quando; et qualiter affecto: in quo demum medicina ſcientia eſt. ſalubria igitur ſimpliciter cognoscetes: nec dum continuo nos medicina committat ſcientiam. Primum iniuſtus quod igitur ſimpliciter eſt bonum; et tyrannus; et dñatus; et iperum nouit: verum ſibi ne bonum; an ſecus; vel quando; vel quo modo affecto neutiquam nouit: id: quod eſt in primis prudentie. et proinde iniuſti comes: non eſt prudentia. bona ſiquidem deligit quibus aſſerat iniuria: que certe bona ſimpliciter non ipſi ſunt bona quando quidem opulencia; et dominatus ſimpliciter bonum eſt: ipſi certe non fortaliſſis bonum. nam qui imperat eorum copia affluens: multa ſibi; amicisque nequiter facit: quando iure vni dominatum non poteſt. ¶ Hinc ambigendum; conſiderandumque videtur: ſit ne aduerſus nequam iniuria necne. nam ſi in offenſio iniuria eſt: et in priuatione bonorum offenſio: neutiquam videri poteſt offendere. ſiquidem que ſibi eſt bona arbitrat: bona non ſunt. nam dñatus; et opulencia nequam hominem offendunt: que ipſis recte vni oino poſſit proinde ſi (que aduerſaria offendunt) ea bona abſtulerit; aſſerere non videtur iniuria. multis huiusmodi oratio videbitur admirabilis. ¶ Quis ſiquidem opinatur: ſe poſſe dominatum; et imperio; et opulencia vni: neutiquam recte conſiderat: que ex legiſtatore certum eſt. legis namque lato: non omnibus ſuadet imperare: verum (ut dictum eſt) cui etas; cui copia non deſuerit ad dominandum: non autem omnem poſſe imperare. quod ſi quicquid indignetur ſe carere imperio; atque gubernatione: dixerit quicquid neque tibi ea eſt anima vnde imperare; gubernareque poſſis. ¶ Corpore quidem cernimus aliquos ſaneſcere non

¶ Modestia: bona ſcientia queque vniuersa: et vniuersa: et vniuersa: hoc eſt gnomo et cognomofyne appellata. modestus: bene ſentens; beneque ſententians qui et vniuersa: dicitur: ¶ Promptitudo: bona conſultatio que et vniuersa: appellatur.

¶ Felicitatis equi eſt appellare: bona fortuna; proſperitateque equi eſt appellare.

¶ Veratrum: helleborus. ¶ Elactarium: succus cucumeris agrestis; auro: Dioscorides.

posse simpliciter sibi bona exhibere. ar ne languori inccubat corpus: volēs cōu-
 lescere aquā pūis: et in cōiā exhibet. ita qui nequā habuerit aīaz: ne quippā mali
 exerceat: et opulentiā: et imperiū: et dominatū: et oīno alia id genus sunt auferē-
 da: quāto mobilior / mutabiliorq; est corpus anima. Nam quāo modū improbi
 corpus quis pūis / sortitus: victū debet sibi adhibere idoneū: ita quāo modū inprobū
 nactus: se viuendo reddere debet idoneū: ad ea (que memoramus) deuitanda.
 Hoc enī ambigū esse potest / vt cū non sit aliter agere fortiter q; iuste: quando
 natura quis videat acturus. In naturalibus quippe virtutibus: solū dicebamus
 impulsū sine ratione ad honestatē esse oportere. ita nimirū est delectus in ratione:
 quod q; rationē habeat: vt pariter capiat / et deligat. z tū virtutē perfectā esse dice-
 bamus: que cū prudentiā foret. non vtiq; ad honestū citra naturalē impulsū: neq;
 virtus virtutū aduerfabitur. agnatū nāq; habet: atq; instum vt rationi obtēpe-
 ret: vt ipsa p̄scribit. vt quo agit eo declinet: qui nāq; sibi proponit melior. Et
 ne quidē alie sine prudentiā virtutes sūt: neq; prudentiā absq; reliquis virtutib;
 p̄fecta. verū inuicē se coadiuuāt comitantes p̄uidentīā. At nichilominus ad
 dubitet quispiam: nūquid ita in virtutibus habeat: quē ad modū in reliquis bo-
 nis / que externa: queq; in corpore: hęc nāq; cū fuerint extrema / deteriores effi-
 unt: sicut opum affluentia elatos facit / et truculentos. itidē reliqua bona: domi-
 natus: honor: pulchritudo / magnitudo. nūquid igitur et in virtute ita habet: vt
 si cupiā iustitia / vel fortitudo fuerit exuberans: fiat deterior: an non? Ceterū a
 virtute quidē honor gignitur: qui cū ingēs fuerit / deteriores facit. et perinde vir-
 tus fecerit deteriores: cū maior euaserit. An id neutiq; verū: quādo quidē et sunt
 multa alia virtutis opera quē ad modū sunt: id eū in primis est / vt qui cis bonis
 muniantur: eis dem recte vti possit. Si denum p̄obus aduentante ei vel hono-
 re / vel ingenti dominatu: ipsis nō vtatur: neutiq; fuerit p̄obus. neq; honor / neq;
 imperium: p̄bum fecerit deteriorē. et perinde ne quidē virtus. in totū aut quomā
 a principio nobis determinatum est: virtutes esse mediocres: quoq; magis sit vir-
 tus: eo magis erit mediocres. p̄inde quo sublimior virtus euadet / accedetq;
 ad magnitudinē: non deteriorē sed meliorē efficiet. mediocres nāq; inter excessum /
 defectūq; perturbationū eratq; mediocres. atq; hęc igitur hactenus.

¶ Quamq; sibi p̄ponte: qui electione / p̄p̄ostoz operatur

¶ Ita de his futurū sermone alienū vīsum iri necesse est: alie enim / alter / alteriusq; nature / et partū a superius determinatis ab similes.

De cōtinentia et incōtinentia. Cap. III

¶ Incēps aliud nobis sumendū est principiū de cōtinentia: incōtinentiaq;
 dicitur: quē ad modū fuerit alienū has in virtutū / viciozūq; numerum
 redigere: ita de his futurū sermone alienū vīsum iri necesse est. nec enī hęc
 virtus ceteris par est: in aliis siquidē eodem tenent tam ratio q; perturbationes /
 nec inuicē sibi aduersantur. at in hac se inuicē oppugnant: ratio / et affectus sūt
 nimirum in anima vnde mali esse dicamur tria: vīcum / incōtinentia / feritas. de
 vicio igitur / ac virtute quid sit: ac in qbus: a nobis supradictum est. modo de incō-
 tinentia / ac feritate dicendū.

De feritate. Cap. V

¶ St autē feritas quoddā viciū exuberās: cum eousq; nequā / p̄ius quēpiā
 e intuemur: vt ipsū non hōiem / sed ferā esse dicamus: sicut et viciū ipsū feri-
 ritatē. hūc virtus opposita: nominis expers est. q̄ppe q; huiusmodi supra
 hominē tanq; heroica quedā / ac diuina. eo certe hęc virtus nominis expers: q; dei
 virtus nulla. p̄stantior: siquidē omni virtute deus: ac nō virtute p̄obus. nā tum
 virtus sit deo melior: ideo nominis expers hęc virtus: que feritatis vicio opposita
 est. desiderat nimirum diuina: et supra hominem talit vicio obiectari: q; quē ad mo-
 dum feritas viciū / hominem excedens euadit: ita ei opposita virtus.

De incōtinentia et cōtinentia. Cap. VI

¶ Incōtinentia et cōtinentia dicitur: expedit nobis que ambiguos et cō-
 trarios sermones admittunt significare: vt ex dubiis orationibus cōfide-
 rando: et exquirendo veritatē: ad id quod perspicendū est perueniamus.

15 nam tum demū ita verū scrutari poterim? ¶ Sener igit. Socrates tollebat p̄oz-
 sus: a c̄negabat esse incōtinentiā: dicendo neminē esse qui mala faciendā / sciēs esse
 mala deligeret. atqui incōtinentis videt sciēs mala deligere / agi namq; a pertur-
 batione. hac ratione incōtinentiā esse nō existimauit: nequa q; recte. alienū namq;
 14 sit hac ratione persuasos: quod factū est persuasibiliter extinguerē. incōtinentes
 siquidē sunt homines: et iūdē malozū periti: verū tamen ea perpetrati. Quomā
 igitur incōtinentia est: nunquid incōtinentis aliquā habet pertiam: qua inspicat /
 exquiratq; mala? At id non vīsum fuerit cupiā: quādo quidē alienū sit quod in no-
 bis potentissimū. firmissimūq; est: vt ab aliquo superari / siquidē scientia oīum que
 in nobis firmissima / z nulli est obnoxia violentie. et perinde hęc ratio aduersat / quo
 minus crederet esse scientia. Ceterū nunquid scientia quidē nō est. sed opinio: at si
 habet incōtinentis opinionē / vituperādus non accedet. nam si mali aliquid nō ad-
 modū p̄uidens: planeq; cognoscens sed opinatus agat: venia dignus videat.
 quod voluptate agendi mala / non admodū mala esse cognouerit: sed tantum fue-
 rit opinatus. at quos venia dignos esse censemus: eos neutiq; reprehendimus. et
 perinde si opinione habet incōtinentis: vituperādus nō est. atqui vituperādus est
 ¶ Huiusmodi rationes ambiguitatē obiciūt: quādo quidē qui scientiā esse nega-
 uerūt: absurdū quoddā euenire cōpellūt etq; ne opinionē quidē: parit aliena eue-
 nire ostendūt. Ceterū et dubitauerit hic quispiā: q; qā tēperās: et cōtines esse vi-
 detur: tēperans ne future sint vehemētes cupiditates: q; si cōtines erit: vehemē-
 15 tibus agi cupiditatib; opus fuerit. neq; enī p̄nitentē dixeris: q; mediocres cōpe-
 scat cupiditates. q; si vehemētes cupiditates habeat: ne quidē tēperās erit. neq;
 enī tēperans: q; illo modo agit a cupiditatibus. ¶ Ambiguitatē quoq; talia mo-
 16 ment. Cōtingit siquidē exinde ratiōibus: incōtinentē quādoq; fore laudabile: et vi-
 tuperabile cōtinentē. fit nāq; q̄piā (inquit) ratiocinio hallucinatus: vt ratiocināti
 que honesta sunt / mala videant: ac cupiditate ad honesta ducaf. ratio quippe age-
 re non p̄mitit: ac cupiditate allectus ager. atqui talis est incōtines. ager ergo ho-
 nestā. cupiditas nāq; ut talia adducat: sed ratio. phibebit: ratiocinio siquidē hone-
 stozum hallucinabat. is igitur incōtinentis quidē erit: verū tamē laudabilis. nā quate-
 nus honesta peragit: laudabilis. absurdum ito profecto enicit. ¶ Rursus hallu-
 cinetur interim ratiocinio: et honesta ei minime honesta esse videatur. ac cupida-
 te ad honesta ducatur: cōtinentis nimirum est cōcupiscens quidem / sed non per-
 agens ito ob rationem. itaq; ratiocinio hallucinatus honestozum / prohibebit age-
 re que concupiscit. prohibebitur ergo honesta agere: ad hęc siquidem adduxit cu-
 piditas. verū cū honesta agere oportuerit: nō agens vituperādus accedit. ergo
 17 cōtines quādoq; erit vituperādus: id qd valde dictū absurdū cōgerit. Ceterū
 incōtinentia et incōtines in cūctis: et circa cūctis: sicut circa pecunias: et honore: et
 18 irā et gloriā: nā circa hęc oīa existimā: vel esse vel nō esse incōtinentes. Ceterū circa
 quid sit cōtinentia incōtinentia addubitauerit quispiam. hęc igitur sunt que faciunt
 dubitationem. ¶ At ambiguitates soluere necesse est. p̄imum igitur que de scie-
 tia habita est dubitatio: ita diluenda videtur nimirum esse absurdum quēdā
 habere et ipsam cūctere / vel intercidere. eadem de opinione fuerit oratio. nichil
 siquidem refer sit ne opinio / an scientia. nam si vehemens fuerit opinio: qua-
 tenus stabilis est / et creolitate inconcussa: a scientia non differt: credendo ita
 habere vt existimant: si habeant opiniones / sicut Heraclitus Ephestus talem
 habuit (de quibus opinabatur) opinionem. Alienum vtiq; nichil incōtinenti
 siue habeat scientiam / siue opinionem: qua dicimus flagitium aliquod commit-
 19 tere. ¶ Est quippe scire duplex: vnum quidem habere scientiam. nam tum demū
 scire quempiam dicimus eam rem: cuius teneat scientiam. alterū vero ipsam exer-
 cere scientiam. incōtinentis igitur est: qui honesto: z tenet scientiam: sed eam nō ex-
 ercet. Cum igitur hac non exercebitur scientia: nichil eueniet alienum cōmittere
 p. iij

Socrates

Heraclitus

quicq̄ ager. verum qui ratione cognouerit in decēs aliquid / ad idq̄ voluptate de
 labetur / et remollescet: is multo magis reprehendendus. neq̄ enī p̄bus vnq̄ eius
 modi fuerit in continens: ratio nāq̄ preueniens tō nō p̄miserit. dicitur siquidem ea in ip
 so p̄bo existit. cui non optemperat in p̄obus: sed voluptati dedit? et remollescit:
 et quodāmodo effeminat. ¶ **Utrum vero temperans sit continens** (quod supra fe
 dimus ambigui) nunc differamus. est igitur tēperans et continens. nam cōtinēs
 non solū est p̄sentes cupiditates cohibēs: verū etiā talis (vt si nulle affint cupidi
 tates) ita instructus / vt eas possit cohibere si fiant: est autē tēperans qui nullas ha
 beat cupiditates malas: recte q̄ rationi circa hec insitat. ar cōtinēs qui malas cu
 piditates habet: et aduersū ipsas rectam rationē. proinde tēperantē cōtinens co
 mitatur / eritq̄ temperans cōtinens. Si quidē temperans nō afficitur: in cōtinens
 vero afficitur quidem / sed cōpescit affectus quatenus afficitur. tēperantē autē isto
 rum est neutrum. ideo continens tēperans non est. ¶ **Utrum intemperans incōtinēs** :
 an incōtinens / intemperans: aut neuter alteri comitatur: incōtinēs enī est: cuius
 ratio p̄turbatiōes oppugnat. at intēperans nō huiusmodi: sed qui mala agit / si
 mulq̄ astipulatē habet et rationē. nō itaq̄ itēperans q̄lis incōtinēs: neq̄ in cōtinēs
 qualis intēperans. ¶ **P̄terea cum improbus incontinens est intēperans.** Curatū enī
 difficultiora que naturalia / q̄ que ex cōsuetudine gignūt. ob hoc siquidē valida esse
 videtur cōsuetudo / q̄ nature insideat. intēperans igitur eiusmodi cuiusmodi quis
 piam natura est. ob hoc et hac de causa in ipso improba ratio est. neq̄ talis est in
 continens: quia ne quidē ratio eiusmodi nō proba. oportuit nāq̄ ipsam esse ipso
 bam: si forte et qualis natura est improbus. incōtinēs igitur cōsuetudine malus esse
 videbitur: vt natura intēperans. curatū nāq̄ longe difficultior: intemperans quādo
 quidē cōsuetudine / cōsuetudine excluditur: at natura a nemine extrudi potest.
 ¶ **Utrum autē cum sit incōtinēs eiusmodi vt norit: et non credat rationi.** sitq̄
 prudens huiusmodi / vt recta ratione singulari perpenat: acciderit vt incōtinēs sit
 prudēs an non? Ex iis enim que dicta sūt ambigere quispiā potuerit: verū si que
 a nobis antea dicta sunt suspicere voluerimus / non erit prudens in continens. di
 cebamus namq̄ prudentem esse non cui recta ratio modo in esset: verū etiā et que
 ex ratione / optima viderent in essent. et perinde incōtinens non fuerit prudēs. ¶ **Ce
 terum talis astutus quidem est.** distribuimus siquidem paulo ante astutiā a prude
 te / vt inter se differret: interim vnus quidem circa hec solers. astutus igitur in
 continentem esse contingit. neq̄ enim solers citra q̄ et astutus. prudentem vero
 incontinentem esse non contingit. ¶ **De voluptate** Lap. VII
 ¶ **Est hec de voluptate discernendū est:** cum de felicitate sit nobis oratio. felici
 tatem arbitrantur omnes: aut voluptatem esse et vitam delectabilem / aut
 non citra voluptatem: nempe voluptatē vt gentes nec in ter bona enume
 randā esse existimantes ipsam citra egritudinē esse voluerunt. sine egritudine esse
 igitur vicinū voluptati est. quapropter de voluptate quoq̄ dicendū. ¶ **Itō mo
 do quia etiam alii ita arbitrant:** verum etiam quod nobis de voluptate dicere ne
 cessarium esse censeamus. nam cū de felicitate nobis sit oratio: felicitatemq̄ dif
 finiriimus: planeq̄ dixerimus: in vita perfecta esse virtutis actionē / sitq̄ virtus
 circa voluptatem: et egritudinem: de voluptate dicere necesse est. quandoquidē
 citra voluptatem non est felicitas. ¶ **Prīmū itaq̄ dicamus quo pacto nōnulli fe
 rant: voluptatē in numerū bonorū non venire existimātes.** aut namq̄ primō or
 tum esse voluptatē. at orū quiddā imperfectū. bonū porro imperfectū locū nunq̄ obri
 nere. ¶ **Secundo loco: voluptates esse quas dā improbas.** at improbitatem nū q̄
 bonū admittere. ¶ **Rursus q̄ gignatur in oibus.** nam et malo / et ipso / et fere / et
 cicuri deputatur. at bonū malis amiseri nefas. et ne quidem bonū multis cōmune
 est. ¶ **Itaq̄ non potentissimū voluptas.** at bonum potentissimū ¶ **Itaq̄ honesta
 agendi sit in impedimētū.** nā quod honesta agere prohibeat: bonū qui potest esse?

Solers prudens q̄ ex delibera
 tionis solertia / ratione q̄ agit /
 ac operatur.

At orū quiddā imperfectū:
 intellige esse aiunt.
 Orū generatio

¶ **Prīmū igitur primō occurrendū de orū / ratioq̄ diluenda q̄ neutiq̄ vera sit.** Est
 igit in p̄mis non oīs voluptas orū. nā que ab inspiciedo voluptas gignit: orū
 non est: nec q̄ ab audiedo / et olfaciedo. neq̄ ei ex egestate p̄creata (quē ad modum
 in aliis) vt et comededo / vel bibedo. he nāq̄ ex egestate / et reuōdāta sunt: aut la
 turādo egestatē / aut reuōdātē auferedo. ideo orū esse videtur. ar egestas / et re
 uōdāta egritudo. igitur egritudo hic / vbi orū voluptatis. atq̄ in spectādo / et au
 diedo / et olfaciedo: non est vt egritudo auferat. nemo siquē spectādo delectatus /
 aut olfaciedo: plus tristatus est. in dē in animi sentētia inspiciedū delectatio est: citra
 p̄cedentē egritudinē. et per dē fuerit voluptas aliqua: q̄ orū non est. ¶ **Si voluptas
 vt eoq̄ dicitur orū) ideo bonū non est: q̄ fuerit vnq̄ bonū voluptas.** atqui in
 totū nulla est voluptas orū. nā neq̄ orū. estq̄ voluptas aliqua q̄ orū nō est.
 que a cōcedendo et bibedo voluptates: orū dici possunt. ¶ **Utrum hallucinant q̄ has
 voluptates orū esse perhibēt.** putāt siquē qm̄ prolāt / rebus gignit voluptas: ob
 hoc orū esse. (sed nō est) quidē est pars aie quecōā / qua oblectamur: simul / platis
 (q̄bus in dēgebamus) rebus. ea pars aie quatenus exercet / et mouet: oblectat. atq̄
 motus ipsius: exercitiū voluptas est: q̄ cum prolāt / rebus ea pars aie exercet. aut
 p̄pter ipsius actiōem: orū esse cōsent voluptatē: q̄ certa sit rerū / platio / aie tū pars
 incerta. per dē atq̄ si q̄ hoīem cō opinet / corpūs: q̄ id sub sensum cadat. non aut
 aia: verū est aia. in dē et in hoc. nāq̄ est pars quā aie qua oblectamur: q̄ simul atq̄
 res prolāt sunt: exercet. ideo nulla voluptas est orū. ¶ **Utrum et puerio (inquit)
 in naturā: q̄ sub sensū cadit. nā non cōuertētibz sese in naturā: voluptas est.** siquē
 p̄uertedo nature egestatē: sit eius exaratio. ar vt diximus ē vt nulla egestate fiat
 oblectatio: siquē voluptas egritudo. ar citra egritudinē dicimur oblectari. et pro dē
 nō fuerit voluptas egestas puerio. inuōgnū nāq̄ in huiusmodi voluptatibus ni
 chil. pro dē si dē eo q̄ orū ē: voluptas bonū esse nō existimēt: nulla q̄ ē voluptas
 orū. bonū vnq̄ fuerit voluptas. ¶ **Seco.** p̄pterea q̄ non oīs (inquit) voluptas
 bonū: quispiā tō dephēderit hoc pacto. nam q̄ bonū in oibz dicit. esse p̄dicamēt.
 nēpe in cēntia / et in adalido / et in quāto / et qm̄ ac in totū in oibus. illud q̄q̄ mani
 festū per oīa voluptatē aliquā comitari. pro dē q̄ in oibus p̄dicamēt. est bonum /
 etiā voluptas fuerit bonū. et per dē qm̄ in his q̄dē per se bōa / etiā voluptas fuerit
 per se bonū. atq̄ a bonis voluptas: est voluptas. bonū ergo fuerit oīs voluptas. si
 certū hinc etiā differret in se specie voluptates: quidē differunt etiā p̄dicamētā in
 q̄bus est voluptas. neq̄ enī est quē ad modū in sciētis / vt grāmatica / vel quacūq̄
 alia. nā si hēat q̄s / splēdoie grāmaticā: in dē afficiā / sub ea grāmatica grāmaticus
 eo mō quo / et alius q̄ hēat grāmaticam. id p̄re ea differūt grāmaticę: q̄ in splēdo /
 q̄q̄ obscuro. ar in voluptate nō ita: nam q̄ ex ebrietate voluptas: et ex copulatu
 non eodē modo afficiunt. quā obrem specie in se distingui videbūt voluptates.
 ¶ **Ceterū q̄ sunt et male voluptates: etiā ob hoc voluptas bonū nō esse videbat.**
 at id voluptatē / mime p̄p̄tū iudiciū est: sicut neq̄ nature / atq̄ sciētie. nā est et nā
 mala sicut / mū / et crabzon / ac p̄zofus villū aialū: nec tū ob hoc nāfā malorū.
 eodē modo habēt et male sciētis: sicut sedentarie / nec tū ob hoc malū sciētia est: sed
 gñe bonū tam sciētia / q̄ nāfā. nā quē ad modū statuarius inspiciedus nō est: qualis
 q̄spī sit: et eo q̄d euenerit male exerceri. sed q̄d bene. ita ne q̄d sciētis / naturā /
 aut quippā aliud quale sit et malis: sed et p̄obis. in dē ergo voluptas q̄q̄ genere
 bonū est. ¶ **Itō sunt et male voluptates: ne nos q̄dē latet.** nam sunt etiā diuerse na
 ture aialū: bona / et mala: sicut hoīs q̄dem bōa / lupi vero / vel cuiusvis alius fere
 mala. sicut equi nāfā / alfa q̄ hoīs / et asini / et canis. Ar voluptas cōuersio est: et eo
 q̄d p̄tra naturā: in naturā cuiuslibet suam. pro dē cui? fuerit suauissima. Improbe
 aut nature: ea improba voluptas est. neq̄ enī equo: q̄d homini / et ne q̄d aliis. ar
 qm̄ diuerse nature: sunt diuerse q̄p voluptates. nā voluptas p̄uersio est: et p̄uersio
 (inquit) in nāfā in dē. pro dē et male nature: mala cōuersio est: vt p̄obe p̄oba.

¶ **Si voluptas (vt eorum dē
 erat oratio) ideo bonum nō est.**
 quia fuerit vnq̄ voluptas:
 quia fuerit vnq̄ / omnino vnq̄
 uerū voluptas bona. modo
 nō oīs voluptas bonū esse. nulla
 igitur voluptas bonū. sed in cō
 tra eos refellit. nam eodē iure
 nullavoluptas est ipsius orū /
 imo neq̄ ipe orū. nam nō oīs
 voluptas est omnino / et in totū
 est orū et generatio. et aut
 ipse orū et generatio. est enī
 aliqua vt tam quos dicit: est
 orū nō est. vt que imperādo /
 audiedo / aut cōtemplando sit.
 Sitamen (vt eorū ferr opinio)
 alique voluptates dici possunt
 orū: vt voluptates que a bibē
 do / et comededo sumuntur. ¶ **U
 trum tamen er in hoc fallunt?
 voluptates que a bibendo / et co
 mededo sumuntur orū esse cre
 dant. nam orū vocant ipsam ge
 nerationē: hoc est ipam alimē
 ti in vitētis substantiā sensibi
 lem mutatiōē: que voluptas
 ipsa nō est: licet voluptas bene
 cōm̄tetur huiusmodi orū / cū
 p̄ferūtur atq̄ obicitur ani
 me alimēta ad huiusmodi orū
 facientia: cōm̄tetur in q̄ tam
 quodā intimū aie exercitium
 et quidā intimū anime motus:
 qui nō foris p̄m̄net sed ex aie
 penetrallibus cum / platis rebz
 que orū cōducunt: exercit.**

¶ **Secundario: sordide / villes:
 que sededo sicut calcularia /
 lanaria / et pluvie artū in eca
 nicarum.**